

KAR-I NATIK FORMU

üzerine bir çalışma ve yeni bir kar-ı natık :

" RAST KAR-I NADİRAT "

43.797

SANATTA YETERLİK TEZİ

Gönül PAÇACI

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 13 Eylül 1994

Tezin Savunulduğu Tarih : 10 Ekim 1994

Tez Danışmanı : Doç. Mutlu TORUN

Diğer Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Selahaddin İÇLİ

: Yrd. Doç. Dr. Nuri ÖZCAN

EKİM 1994

ÖNSÖZ

Kâr-ı natık Klâsik Türk Mûsikîsinin, geleneksel eğitim-öğretim ve aktarım sistemiyle son derece uyuşan bir formdur. Bu çalışmada başlı başına ele alınarak, yapısındaki unsurları incelenen ve bugüne kadar yapılmış örnekleri analiz edilen bu form, mûsikîmizin ihtisas alanlarından birini oluşturmaktadır. Büyük ölçüde sözlü aktarıma dayanan ve geleneksel kültürümüzün önemli bir boyutunu teşkil eden mûsikîmizin genel yapısını anlayabilmek için temeli öğretime ve aktarıma dayanan bu form tipik bir örnek teşkil etmektedir. Çok fazla sayıda olmasa da günümüze kadar gelen çeşitli uzunluklardaki kâr-ı natıklar mûsikîmizin bütünselliğini, kapsayıcılığını bugüne taşımışlardır. Bu anlamda, bu yöndeki çalışmaların, günümüzde de sürüyor olması devamlılığın teminini sağlamaktadır. Besteleyerek, çalışmanın son bölümüne ilave etmiş olduğum kâr-ı natık da bu düşünceden hareketle yapılmış bir eserdir.

Bu çalışmada incelenen kâr-ı natıkların notaları mümkün olduğunca, tarihi önemi haiz kaynaklar taranmak suretiyle elde edilmiş ve çalışmaya ilave edilmiştir.

Bu notaların temininde önemli ölçüde faydalandığım ve 1986-1992 yılları arasında bilfiil tasnif ve yeniden yapılandırılma çalışmalarına katıldığım (Daru'l-Elhan'dan ve İstanbul Belediye Konservatuarından devrolunan) İ. Ü. Devlet Konservatuarı Türk Mûsikîsi arşivine emek vermiş olan herkese [Merhum Rauf Yektâ Bey'den itibaren] bu vesileyle şükranlarımı sunmak isterim. Ayrıca başta danışmanım Doç. Mutlu Torun olmak üzere, "Kâr-ı Nâdirât"ın güftesini yazarak beni teşvik eden Prof. Dr. Mustafa Tahralı'ya ve eserimi seslendirmelerinden onur duyduğum kıymetli san'atkârlara teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

NOTA LİSTESİ.....	IV
ÖZET	V
SUMMARY	VI
BÖLÜM I. GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 2. KÂR-I NATİK FORMU	3
2. 1. Tanımı ve Özellikleri.....	3
2. 2. Fonksiyonel Açıdan Kâr-ı Natık	5
2. 2. 1. Didaktik fonksiyonu.....	6
2.2.2. Aktarım-meşk silsilesi açısından fonksiyonu	6
2.3. Yapısal Açıdan Kâr-ı Natık.....	7
2.3.1. Geçki (modülasyon) unsuru ve Kâr-ı Natık	8
2.4. Tarihî açıdan kâr-ı natık.....	11
2.5. Mevcut (bestelenmiş) kâr-ı natıklar.....	12
2.5.1. Rast Kâr-ı Natık - Hatipzâde.....	13
2.5.2. Hüzzam Kâr-ı Natık - Hafız Şeydâ	24
2.5.3. Rast, Fihrist Kâr-ı Natık - Lâedrî	29
2.5.4. Nişaburek kâr-ı natık - Hamparsum	39
2.5.5. Rast Kâr-ı Natık - Lâedri.....	44
2.5.6. Rast Kâr-ı Natık - Çelebi Yangu Teologo.....	49
2.5.7. Sabâ Kâr-ı Natık - Zekâi Dede.....	51
2.5.8. Hicaz Kâr-ı natık - Alîm Efendi	59
2.5.9. Rast Kâr-ı Natık - A. Avni Konuk.....	69
2.5.10. Rast Kâr-ı Natık - Refik Fersan.....	86
2.5.11. Günümüzde bestelenmiş olan kâr-ı natıklar	98
2.5.12. İçinde kâr-ı natık esprisi olan eserler	99
BÖLÜM 3. KÂR-I NATİK FORMUNDA YAPILMIŞ YENİ BİR ESER	
Rast "Kâr-ı Nadîrat"	109
3.1. Besteleniş sebebi ve izlenilen yol	109
3.2. Genel yapısal özellikleri ve boyutları.....	110
3.3. Analizi (Müzikal ve edebî cümle dağılımı).....	112
RAST KÂR-I NATİK (KÂR-I NÂDİRÂT)	118
SONUÇ	141
KAYNAKÇA.....	142
ÖZGEÇMİŞ	144
EK A (Bütün Kâr-ı Natıkların güfteleri).....	145
EK B (Konser programı ve kaset)	

NOTA LİSTESİ

— Rast Kâr-ı Natık (Hatipzâde)	16
— Hüzzam Kâr-ı Natık (Hafız Şeydâ).....	25
— Rast, Fihrist Kâr-ı Natık (Lâedrî)	30
— Nişaburek Kâr-ı natık (Hamparsum)	40
— Rast Kâr-ı Natık (Lâedri).....	45
— Rast Kâr-ı Natık (Çelebi Yangu Teologo).....	50
— Sabâ Kâr-ı Natık (Zekâi Dede)	52
— Hicaz Kâr-ı natık (Alîm Efendi)	60
— Rast Kâr-ı Natık (A. Avni Konuk).....	71
— Rast Kâr-ı Natık (Refik Fersan).....	87
— Segâh Kâr-ı Şeş-âvâz (Abdülkadir Meragi)	101
— Rast Kâr-ı Nâdirât (Gönül Paçacı)	118

ÖZET

Bu çalışma, Klâsik Türk Mûsikîsi'nin büyük, dındışı sözlü formlarından "Kâr-ı Natık"ı konu almaktadır. Kâr-ı Natık, içerdiği özellikler, fonksiyonları ve kullanım amaçları açısından tamamen özgün bir formdur. Genel anlamda tarihsel, yapısal ve fonksiyonel açılardan ele alınarak analize tâbi tutulan bu formda bugüne kadar yapılmış olan örnekler de tek tek irdelenmiştir.

Bu arada geleneksel müziğimizde bestecilerin, şartları tarih içinde belirginleşmiş bir formun, daha doğrusu bu formun kullandığı güftenin belirleyiciliğine rağmen özgür yaratımlarını izleyebilmek de mümkün olabilmektedir. Çalışma, bu yönden başlı başına, bestekârlık tekniğinin sınırları içine giren bir açılımı da kapsamaktadır.

Böylece çalışmada öncelikle ele alınarak, günümüze notası ulaşabilen bu kâr-ı natıklar, olabildiğince sağlam kaynaklardan gelen notalarının da ilavesiyle toplu halde değerlendirilmiş olmaktadır.

Daha sonra ise, bu çalışmaların ışığında yeni bestelenen bir kâr-ı natık yer almaktadır: "Rast kâr-ı nâdirât". Örneği az bulunan makamlardan oluşan bu yeni eser, besteleniş gerekçeleri ve bestelenirken izlenilen yol bağlamında değerlendirilmiş ve bu bölümün sonuna da notası eklenmiştir.

Bu çalışmanın temelinde, geçmişe mal olmuş sanatsal değerlerimizin (eski makamlar, eski usuller, eski formlar) bugün de, bugünün bakış açısıyla değerlendirilebileceği fikri yatmaktadır.

Bu sayede, pek çok şartlanmanın aşıldığı günümüz dünyasında, kültürel geçmişimizle barışık yeni yaratımlara ulaşmanın bir örneği, akademik düzeyde verilmek istenmiştir.

SUMMARY

Classical Turkish Music which is completed its traditional evolution by means of "teaching and passing to the next generation", needs to be protected using today's scientific methods.

The historical dimention of our classical music and limited documentation reached today has to be studied scientifically without loosing their inner values.

Today, music education given academically needs to preserve its connections with our past. There fore, music teachers should maintain the delicate balance between historical and structural specifications and today's values.

With this perspective, Kar-ı Natık form can be counted on as one of the best examples to serve this goal.

Kar-ı Natık form presents classical Turkish Music's "teaching and passing to the next generations" system very distinctly. In this study the Form's structure and examples reached today have been analyzed in a historical view.

Examining this form which is thought verbally in the past is also gives a good understanding of the traditional methods.

Rare examples of Kar-ı Nâk forms are very important because of their rich structure for understanding integrity of our traditional music.

By composing the Kar-ı Nâk presented in the last chapter I also wanted to serve to the same purpose.

The notes of all Kar-ı Nâk examples included in various chapters gathered from several important historical sources.

Some of them have been presented with the handwriting of their composers (Such as Refik Fersan's Rast Kar-ı Nâk).

The subject of this study "Kâr-ı Nâk" is one of the long, non-religious verbal forms in Classical Turkish music.

Regarding its specifications and goals in usage, Kâr-ı Nâk can be defined as a "free-form".

In this study this form has been analyzed from the historical, functional and structural perspectives as well as all known examples as of today.

With these perspectives, the creativity of the composers in traditional Turkish music also observed along the rules of joined structure defined over the history.

In the first chapter, all Kâr-ı Natık form documented as of today has been evaluated with additional notes gathered from reliable (as possible) sources belonged.

Second chapter includes a new Kâr-ı Natık composition effected by the studies made called "Rast Kâr-ı Nadirat".

After these chapters, finally a new Kar-ı Natık form has been presented showing the reasons of its composition and general specifications of its structure.

The poet of the form has been written by Prof. Dr. Mustafa Tahralı in 1989, music composition is completed in 1994 as a part of this thesis which was based upon another study for the rare "Makam's" I previously completed in 1988 at İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kâr-ı Natık form's unique structure has made possible to create a musical composition which consist of 60 rare makam in a single form. The word "Nadir" included in the title of the form means "rare" used to specify the most definite future of makam's.

During the study, Kar-ı Natık form has been examined from different aspects in following views:

Initially the most specific future of the form which is "teaching and passing to the next generation" have been examined, next; the structure of the form and technical specifications enclosed. In the following chapters, forms historical evaluation has been studied, finally all known examples, gathered from different sources have been analyzed by including all notes belonged. The study of these examples also includes its composers short evaluation regarding their creativeness and comparisons among other "Kar-ı Natık"s. Additional notes have been subtitled to identify their original sources.

These sources have been accumulated from the reliable and hand written original documents which I have gathered personally between 1986-1992 during the restructuring and archiving studies from "Dar-ül Elhan".

The School of "Dar-ül Elhan" which has been established in 1918. Is the first formal music-school which previously named "İstanbul Belediye Konservatuarı". The same school is currently being called as "İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuarı".

Most of the notes taken from the archives of this institution are also rewritten by numerous famous musicians such as Rauf Yekta Bey (Example Rast Fihrist Kar-ı Natık).

The notes of the Rast Kâr-ı Nadirât which combines rare examples of "makam"s are added to the end of this chapter along the reasons and the paths to its compositions.

Basically, the goal of this study is to demonstrate that by using traditional "makam"s old forms and old rhythms with today's perspective; traditional values can be re-evaluated and restored to obtain the integrity of our culture.

BÖLÜM I

GİRİŞ

Geleneksel eğitim-öğretim-aktarım dönemini, günümüzün eğitim, iletişim ve teknik koşullarında tamamlamış olan Klasik Türk Mûsikîsi, artık bu güne uygun ve bilimsel yaklaşımlarla ele alınarak korunmalıdır. Mûsikîmizin tarihî önemi olan her bir boyutu, elimizde bulunan -sınırlı ve üzerinde çok çalışılmamış- müzikolojik belgelerin, bugünkü bilimsel anlayışın süzgecinden geçirilerek incelenmesi sonucunda ortaya konulmalı ve böylelikle, aktarımın özünden bir şeyler kaybetmeden sürdürülmesi temin edilmelidir.

Günümüzde, büyük ölçüde akademik yapılanmalar dahilinde sürdürülen mûsikî eğitimi, geçmişle bağlantıları da korumak durumundadır. Bu bağlantının hassas dengeleri ise, mûsikîmizin tarihsel ve yapısal temel değerlerini, bugünkü anlayışlara taşıyan ve sunan hocalar ve mûsikî eserleri üzerine kuruludur. Bu mûsikî eserlerinin, tüm bu amaçlara hizmet eden ve içinde pek çok farklı unsuru barındıran örneklerinin başında kâr-ı natıklar gelmektedir.

Kâr-ı natıkların her açıdan incelendiği bu çalışmada izlenen yollar ve amaçlar şunlardır:

Öncelikle bu formun belirleyici özelliği olan öğretim ve aktarım bağlamındaki konumu ele alınmıştır. Bunun tarihsel ve bünyesel gerekliliğinin neden-sonuç ilişkisi içinde irdelenmesinden sonra, formun yapısal özellikleri söz konusu edilerek, içerdiği teknik ayrıntılar irdelenmiştir (geçki gibi). Daha sonra ise, kâr-ı natığın tarihsel evrimi gözden geçirilerek, bestelenmiş olan kâr-ı natıkların analizi bahsine geçilmiştir. Günümüze notası ulaşabilen kâr-ı natıklar kronolojik

sıralamayla ve takibi kolaylaştırmak için hemen ardında notası ilave edilmek sûretiyle incelenmişlerdir. Bu bölümlerde kâr-ı natığın bestekârı, bestekârlığının -eserlerinden hareketle- objektif bir değerlendirmesi ve kısaca, ilave edilen notanın analizi yer almaktadır. Bu analizde ise eserin, müzikal ve edebî dağılım olarak incelenmesi ve diğer kâr-ı natıklarla karşılaştırılması söz konusudur. İlave edilen notanın niteliğinin özellikle belirtilmesi de çalışmanın mümkün olabildiğince sahih kaynaklara dayanması endişesinden kaynaklanmaktadır.

Kâr-ı natık formunun bugünle bağlantılarının konu edildiği bölümlerden sonra ise, çalışmanın son bölümünde; besteleniş sebepleri ve genel yapısal özellikleri ayrıntılarıyla açıklanan yeni bir eser yer almaktadır. Bu eser, bu çalışma vasıtasıyla ulaşılan noktanın müzikal ifadesidir.

Rast Kâr-ı Nadirat adını taşıyan bu eser esas olarak örneği az bulunan ve daha önceden analiz edilerek tamamlanmış bulunan altmış adet makamın seslendirilmesine olanak sağlamak amacıyla bestelenmiştir. Ayrıca temelde öğretim ve aktarımı sağlamak amacıyla bestelenen Kâr-ı Natık formunun bu temel işlevi de yerine getirilmiş olmaktadır. Varılmaya çalışılan sonuç, önceden tasarlanmış olmakla birlikte, her sanat eseri gibi bu eserin de zamanla değerlendirilmesiyle ortaya çıkacaktır. Ancak burada önemli olan, amaçlanan ve temelinde akademik kaygıların yattığı bir çalışmanın gerçekleştirilmiş olmasıdır. Toplumumuzda kültürel sürekliliğin korunuyor olup olmaması gibi, kişileri aşan etkenler ise bu değerlendirmenin belirleyicisi olarak bu sonucu etkileyecektir ki, bu anlamda araştırmacıların ve sanatkarların yapabileceği pek fazla bir şey yoktur.

BÖLÜM 2

KÂR-I NATİK FORMU

Kâr-ı natık, Klasik Mûsikîmizde kullanılmış olan ve hem yapısal açıdan hem de ihtiva ettiği unsurlar - fonksiyonları açısından başlıbaşına ele alınması gereken özel bir formdur. Mûsikîye mahsus bir form olmasıyla birlikte, bestelenirken besteleniş tekniğinin gerektirdiği özel bir güfte formu kullanması söz konusu olmuştur. Divan edebiyatımızda bu adı taşıyan manzum bir şekil bulunmamakla beraber bu şiirin, özel bir yer tuttuğu da söylenilebilir. Kâr-ı natıkların güftelerini bestekârlarının yazması geleneği olduğu kadar, bu formda şiir yazan şairler de bulunmaktadır (Nevres, Sâmî, Rıza gibi).

Bu bölümde, bir Mûsikî formu olarak kâr-ı natık, bileşenlerine ayrılarak detaylı olarak ele alınacaktır.

2. 1. Tanımı ve Özellikleri

Kâr-ı natık ismi, "kâr" ve "natık" sözcüklerinden oluşmuş ve öncelikle bir fiile işaret eden, bu yolla da adını verdiği formu kısaca tanımlayan bir terkidir. Çeşitli sözlüklerde kâr: iş-güç, natık ise söyleyen-bildiren şeklinde açıklanmıştır¹. Bu duruma göre "kâr-ı natık" ifadesi (farsça) "söyleyen, bildiren, konuşan" sıfatıyla tanımlanan "eser" anlamında, yani "konuşan, söyleyen eser" şeklinde karşılık bulmuştur².

Kâr-ı natığı daha ayrıntılı olarak ele alan şu yaklaşımın da altını çizmek gerekmektedir: "Mütercim Asım Efendi'nin Burhân-ı Katı' adlı lügatında kâr kelimesi 'iş, güç, şugl ve sanat' manasınadır; ve 'ekip biçmek, ziraat' manasına gelir, bu manada fiil-i emr gelir ve 'ceng, savaş' manâsınadır; 'kelam' manasına da gelir diye anlatılmaktadır. Natık kelimesi de El-mevarid isimli Arapça lügatta 'açık ve vâzih şey' olarak gösterilmektedir. Keza natık kelimesi Mütercim Asım

¹ Ş. Sami, Kamus-ı Türki, s. 1449 ve M. N. Özön, "Osmanlıca-Türkçe Sözlük", s. 420-654.

² M. N. Özalp, Türk Mûsikîsi Beste formları, s. 14; Y. Öztuna, *Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi*, s. 427; R. Yekta Bey, *Türk Musıkisi* (çev. O. N.), s. 108 gibi eserlerde bu kısa tanım yapılmıştır.

Efendi'nin Kamus Tercümesinde belirttiği gibi 'söyleyici-güyende' mânâsınadır. dolayısıyla 'kâr-ı natık' terkibinden 'açık ve vâzih kâr' mefhumu anlaşılabilir³.

Başlıbaşına kâr formu mûsikîmizde apayrı, kendi yapısal kuralları olan ve eski klâsik fasılların başında yer alan büyük bir formun adıdır. Kâr-ı natıktaki kâr kelimesi ise, eserin uzunluğundan dolayı verilmiş olmalıdır.

Genel olarak kârların yapılarındaki terennüm-bend-miyanhane bölümlerinde kârın bestekârı melodi kullanımında ve bölümlenmede özgürdür. Kâr-ı natıklarda ise bu durum, fonksiyonel olarak daha baştan belirlenmiştir. Makamlar bestekârın (veya güftekârın) tercih ettiği/belirlediği bir mantık silsilesi dahilinde sıralanmışlardır (usul adı geçiyorsa da böyledir). Makam ya da usul adının zikredildiği mısra yada beyit, zorunlu olarak adı geçen makam veya usulden bestelenecektir.

Bestede bu halkalar melodik hareket ve makam seyri açısından ustalık taşınmalı ve eğitici olmalıdır. Güftede adı geçen makam ya da usulün kelime anlamının yanında eğitsel olarak da yerli yerinde olma gerekliliği, teknik olarak bestekâra yol gösteren, yardımcı olan bir husustur.

Bu bölümler arasında yer alan geçkiler arasındaki -eserin genel mimarisini de oluşturan- tasarımın her bestekârın şahsî anlayışına uygun olarak teşekkül ettiği görülmektedir. Geçkilerin uzaklık-yakınlığının hesap edilmiş olması, müzik cümlelerinin kesintili ya da devamlı olması, karar perdelerinin sıralanışı gibi hususlar ise bu konunun alt önemli unsurlarıdır.

Bu açıdan kâr-ı natıklara salt usul-makam tarifi yapan eserler gözüyle bakılmamalıdır. Bestekâr, kâr-ı natığı bestelerken tüm bu sorumlulukları peşinen kabul etmek; öğretici olabilmek için de -ustalık gösterisinin yanısıra- kalıcı ve anlaşılır olabilmenin hassas dengelerini korumak zorundadır.

Muallim Kâzım Bey (Uz), kâr-ı natığı tarif ederken "sözlerinde açık ya da gizli olarak makam adları bulunan ve bu adlara göre makam değiştiren lâdinî tür"⁴ olarak belirtmişse de bu "gizli" ifâdesinden neyi kastettiği anlaşılmamaktadır. Bunu edebî anlamda söylediyse -makamın adını kelime olarak kullanmadan çağrıştıran-böyle bir güfteye mevcut kâr-ı natıklarda rastlanmamıştır. Akla gelen diğer bir

³ Memduh Cumhur, *Akademi Mecmuası*, Sayı 4. s. 19.

⁴ Kâzım Uz, *İstılâhât-ı Mûsikî*, s. 44.

husus Kazım Uz'un, bu espriyle yazılmış sözsüz eski Mûsikî formlarını kastedebileceğidir (fihrist ve külliyat gibi, bkz. 2, 4).

Rauf Yekta Bey ise, yurt dışında yayımlanmış olan ve Türk Mûsikîsinin ilk kez ciddi ve ayrıntılı olarak yer aldığı Lavignac'ın Mûsikî ansiklopedisine yazdığı bölümde⁵ verdiği nota örneklerinden birinde İtrî'nin Nevâ kârının terennüm bölümünü kullanmış fakat hicaz geçkisi yapan bu terennümlü bölüme "kâr-ı natık hicaz" başlığını vermiştir. Burada güfte olmayıp terennüm kullanılmış olmasının, Rauf Yektâ Bey'i bu düşünceye sevketmiş olabileceği düşünülebilir.

Kâr-ı natıklar için değinilmesi gereken bir başka husus, güfte içinde geçen makam ve usul adlarının kelime anlamlarının da yerinde kullanılmasıdır. Bu daha çok güftekârı ilgilendiriyor gibi görünse de, birçok kâr-ı natığın güftesini de bestekârının yazdığı unutulmamalıdır. Bu hususa pek çok örnek verilebilir: Aşağıdaki örnek güftesi Sami'ye ait olan kâr-ı natığın nühüft bölümündendir. Bu beyitte "inleyen gönül, aşkı gizleyemez; ıstırabını ney gibi açığa vurur" şeklinde "nühüft" hem makam, hem de "saklı, gizli" manasındadır. Beytin aslı:

"İdemez aşkı nühüfte dil-i zâr
Ney gibi nâlesin eyler izhâr" şeklindedir.

Pek çok farklı özelliği bir arada barındıran kâr-ı natık formu mûsikîmizde kendine münhasır bir alan oluşturmuş olup, klâsik fasıllarda yer almamıştır.

2. 2. Fonksiyonel Açıdan Kâr-ı Natık

Daha önce belirtildiği gibi kâr-ı natık, bestekârlar tarafından hem öğretici olmak - öğretimde kullanılmak amacıyla hem de büyük ölçüde söze ve geleneğe dayalı olan Türk Mûsikîsinde makam ve usulleri uygulamalı olarak barındıran bir eser olduğu için tercih edilmiştir. Bu tercihin, giderek ustalık göstermek, hüner tescili gibi boyutlara yöneldiği de söylenilebilirse de, neticede ortaya konulan bir san'at eseri olduğundan, taşıdığı temel endişeyi eserin yine kendisi hissettirecektir.

Eserde her ne kadar takib edilecek yol ve mesâfe aşağı yukarı baştan belliyse de bestekâr, bu arada duygu aktarımına da dikkat etmek, eserinin kendi imza ve ruhunu taşımasını sağlamak durumundadır. Öğretici olmak, birikimini nakletmek,

⁵ Rauf Yekta, T. Musikisi, (Çev. Orhan Nasuhoğlu), s. 126.

kalıcı olmak, bu kalıcılığı kolaylığın handikapına düşmeden elde edebilmek gibi kaygılar, kâr-ı natıkların temel dinamiklerini teşkil etmektedir.

2. 2. 1. Didaktik fonksiyonu

Kâr-ı natığın temelinde yatan özelliklerden birisi -belki de en önemlisi- bu formun öğretici (didaktik) bir form olmasıdır. Bu amaçla eseri besteleyen sanatçının temel endişesi Mûsikîyi aktarabilmek, öğretebilmek için birikimini devreye sokmak ve adeta mahfuzatındaki bilgileri komprimeleşmiş bir halde yeniden istifleyerek, değişik bir biçimde sunmaktır.

Belki de bu temel didaktik nedenden dolayı da kâr-ı natıklar salt bir müzik eseri olarak telakki edilmeyip, klâsik fasıllarda yer almamışlardır.

Kâr-ı natığın bestelendikten sonra yalnızca bestekârı tarafından kendi talebelerine öğretilmesi de söz konusu değildir. Eser giderek, şifahen yaygınlaşır ve kollektif kültürün bir parçası haline gelir. Bugün dahi bazı nadir makamlarda bazı kâr-ı natıkların ilgili bölümlerine müracaat edilmesi bu uygulamanın bir devamı niteliğindedir.

Kâr-ı natık bestelenirken öğretim kolaylığını ve kalıcılığını temin için seçilen birtakım yollar, gruplamalar, bağlantılar bestekârların kendi estetik anlayışlarına göre değerlendirilmiştir. Sonuçta, meydana getirilen eser, didaktik açıdan bir zorluk veya kolaylık seviyesine sahip olacaktır. Doğal olarak bu husus da eserin zaman içinde kullanılabilirliğini ve dolayısıyla yaygınlığını belirler.

2.2.2. Aktarım-meşk silsilesi açısından fonksiyonu

Notanın bir takım yapısal ve tarihsel nedenlerle yaygınlıkla kullanılmamış olması ve Mûsikî aktarım aracı olarak Türk Mûsikîsi evrenine geç girmesi, bugünün bakış açısıyla irdelersek bir takım olumlu ve olumsuz etkiler doğurmuştur. Bu husus, bu çalışmanın sınırlarını aşmakla birlikte, bu çerçevede incelenmesi gereken bir konu vardır ki o da Mûsikîmizin kendine özgü ve şifahî kültür anlayışımızın tipik bir boyutu olan "meşk" sistemidir.

Türk Mûsikîsinde meşk usulüyle öğretim, basit -ve zarureten doğmuş- bir aktarım yöntemi veya pedagojik bir tercih olarak algılanmamalıdır. Geleneksel şifahî mantık silsilesinin ayrılmaz bir parçası olarak, repertuarın ve bu yolla da

makamatın, usullerin nesilden nesile nakledilmesinin en önemli vasıtasıdır meşk. Böyle bakıldığında temelinde makam ve usul tanımlamak gibi bir özellik/endişe taşıyan kâr-ı natık formunun, bu sistemle ne derece örtüştüğü de anlaşılabilir. Aslında daha geniş bir perspektifle bakılacak olursa genelde meşk sistemi, klâsik Osmanlı kültür ve sanat tarihinin, spesifik olarak kâr-ı natık formu da meşk sisteminin mantığına son derece uygun unsurlar olarak görülebilir.

Kâr-ı natık hafızaları sürekli tazeleyen bir aktarım silsilesi içine usul ve makamları söz ve sesle yerleştirmiştir. Bu sayede -notanın yaygın olmaması da göz önüne alınırsa- pek çok terkinin, usulün kalmasına, pekişmesine vesile olmuştur.

Usta-çırak münasebeti içinde kâr-ı natığın veriliş zamanını tayin eden şartlar ise; talebenin tüm o makam ve usulleri öğrenecek alt yapıyı haiz olması, hocanın talebesini bu aktarımı hakedecek seviyede görmesi, güvenmesi şeklinde düşünülebilir. Bunun kâr-ı natığın yapısına veya zorluğuna göre değişebileceği ve eserin vücuda getirildiği dönemdeki mûsikînin -ve öğretilen talebenin- seviyesine bağlı olduğu da belirtilmesi gereken diğer hususlardır.

2. 3. Yapısal Açıdan Kâr-ı Natık

Bir eser yapısal bir irdeleme esnasında form, ritm (burada usul), melodi (burada makam ve geçki) açılarından ele alınmak durumundadır.

Kâr-ı natık, bir mûsikî formu olarak tamamen kendine özgü kuralları olan bağımsız bir biçimdir. Öncelikle diğer formlardan ayrıldığı husus, özel bir güftesinin olması gerekliliğidir. Yani söz, mûsikîye yakın bir öne gelmiştir.

İhtiva ettiği makam ve usullerin adedi ve ne uzunlukta olacağı açısından da hiç bir kısıtlama yoktur. Bu açıdan, mûsikîmizde bileşik formların en büyüğü olduğu söylenilebilir.

Biçim olarak ardarda değişen makam ve usullerin yer aldığı bölümlerin (bazen mısra, bazan beyit) eklenmesinden oluşmuştur ki A+B+C+D+E... şeklinde ifade edilebilir.

Bu bölümler aynı zamanda ayrı ayrı telakki edilebilir ki, bu da kâr-ı natığın diğer bir özelliğidir (Her kâr-ı natık buna müsait olmayabilir. Sürekli bağlantılı geçişler yapanlar gibi. Örneğin nişaburek kâr. bkz. 2.5.4.). Sözlü başka herhangi bir eserin, bir bölümünü ayırıp vermek pek mümkün olmayabilir. Ama kâr-ı

natıklar aslen bu amaca hizmet ettikleri için bazen öğretim amacıyla ve metodlarda bölüm bölüm ele alındıkları olmuştur⁶.

Kâr-ı natıkların yapısal olarak ele alındığı bu bölümde, dikkati çeken şu husus da ilave edilmelidir. Rast makamı "Ümmü'l-makaamat" (Ar. makamların anası) sayıldığı için, kâr-ı natıkların genelde bu makamla başladığı görülmektedir. Bunlar: Hatipzade (15 makam - 15 usul), Lâedri (Dede'ye atfedilen 24 makam), Lâedri (42 makam), Hasan Fehmi Mutel (26 makam), Refik Fersan (49 makam), Ahmet Avni Bey (119 makam). Ayrıca bu çalışmayla birlikte bestelenerek ilave edilen rast kâr-ı natık "Kar-ı nadirat" (60 makam ve 10 çeşni ihtiva etmektedir, bkz. Bölüm 3) ve günümüzde bestelenmiş kâr-ı natıklardan Cinuçen Tanrıkoru'a ait kâr-ı natık "Kâr-ı nev'edâ"da rastla başlamaktadır.

Kâr-ı natıkların hem bölümleri içinde (aslında bileşik makamların temelinde de geçki unsuru vardır) hem de bölümler arası bağlantılarda önemli yer tutan bir müzikal ve teknik husus vardır ki bu, geçki (modülasyon)'dir. Geçki bahsi, konu içinde taşıdığı önem açısından ayrıca ele alınarak, konuyla bağlantılandırılacaktır.

2.3.1. Geçki (modülasyon) unsuru ve kâr-ı natık

Genel karakteri ve makamsal yapısı dolayısıyla geçkiye (modülasyona) her zaman açık olması Türk Mûsikîsinin temel özelliklerinden biridir. Geçki fiilinin, önceden belirlenmiş şartlar dahilinde yapılma zorunluluğu bulunmaması, Mûsikîmize, genelde makamsal terkipler oluşturulması ve özelde eserlerin kendi bütünlüğü içinde geçkilerle ifade zenginliği kazandırılması açılarından imkânlar getirmiştir. Bu imkânlar zaman içinde bileşik makam dediğimiz terkiplerin sayılarının oldukça artmasına da sebep olmuştur denilebilir⁷.

Geleneksel Mûsikîmizde geçki kullanımı bilincinin, bu Mûsikînin icracı-bestekâr ve de öğrencileri tarafından sağlıklı olarak algılanması için "gerek şartlardan" biri olduğu söylenilebilir. Bu kullanımın bizde, estetik ve kesinkes

⁶ Rauf Yekta Bey, düyek ve frenkçin usulleri için (T. M., s. 108 ve 117), Halil Can bazı makam tanımları için (Türk Mûsikîsi dergisi, çeşitli nüshalar) Mutlu Torun (Ud Metodu) için ve Gönül Gezmîş (Paçaçı) nadir makam analizleri için (Yüksek Lisans Tezi) bazı kâr-ı natıkların bölümlerini kullanmışlardır.

⁷ E. R. Üngör, "Türk Mûsikîsi Makamları Üzerine Bir Çalışma" adıyla yaptığı listede bu sayının 550 civarına çıkabildiğini belirtmiştir. Bu sayı, Gönül Paçacı'nın örneği az bulunan makamlarla ilgili master tezinde 600'e yaklaşmıştır.

belirlenmemiş -büyük ölçüde kişisel birikim, teamül ve yeteneğe dayalı- kurallardan uzanan bir gelenek doğrultusunda sürdüğü tartışmasız bir gerçektir.

Oysa bir mukayese amacıyla batı müziğinin tonal bünyesindeki geçki kavramına bakılacak olursa temelde bunun, diyez-bemol sırasına göre veya en yakın tonlardan istifade edilerek, ilgili major-minör geçkisi kullanılarak, hazırlayıcı ses ve akorlar vasıtasıyla (anahtar değişikliği yoluyla da) daha kurallı bir şekilde işlediği görülür: "In tonal music, the process of changing from one key to another, or the result of such change". Ve başlanılan tona geri dönülmesi söz konusudur: "It may take the form of a simple modulation to a closely related key and back again (for example, from C major to G major and back to C) in a short piece, or it may occur as part of a whole series of complex modulations involving many keys in larger works⁸". Geniş çalışmalarda daha fazla ve birbirini takip eden geçki yapma olanağı da elbette vardır.

Buraya dek genel özellikleriyle Türk Mûsikîsi ile de temel benzerlikler gösteren modülasyonun; geniş anlamda "hal, durum değiştirme", müzikte ise tonik (karar perdesi) değiştirme olduğu hatırlanırsa, bu işlemin aslında iki makam (veya daha fazla) arasında, seslerin vazife değişikliği (veya kendilerinin de bizzat değişimi) yoluyla gerçekleştiği söylenilebilir. Geçkinin uygulanmasında, müzikal ve sanatsal olarak belirli bir seviye tutturmak müzisyenler için önemli bir ölçüttür.

Geçkide ortak seslerden geniş ölçüde yararlanılır. Saadettin Arel'e göre dizilerinde dört taneden fazla ortak ses bulunan makamlar yakın dört'ten az ortak ses bulunan makamlar uzak makamlardır. Bu yakınlığın ve uzaklığın da dereceleri vardır ki (çok yakın, çok uzak gibi) bu, geçkinin de nevi'ini belirler⁹.

Suphi Ezgi'ye göre de, eserlerimizin çoğunda mensub makamlara geçki yapmak mecburiyeti vardır. Bunun sebebi bir makamın dizisindeki seslerin, onun mensup olduğu makamlarda aynen mevcut olmasıdır. Eserlerde geçkilerin mevcudiyetini belirtmek için onlarda mensub (yakın) - uzak makamlar aramak ve onların varlığına hükmetmek lazımdır. Türk lâhinlerinde mensub makamlardan sonra yakın ve nadiren uzak makamlara geçkiler yapılmıştır¹⁰.

⁸ Randell, Harvard Dictionary of music, s. 503.

⁹ S. Arel, T. M. Solfej Nazariyatı, s. 263.

¹⁰ S. Ezgi, Nazari-Ameli T. M. cilt 1, s. 271, 283.

Ezgi, eserde geçkilerin icrasının "yeknesaklıktan kurtulmak ve hususiyle ifade yapmak için olduğunu" belirterek, fihrist denilen peşrev ve saz semailerinde (bkz. 2.4.) ve "natık tesmiye edilmiş olan kârlarda" sırf makamları göstermek maksadıyla geçkiler yapıldığına işaret eder¹¹.

Arel ise, mürekkep makamlardan bahsederken "pek çoğunun, muhtelif dizi parçalarının birbirine eklenmesiyle vücuda gelmiş yamalı bohçaya benzer" olduğunu belirterek; musikimizdeki geçki hürriyetinden dolayı bu gibi "adî birer geçkiden ibaret olan terkiblere" gerek olmadığını yazar. Bu yazının sonu, "meydandan çekilen mürekkep rakamların yerlerini, bestekârın hemen hudutsuz olan geçki hürriyetinin fazlasıyla dolduracağı" görüşüyle sona ermektedir¹². Bu ifade bir anlamda, geçki yapmanın, bir müzisyenin müzikal hürriyetinin, tefrîte varan bir geçki yoluyla ve bileşik makam kalıplaşmasıyla farklı şekilde yönlendirilmesine -ve sonuçta bunun abartıdan doğan bir güçlük teşkil eder noktaya gelmesine- bir tepkidir.

Türk Mûsikîsinde bileşik makam kavramı kendi içinde, yapısal ve geleneksel olarak geçki unsurunu barındırıyorsa da, kâr-ı natık formunda ardarda gelen makamlar arasında ayrıca bir sürekli geçki gerçekleştiği görülmektedir. Bu da, bölümler arasında

a. Her makamın kendi içinde bitmesi

b. Arada bağlantı parçacıklarının olması şekillerinde tezahür eder ki, kâr-ı natıklar tek tek incelenirken bu hususa ayrıca dikkat edilmiştir.

Geçki açısından, mevcut kâr-ı natıklar incelendiğinde dikkat çeken bir husus, bestekârların ya karar perdelerine göre gruplamalar yaptıkları (Ahmed Avni Konuk gibi, bkz. 2.5.9.), ya da birbirine yakın ve içiçe makamların ardarda gelmesiyle (Hafız Şeyda gibi, bkz. 2.5.2.) hem geçkide kolaylık sağlamayı tercih edip hem de dinleyici/öğrencide tedirginlik yaratmamasını amaçladıkları hususudur.

¹¹ A.g.e., cilt III, s. 5.

¹² Mûsikî mecmuası, no. 7.

2.4. Tarihi açıdan kâr-ı natık

Kâr-ı natık ihtiva ettiği özellikler açısından Türk Mûsikîsinde XV. yüzyılın ortalarına kadar kullanılmış olan bir takım eski formların tarih içinde değişmiş şeklidir denilebilir. Bu formlardan, Abdülkâdir Meragî'nin bazı eserlerinde ve Fatih Sultan Mehmed'e sunulmuş anonim bir eserde söz edilmiştir¹³.

— Küllü'd-Durub (Arapça: usullerin tamamı). Herhangi bir usulle başlayıp sırayla diğer usullere geçerek en sonunda ilk usule döner. Tarîka denen bir saz girişiyile başlar, teşyi' denen bir nakaratla devam eder. Savtu'l-vasat denilen kısım ise ihtiyarîdir.

Küllü'd-Durub iki şekilde kullanılmıştır. İlkinde tüm usuller sırayla kullanılır ve ilk usule dönlür. Diğer şekilde ise farklı iki usul aynı anda vurulur.

— Küllü'n-negam: (Arapça: nağmelerin tamamı) Bütün makamların, âvâze, şube hatta terkiplerin bir arada birbirinden ötekine geçmek suretiyle yer aldığı formdur (Bu şekle cemmü'l-cem de denir).

Diğer bir şekli de bir sekizli içinde yer alan 17 perdenin tamamının muhtelif yollarla ve değişik terkipler vasıtasıyla kullanılmasıyla teşekkül etmiştir.

Bu iki formun bir arada kullanılmasından meydana gelen şekil de "küllü'd-durub va'n-negam" adını almıştır.

Ayrıca aynı anda iki veya dört usulün bir arada icra edildiği "Ed-darb" adını alan eserler de mevcuttur.

Buraya kadar sözü edilen sözlü eserlerden günümüze ulaşabilen olmadığı halde, bazı benzer yapıda saz eserlerinden örnekler vardır. Bunlar, pek çok makam ihtiva eden Fihrist Peşrev ve saz semaîsi (mülâzemelerinin adını taşırlar) ve külliyyat (veya daha geniş küll-i külliyyat) denilen iddialı ve çok geçkili saz eserleridir. Bu eserlere de kâr-ı natıkın saz eserlerine uyarlanmış şekli denilebilir. Örnekler: İsak'ın acemaşiran fihrist peşrevi, Reis Mahmud Efendi'nin acem aşiran fihrist saz semaîsi, Osman Dede'nin "Küll-i külliyyat" fahte Hüseyini Peşrevi ve buna nazire olarak yapılan Muzaffer'in "nazire-i küll-i külliyyat" fahte hüseyini peşrevi¹⁴.

¹³ M. Bardakçı, "Maragalı Abdülkadir", s. 92-93; ve Y. Tura, Türk Mûsikîsi Form Bilgisi ders notlarında bu formları ayrıntıyla yer almaktadır.

¹⁴ Y. Öztuna, Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi, s. 293 ve 467.

2.5. Mevcut (bestelenmiş) kâr-ı natıklar

Günümüze ulaşabilmiş (hal-i hazırda notası bulunabilen) kâr-ı natıklar, kronolojik olarak şöyle sıralanabilir: (Doğaldır ki, besteleniş tarihlerine değil bestekârlarının yaşadıkları zaman dilimine göre sıralandırılmışlardır).

1. Hatibzâde, Rast kâr-ı natık - Çenber, değişmeli
2. Hâfız Şeydâ, Hüzzam kâr-ı natık - Yürük Semai
3. Lâedrî (bkz. 2.5.3.), Fihrist Rast kâr-ı natık - Düyek
4. Hamparsum, Nişâburek kâr-ı natık - Hafif, değişmeli
5. Lâedrî (Dede Efendiye atfedilen) (bkz. 2.5.5.), Rast kâr-ı natık - Sengin semai
6. Çelebi Yangu Teologo, Rast kâr-ı natık, sofyan
7. Zekâi Dede, Sabâ kâr-ı natık - Evsat
8. Alîm Efendi, Hicaz kâr-ı natık - Devr-i kebîr.
9. Ahmed Avni Konuk, Rast kâr-ı natık - Devr-i revan, değişmeli
10. Hasan Fehmi Mutel, Rast kâr-ı natık
11. Refik Fersan, Rast kâr-ı natık - Devr-i kebir, değişmeli

Yazılı kaynaklarda mevcûdiyetinden sözedildiği halde bestesi günümüze intikal edemeyen kâr-ı natıklar da vardır. Bunlardan ilki Araplara ait hicaz makamıyla başlayan Darbeyn kâr-ı natıktır. Güftesi mâlum değildir. İkincisi, güftesi 18. yüzyıl divan şâirlerinden vak'anüvis (Arpa Emini-zâde) Sâmî'ye (ölümü 1732-34)¹⁵ ait olan ve rastla başlayan kâr-ı natıktır. Her ne kadar Divan edebiyatı manzum şekillerinde bu ad kullanılmasa da, bu güftenin Samî'nin çağdaşı olan Şeyhülislam Esad Efendi (1685-1753) tarafından bestelenmiş olduğu belirtildiği için böyle zikredilebilir¹⁶. Bestesi günümüze ulaşamamış olan bu kâr-ı natık 63 beyitten müteşekkil olup, her beytde bir makam adı geçmektedir. Mesnevî nazım şekliyle kaleme alınmıştır ve fâilâtün (feilâtün) feilün (fa'lün) veznindedir. İlk beyti:

"İbtidâ rast ile buldı nizâm
Elif-i evvel-i tertîb-i makam".

şeklinde ve rast makamıyla başlamaktadır¹⁷.

¹⁵ Ölüm tarihi kesin değildir. "Tezkirelere göre Divan edebiyatı isimler sözlüğü" adlı eserde ölüm tarihinin Ramiz'de 1145/1732-33, Fatîr'de 1146/1733-34 olarak geçtiği belirtilmiştir.

¹⁶ Y. Öztuna, T. M. Ansiklopedisi, 1. cild, s. 248.

¹⁷ Bu manzumun tamamı Agah S. Levend'in Divan Edebiyatı'nda (ilm-i mûsikî bölümü) mevcuttur.

Bazı kaynaklarda Muallim İsmail Hakkı Bey'e ait görünen¹⁸ ancak aynı güftenin, daha eski tarihte yaşamış bir bestekara ait olduğu kuvvetle muhtemel olan bir Rast kâr-ı natık bestesi daha vardır (bkz. 2.5.3.).

2.5.1. Rast Kâr-ı Natık - Hatipzâde

Bu formda üretilmiş ve bugüne kadar ulaşabilmiş olan eserlerin birçok açıdan en mükemmeli hüviyetinde olan bu kâr-ı natık, 17. yüzyıl bestekârlarımızdan Hatibzâde Osman Efendi tarafından bestelenmiştir. Doğum tarihi kesin olmayıp 1680 civarında ölen Hatipzâde'nin, günümüze pek az eseri gelebilmesine rağmen çok sağlam yapıda ve klasik üslupta besteleri vardır. Din dışı ve güfteli olan bu eserler beş adet civarındadır.

Güftesi, eserin son beytinde adı geçen Nevres'e¹⁹ ait olan bu kâr-ı natık 15 makam ve 15 usul ihtiva etmektedir. Yani bu haliyle makam ve usülleri bir arada ele alan eski formlardan "küllü'd-durub va'n negam"dan geldiği söylenilebilir (bkz. 2.4.).

"Rast geldim mürğ-i zar içre o şuh-ı dilkeşe
Bir usul ile idüp der çenber itdüm râm anı"

beytiyle rast makamı ve çenber usulüyle başlayan güfte toplam 15 beyittir. "Fâilâtün, fâilâtun, fâilâtün, fâilün" vezniyle yazılmış olup, kasîde tarzında kafiyeleştirilmiştir. Edebî anlamda beyit, bu formun içindeki vazifesi anlamında bend denilebilecek olan her iki mısradan oluşan bölümlerin ilk mısra'ında makam ismi, ikinci mısra'ında usul ismi geçmektedir. Bununla birlikte her bendde o makam ve usul baştan sona devam etmektedir.

Kâr-ı natık incelendiğinde dikkati çeken şeylerden biri de, çok düzenli olarak güftenin her mısra'ının adı geçen makamın karar perdesinde bittiği; bağlantıyı temin ederek genelde asma kalış ve güçlü perdelerine geçen kısımların ise "canım"

¹⁸ Öztuna (a.g.e., s. 247) ve A. Gültaş "şiiirimizde kâr-ı natıkların yeri ve önemi" (Kök Mec., Sayı 12, s. 24) adlı yazıda böyle geçmekte ise de aynı güftenin lâedri bir notası, Rauf Yekta Bey'in el yazısıyla mevcut olup bu çalışmada ayrı bir bölümde incelenmiştir (bkz. 2.5.3.).

¹⁹ Divan şiiirimizde Nevres-i Kadim olarak bilinen şâirin 1762 yıllarında öldüğü ve Rum asıllı diğer Nevresin de daha sonra yaşadığı gözönüne alınırsa bu güftenin şâirinin 17. yüzyıl veya öncesi yaşamış olan başka bir şâir olduğu anlaşılmaktadır. Nihâd Samî'nin Türk Edebiyatı tarihi (s. 752) adlı eserinde ve Divan edebiyatı isimler sözlüğü adlı eserde de Nevres adında bu iki şâirin adı geçmektedir.

ve "hey yâr" sözcükleriyle bestelenerek geçkiyi hazırlıyor olduğudur. (Bu husus, usulün tamamlandığı 2. mısralar için de geçerli olmakla beraber, tam kararlı ve bağlantısız bitişler çoğunluktadır).

Bu kâr-ı natık makam ve usullerin dağılımları açısından örnek olarak incelenecektir. Bu eserin ele alınmasının sebepleri, tarihce elimizdeki en eski kâr-ı natık oluşu; usul ve makamları birlikte ihtiva ediyor olması; san'atsal açıdan çok üst düzeyde bir eser oluşu; çok düzenli bestelenmiş oluşu ve notasının doğruya en yakın kabul edilebilecek bir şekilde yazılmış olmasıdır. (Darul'elhan Tasnif Heyeti'nce hazırlanıp neşredilmiştir).

Kâr-ı natığın usul ve makamların dağılımı ile bunların kaldıkları perdeler ve bağlantıları açısından tahlili

I. Beyit

1. mısra (RAST)	12/2.... (segâhta)+12/2(nevada)
2. mısra (ÇENBER)	12/2.... (rastta)+12/2(nevada) <i>bağlantı</i>

II. Beyit

3. mısra (REHAVÎ)	14/2.... (dügâhta)+14/2(nevada)
4. mısra (DEVİR-İ KEBİR)	14/2.... (çargâhta)+14/2(nevada) <i>bağlantı yok</i>

III. Beyit

5. mısra (NİKRİZ)	32/2.... (gerdaniyede)
6. mısra (HAFİF)	32/2.... (rastta) <i>bağlantı yok</i>

IV. Beyit

7. mısra (NİHAVEND)	16/2.... (nevada)+16/2(nevada)
8. mısra (BEREFŞAN)	16/2.... (nevada)+16/2(rastta) <i>bağlantı yok</i>

V. Beyit

9. mısra (NÜHÜFT)	8/2 (çifte düyek)+10/2 (fahte)+12/2 (çenber) (nevada)
10. mısra (ZENCİR)	14/2 (devr-i kebir)+16/2 (berefşan) (çargahta) <i>bağlantı</i>

VI. Beyit

11. mısra (SABA)	16/2.... (dügâhta)+16/2(çargâhta)
12. mısra (MUHAMMES)	16/2.... (acemde)+16/2(dügâhta) <i>bağlantı yok</i>

VII. Beyit

13. mısra (HÜSEYNÎ)	8/4+8/4+8/4+8/4 (çargâhta)
14. mısra (DÜYEK)	8/4+8/4+8/4+8/4 (dügâhta) <i>bağlantı yok</i>

VIII. Beyit

15. mısra (HİSAR)	4/2+4/2+4/2+4/2 (hüseynîde)
16. mısra (SOFYAN)	4/2+4/2+4/2+4/2 (dugahta) <i>bağlantı yok</i>

IX. Beyit

17. mısra (BUSELİK) 12/2.....+12/2 ... (çargâhta)
18. mısra (FRENKÇİN) 12/2.....+12/2 ... (dügâhta) *bağlantı yok*

X. Beyit

19. mısra (KÜRDÎ) 10/2.....+10/2 ... (acemde)
20. mısra (FAHTE) 10/2.....+10/2 ... (dügâhta) *bağlantı yok*

XI. Beyit

21. mısra (HİCAZ) 28/2..... (evîçte)
22. mısra (REMEL) 28/2..... (dügâhta) *bağlantı yok*

XII. Beyit

23. mısra (ŞEHNAZ) 48/2..... (muhayyerde)
24. mısra (SAKÎL) 48/2..... (nevada) *bağlantı*

XIII. Beyit

25. mısra (NEVA) 26/4.....26/4 (nevada)
26. mısra (DEVİR-İ REVAN) 26/4.....+26/4 ... (dügahta) *bağlantı yok*

XVI. Beyit

27. mısra (IRAK) 9/2+9/2 (dügahta)
28. mısra (NİM DEVİR) 9/2+9/2 (ırakta) *bağlantı yok*

XV. Beyit

29. mısra (EVC) 10/8+10/8+10/8+10/8..... (evîçte)
30. mısra (SEMAİ-Aksak semai) 10/8+10/8+10/8+10/8 . (ırakta) *bağlantı yok*

BİTİŞ: RAST - YÜRÜK SEMAİ (6/8'lik ondört ölçü uzunluğunda ve terennümle)

İSTANBUL KONSERVATUVARI

NEŞRİYATI

Türk Musikisinin Klasikleri

№ 174-175

HATİP ZADE

OSMAN EFENDİ
RAST FASLINDA
KÂRİ NATİK

15 MAKAM VE 15 İKAI HAVİ ÇOK KIYMETLİ
VE NADİDE TARİHİ BİR ESERDİR

KONSERVATUVARDAKİ İLMİ HEY'ET TARAFINDAN

TETKİK ve KABUL EDİLMİŞTİR,

HER HAKKI MAHFUZDUR

FİATİ 10 KURUŞ

RAST FASLINDA KÂRİ NATİK HATİP ZADE'NİN

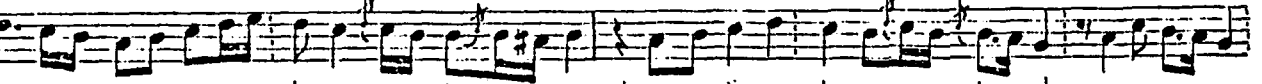
[♩=40]

ah ya_r ra_a ti ge_l di mi mür gi

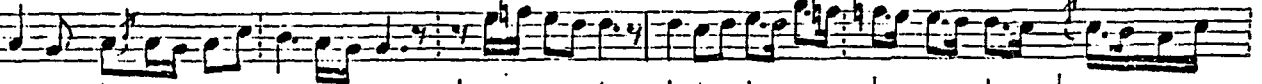

İka Çember

za ri ç re a şu hi di

di l ke şe ca nım ah bi ri u su li

le i dü dü p de r çem be ri t

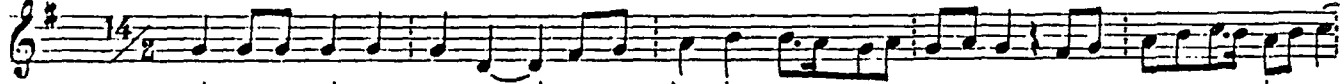

di mi ra ra ra ma ni he yi yar

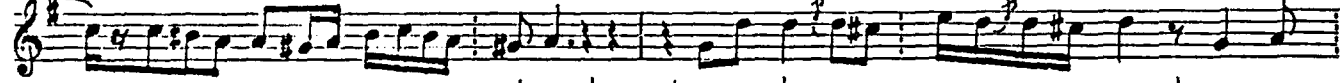
[♩=40]

ah bi bir re ha vi na na gi me

Devri kebir

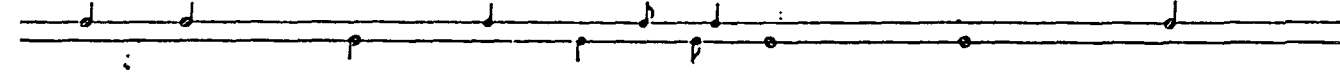
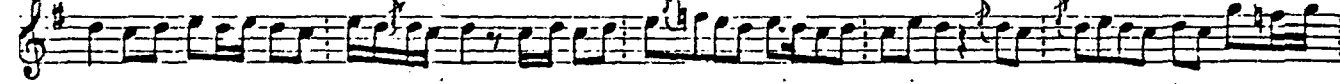
i di l su su ze a

ga z e ey le kim ca nım

ah de de fi gi bi de v ri ri ke

bi ri le le dö ne

ri çe r hi hi de ni ca nım

[d=44] ah na ği me i ni k ri zi

Halil

de n ka ç ma ma z gö rü p ca na

na ne yi ah bi ri ha fi f a

ga zi le çe di dim u

su le te n te ni

[d=48] ol ni ha ven di a ce m ma h

Bacılı

bu bu na te n ha ha ha ce dü n

fa ri si si bi l me z mi si n di dim

be re f ға ға n da da me ni

[d=50] ya m bi bi ri nū hū f te na zi ra e

7. incir
Cifte Hıyeh e yi le e y le yū p u ş ға

Fahle

ға ka na ah çe çe ki di zi ni ci

Cember

ra re ke me ni di kâ kû li

Devri kebir

a m ma ma ma be ni hey ca nım

Berzgan

[d=44] ah pe pen çe i de s ti ti mü

Muhunnes

ha n na na sin sa ba ta

h ri ri ki dū ah a aç di

bi r zi ba ba mū ha m me s le

le o gū lū pi ra ra ha ni va y

[♩=88] ah na k şı nal mu t rı b hū se y ni ye kil i ci ra

Duyâh kâ rı nı ah te k dū ye k o

su n u su lı du r ma e g le n di r be ni

[♩=48] ah hal ka i te v hi d de i t di Hi sa ri di le ri

Sofyân ha yi hu yi so f ya ne te k ke gâ hı gū l şe ni

[♩=60] ga bı ga bı dil da n da n bi ri pu selik ye r koy ma dı

Erenkîn pi çü ta bı kâ kü li i t di fi renk çi n ge r de ni

[♩=40] gö r dū bi r kū r di çe me n de

Ehlîc ba gı ba n i t mi ş ka za

fa — hi te — ko — y nu — na se — ri vi — n

gi — ri di — tu — t di — me — s ke ni

[d=46] ah tu — t du — di — li se — m ti be — ya — ba

Remel

ni — hi ca — zi ba — ba — de zi — zi — n

ku — mu da — o — yu na — ti su — n re — meli ba — hi ri — n da

se — yi ra — n i — de ni

[d=42] be — be — n ni ya zi

Saki

— t di — k ce o — o — sa — hi na — ze

ba — si la — r sa — ne

ga — m hey ca — ni — m te — ki sa

sa ki li bi mü rü

ve ti o l ma su n pi

ra me ni hey ca ni m

[♩ = 120] bi ka ra ri ke n ne va yi

Devir devam

bü lü bü li le ba ğ da

e ey le di a su de bi ri de vi

ri re va n ca nû te ni ca nim

[♩ = 40] rin da lur ca na a ra ki le le ri sa ki r

Kim devir

ba sı di r ma su n bez mi nu ğa nu ğı

me y de ni ni m de vi ri le se ni

[♩=120] ev ci gi ri a le mi şev ko l du ne vi re s na ğ me ler

Aksak
Semaî

no la ru ha ni le re i t se se ma i re h be ri

[♩=132] he y yar be li be li dir te ni dir na be li ya ri m zi ba yi men ah

Yürük
Semaî

air ten ni dir na düm de re dir ten ta na ta na di ri ten ni ten (SON)

İFADEİ MAHSUSA

Külliyatımızın bu sayışı ile neşir ettiğimiz (Kâri natik) 'in bestekârı Hatip Zade'nin hayati hukukunda 173 üncü nüshanızın kubında malûmat vermiştik. Bu binazir eserin hüiz olduğu san'at. kârane kıymeti tahlil edecek olsak söz uzur, binaenaleyh biz burada yalnız Hatip Zade'nin tarihi bir abidesi olan Kâri natikinin güfte ile bestesi arasındaki şaywî hayret mutabakatı, muhtelif makam ve ikalâvîn bu derece suhûletle bir siraya dizilebilmesinde gösterilen meharretini kayit ve işaretle ihtisaz edeceğiz.

İstanbul valî vekili ve şehremini muhterem Muhittin Beyefendi'nin kadirşinas ve âli himayetleri altında ifayî vazife eden Konservatuar Tasnif hey'eti Türk musiksisinin klâsikleri içinde pek müstesna bir mevkî olan bu tarihi eseri tesbit ve ahlâfa yadigâr etmeye muvaffakiyetinden dolayı kendisini bohtıyar arz eder.

KÂRİ NATIKIN GÜFTESİ

(Rast) geldim mürğizar içre o şuhî dilkeşe
Bir usul ile idüp der (Şember) ittim ram anı
Bir (Rehavî) nağmei dilsuze âgazeyle kim
Def gibi (Devri kebir) ile döne şarhi deni
Nuğmei (Nikriz) den kaçmaz görüp cananeyi
Bir (Hafif) âgazile çekdim usule tenteni
Ol (Nihavend) i Acem mahbubuna terkace dün
Farisi bilmez misin didim (Berefsan) dameni
Bir (Nihîst) e nazra eyile eyleyüp uşşaka naz
Çekti (Zincir) e kemendi kâkûli amma beni
Perçei destli muhannâsın (Saba) tahrikedüp
Aşti bir ziba (Muhammes) le o gül piraheni
Nakşın al maktûp (Huseyni) de kil icra kârini
Têk (Dürek) olsun usuli durma eglendir beni
Natkai tevhitte itti (İhsar) i dilleri
Hâyî huyî (Sofiyân) e tekyegâhi gülşeni

Gubgubî dildarda bir (Puselik) yer koymadı
Fiçü tabî kâkûli itti (Frenkçin) gerdeni
Gördü bir (Kürdi) şemende bağban etmiş kaza
Fakte koynuna serin girdi tutdı meskeni
Tutdı dil sembi beyabanı (Hicaz) i badesin
Kumda oynatsın (Remel) bahrinde seyrân ideni
Ben niyaz ettikçe o (Şehnâz) a bağlarsa ne gam
Têk (Sukil) i bi mürüvvet olmasın piraheni
Bikarar iten (Neva) yi bûibül ile bağda
Eyledi asude bir (Devri revan) cânü teni
Rind olur cânâ (İrakî) ler sakın bastırmasın
Bezmi nuşanuşı meyde (Nim devir) ile seni
Evc i giri âlemi şevk oldu (Nevres) nağmeler
No'a ruhanilere itse (Semaî) rehzeri
Hey yar belî belî dir teni dir na belî yarım zibni men
Ah dir teni dir na dümdere dirten tana tana dirten ten

2.5.2. Hüzam Kâr-ı Natık - Hafız Şeydâ

Notası günümüze ulaşabilmiş olan kâr-ı natıklardan, kronolojik olarak ikinci sırada yer alan bu eser, Hafız Şeyda adıyla tanınan Abdürrahim Dede-Efendi'ye aittir. Mevlevî tarîkâtine mensub olan Hafız Şeyda'nın doğum ve ölüm tarihleri Öztuna'da (1732?-1800) olarak belirtilmiş, Ezgi ise H. 1140 civarında (M. 1724) doğduğunu 1212 (1796)'de öldüğünü yazmıştır. Ölüm tarihi için Müstakîmzade Mecmuasında ve Esrar Dede tezkiresinin kenarındaki haşiyede verilen 1214 (M. 1799) yılının en doğrusu olduğu söylenilebilir²⁰.

Klâsik kaide ve geleneklere bağlı sağlam eserler veren Hafız Şeyda, döneminin "Üstad Mûsikîşinas"larından. Unutulan büyük formdaki eserlerinin haricinde günümüze ulaşabilen bir ayin ve diğerleri dindışı klasik formda 7 adet civarında eseri mevcuttur.

Güftesi kendisine ait olan ve son beytinde "Şeydâ" mahlâsı geçen hüzam kâr-ı natık, 18 beyitte toplanmış kırka yakın makamı ihtiva etmektedir. Ulaşabilen şekliyle, belirgin bir sisteme ya da sıralamaya göre yerleştirilmemiş olan makamlar melodinin akışı içinde, bazen uzun bazen kısa bir geçki ile yer almıştır. En sonunda yine hüzam makamıyla biten kâr-ı natığın usulü Öztuna'da ve güftesinin yer aldığı Hanende mecmuasında²¹ düyek olarak belirtilmekle birlikte, bu çalışmaya ilave edilen notada (ayrıca aynı el yazısı ve aynı kaynaktan gelen bir mertebe ağır versiyonu daha mevcuttur) yürük semai usulünde olduğu görülmektedir.

"Evvela başla hüzâmâ, varalım sonra segâha
Müsteara bulalım yol evice yüz sürerek".

mısralarıyla başlayan güftenin tamamının bir vezne uyabilmesi mümkün görünmemekle beraber, zamanımıza gelinceye kadar bazı tahribata uğrayarak değiştiği de düşünülebilir.

İlave edilen nota, İ. Ü. Devlet Konservatuarı Türk Mûsikîsi arşivinde mevcut yazmalardandır. Kaynağı, notanın üzerindeki nottan da anlaşılabilir gibi Etem Paşa koleksiyonudur.

²⁰ S. N. Ergun, "Türk Musikisi Antolojisi", I. cild, s. 168.

²¹ A. A. Konuk, "Hanende", s. 567.

Hafiz Şeydanın yurück Semai usulünde Hüzzam Kârînatîkî

14

[Bu eser Nail Beyden istinsak edilmiştir. müziği -
ma'iyet Etkeni paşa koleksiyonundan alınmıştır].

ah ve la las la huz za ma va ka
san ra se ga ra ah müste a ra
lun la lun yol e vi ce güz
lun ra rek mü si a rak ey le me ge yü zü
mü ol sun ah de rek lig de me va
lar a la lun ya ri mi fuf te
ah sa ra lun lorigi a cik yar ge e cik vak ti sa la
vay ah lara lür nag mü dü gah
ic ti ri me gös te re yun sem ti hi ca
ah sa na fah nag i de rek
sah ti lu soy mi ah o lür a san.

18

ah i de rek bes te a cem li li le

göz di de te ren nüm le a şı ran i le vir

di li us a Ka se şa say.

ah yi ne Ra se gel den o şır ha la na lır na gı me re ha

vi i de rek Kar şı ma gel de ah de den a

ga ze i mik ri zi le say. Kar i le var

Pen cü ge he ey le Ka ra ri

ah he le terk it me le ya ti ne ga mın ey le a rag

lar i le ger da ni ye den Per de i ma

hu ri le Kel sus tat i em ga re re ca

vay ah ne der a ga ze i lüz

rik de ki i ra yi ne gam lar

ah ne der ol Pu se lik is tim de o lan cüm lü si
 dem ler ah ne der ol seni ni ha
 sen de mi za lür da ki a henk. ah ne der ik li
 me de fa ha um i cüm de
 ca li nân henk ah ne der ol ça ru ge lür
 Per de di ne may le va rül mak
 ah ne der ol Kö cü Ki Rail Ras i le ten ha ca
 sa rül mak ah la la Ta lür
 le gö rüs, dümü Eana der Kim ah i si mi
 le nur hay. yör ah Ko Ku su düm
 lü le lür ser sa ki nıy ga fte ti düz me lü la
 gör Kan di ne ra ha tül er vah i le lür

miskar hane

mek te e da vay: ah hama uz zal ile sal

dur du na yi mee le timey de ah yime del

ber gu le rak by na ya rak az mi de

za ki hi sa re ah i timi ki ma hi

ma ju na me ha lig so zu mi gu? i de gor

ey me hi ki ver ah se mi sul ta

mi a rak mu si me sa ki i de yun kim o la sun

loy le sa fa yil o dem. lus te mi ga re i de sun

yar i le is ret vi re lum lig de se gah le lig ram

i le me ka ma te na te ce luti lip mek ram fas

li mi zi sey da sogu miy muh ta tar ol sun.

ah. lu lu rug.

ver.

2.5.3. Rast, Fihrist Kâr-ı Natık - Lâedri

Diğer kâr-ı natıklardan farklı olarak tamamı rast perdesinde kalan ve fihrist olarak adlandırılmış olan kâr-ı natıktır ("Fihrist", saz eserleri için kullanılmış olmasına rağmen bu eserin tamamen didaktik ve eski terkipleri ihtiva eden bir yapıda olmasından dolayı böyle adlandırılmış olması mümkündür).

Kaynağı hakkında Rauf Yekta Bey'in verdiği bilgiye göre, (1823-1888 yıllarında yaşamış olan) Neyzen Dede Salih Efendi'den önce yaşamış bir bestekâr tarafından bestelenmiş olmalıdır. Rauf Yekta Bey'e göre eserin hususiyeti dolayısıyla da III. Selim dönemine ait olması muhtemeldir (18. asrın ikinci yarısı), (bkz. ilave edilen notanın son sayfası).

Rıza'ya ait olan bu kâr-ı natık güftesini aynı zamanda Muallim İsmail Hakkı bey'in de bestelediği bilinmektedir²². TRT Ankara Radyosu arşivinde bulunduğu belirtilen bu notaya -yazışma yoluyla yapılan talebe rağmen- ulaşmak mümkün olmadığından mukayese imkânı bulunamamıştır. Ancak İsmail Hakkı Bey'in ölümüne (1927) kadar Daru'l-Elhan'da birlikte hocalık yapmış ve Tasnif Heyeti'nde çalışmış olan Rauf Yekta Bey'in, bu eserin mesai arkadaşına ait olduğunu bilmemesi imkân dahilinde görünmemektedir.

"Rast deyüp girdim bu fihrist-i makâmat seyrine
Pek özendüm o rehâvî kâr ü beste nakşına".

beytiyle başlayan güfte 22 beyit uzunluğundadır ve eser toplam 43 makamı ihtiva etmektedir. "Fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, fâilün" vezniyle yazılmış olup mesnevî tarzında kafiyeleştirilmiştir.

Tamamının düyek usulünde ve gayet akıcı olarak her mısra'ın iki kez tekrarıyla bestelendiği görülmektedir. Mısra sonlarında uzun kalışlar mevcut olup bağlantı parçacıkları kullanılmamıştır. Eser çok simetrik bir yapı arz etmekte olup ihtiva ettiği pek çok nadir terkiбин başka yerde örneği bulunmamaktadır. Bu terkiplerin bir kısmı, Gönül Gezmiş (Paçacı) tarafından önce yüksek lisans tezinde analiz edilmiş, daha sonra "Rast Kâr-ı Nâdirât" adlı kâr-ı natıkta kullanılmıştır (bkz. Bölüm 3).

İlave edilen nota Rauf Yekta Bey'in el yazısıyla ve 180 parça Daru'l-elhan yayınının devamı olarak hazırlanmış defterin 38-46. sayfalarında mevcuttur. Defter, İ.Ü. Devlet Konservatuarı Türk Musikisi arşivinde Y 86/5 no. ile kayıtlıdır.

²² Y. Öztuna, Türk Musikisi Ansiklopedisi, s. 408 ve A. Güldaş "Şiirimizde kâr-ı natıkların yeri ve önemi", Kök Mecmuası, s. 12, s. 25 gibi. Bununla beraber Öztuna, buraya notası ilave edilen kâr-ı natıktan da söz ederek (s. 427) yalnızca Rauf Yekta Kütüphanesinde mevcut olduğunu belirtmiş ve sahibi meçhul, 42 makamlı, Düyek usulünde bilgilerini vermiştir.

Lehiye
38

(Kari okulu)

sofi

Rast perdesin'de kârî (43) makamı (21, 22, 23)
ve terâbi gösterir. Sâhibi mechûl bir mader eserdür

Handwritten musical score in staff notation with lyrics in Turkish. The score is divided into sections by brackets on the right side:

- Rast**:
 - na st de fi fi gir di m bi fi h ri i te me ka ma t se y pi no
 - Rast de fi fi fi ri dim bi fi h ri ti me ka ma t se y pi ne
- Rekam**:
 - Re ka i ze n dim a re ka vi ka ru bes te na k fi ne
 - Re ka i ze n dim a re ka vi ka ru bes te na k fi ne
- Rezağah**:
 - Pen cü fi fi he ca n fa da at ti m gö rüm ce bes s te fi
 - Pen cü ga he can fa da a t tim gö rüm ce bes s te fi
- Rezaide II**:
 - O l ke se n di de e da li gö rüm ge i ne re s te fi
 - O l ke se n di de e da li gö rüm ge i ne re s te fi
- Sajihan**:
 - Sa ji ka ri ma du ze n ver dim se si a k se y le sin
 - Sa ji ka ri ma du ze n ver dim se si a k se y le sin
- Sahap**:
 - Da g me i se l mek ti fi l sin bi ri bi rin ve l fi y le sin
 - Da g me i se l mek ti fi l sin bi ri bi rin ve l fi y le sin

استانبول بایره ۱۸

(1951-1961)

Handwritten musical score for a song, featuring multiple staves with lyrics in Turkish. The score is written in a cursive style, typical of early 20th-century manuscripts. The lyrics are:

(Soprano) Per de i ma ha ri fi te r di mi ke ma mi m de he muu
 Per de i ma ha ri fi te r di mi ke ma mi m de he muu
 Per hi ca li se ri le tah si fi me gi r li m r i van
 Per hi ca li se ri le tah si fi me gi r di m r i van
 Si me mi de l di mi ha vud ha ri i ra mi le rin
 Si me mi de l di mi ha vud ha ri i ra mi le rin
 Gö r me de m ru fi di la ra si n o meh pe ke r le rin
 Gö r me de m ru fi di la ra si n o meh pe ke r le rin
 Ben a ni m gi m ru fi na hi de r di a fi m e y ta biş
 Ben a ni m gi m ru fi na hi de r di a fi m e y ta biş
 Ö y le hi m a ra mi ca n ot me k ba na l ma ş na ş
 Ö y le hi m a ra mi ca n ot me k ba na l ma ş na ş

Constantinople Hayazlı 18

Chamli Iskender

cafe
40

(Savami)

Handwritten musical score for a song titled "Savami". The score is written on ten staves, each with a vocal line and a corresponding line of lyrics in Turkish. The lyrics are written in a cursive script. The score is divided into sections by large curly braces on the right side, labeled with the names of the performers: "İbrahim", "Belkısım", "Uluada", "Uluada", "Uluada", "Uluada", "Uluada", "Uluada", "Uluada", and "Uluada". The music is written in a key signature of one sharp (F#) and a 9/4 time signature. The lyrics are in Turkish, and the score is a handwritten manuscript.

Handwritten lyrics (Turkish):

Nuğ me i mi k ri ji re r nak bah t de r di me c li se
va g me i mi k ri ji re r nak bah t de r di me c li se
o ha va fi del mi si n o me se r re t ti he le
o ha va fi del mi si n o me se r re t ti he le
ra k sa ci k di na gi i s ki j na i le bi r me i e da
Rak i sa ci k di na gi i s ti gi na i le bi r me i e da
Nev kes a ga t le fi n ha men de ho t di sa da
Ne v kes a ga t le fi n ha me n de ho t di sa da
Bir de te la ri ge va ri t an da do la t di sok ge man
Bir de te la ri ge va ri t an da do la t di sok ge man
Di l be ra min hür me ti n gö r di m bü jü r ke be n i fan
Di l be ra min hür me ti n gö r di m bü jü r ke be n i fan

استانبول بایزید ۱۸

تأليف: ا. ک.

rahçe
41

Scorini

Handwritten musical score for a song, featuring multiple staves with lyrics in Turkish. The lyrics are written in a cursive script, and the music is written in a staff with a key signature of one sharp (F#) and a common time signature (C). The lyrics are:

Sö le yi t za vi l o ka rü be s te yi t r i h ti men
Sö le yi t za vi l o ka rü be s te yi t r i h ti men
He m de ki r di li hi ca z kâr say ri ni e t ti na te masu
He m de ki r di li hi ca z kâr say ri ni e t ti na te masu
Gal di ri t ra s ti ce di di za il o l di gam ke der
Gal di ri t ra s ti ce di di za il o l di gam ke der
Bay l la di m ta n ji mi ne bu na ş mın o l di ne e der
Bay l la di m ta n ji mi ne bu na ş mın o l di ne e der
O mi ha ne n di ke bi ri m na ş i der di l be r le ri
O mi ha ne n di ke bi ri m na ş i der di l be r le ri
İy le ki m tar zi me ri n ü ne za t il mi ş ke ri
İy le ki m tar zi me ri n ü ne za t il mi ş ke ri

Constantinople Bayazid 18

Chamli Iskender

rahfe
42

(Benamı)

Handwritten musical score for a song. The score is written on ten staves, each with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The lyrics are written in Turkish and are grouped into ten sections, each marked with a bracket on the right side of the staff. The lyrics are:

1. Bir ne ri fe y ka do la f di si ji di l a ra ba na
2. Bir ne ri fe y ke r do la f di si ji di l a ra ba na
3. ma ne ra ü n ne h rin ke r ber ca ni bi do l du sa ba
4. ma ne ra ü n ne h rin ke r ber ca ni bi do l di sa fa
5. mi ri ba be mi ta ra ta sa h i di a he n gi sağ
6. mi ri ba be mi ta ra ta sa h i di a he n gi sağ
7. fas la mi t fe sa fa fa soğ le dim te lu di sağ
8. ya sla üp fe y ki sa fa sa soğ le dim te lu di sağ
9. Ö y le bir tay ki ne sa t kım se v ki mi mün z dat i der
10. Ö y le ki r tay ki ne sa t kım se v ki mi mün z dat i der
11. sa v ti da mi di le bi r tür ki se gâ ha ga ze der
12. sa v ti da mi di le bi r tür ki se gâ ha ga ze der

استانبول بایزید ۱۸

تاریخ التعلیم

Lehçe
48

(Sema)

Handwritten musical score for a song. The score is written on ten staves, grouped into five pairs. The lyrics are in Turkish, written above the notes. The key signature is one sharp (F#), and the time signature is 8/4. The lyrics are:

Di m le di k ce ga m gi de ri he r da im a r ta r fe r ki de
Di m le di k ce ga m gi de r her da im a r ta r fe r ki de
Ney mis hos a ve r ma ka mi sa l sa ji m la se n de l il
Ney mis hos a ve r ma ka mi sa l sa ji m la se n de l il
Bir de us su k ra ji mi k ri j kay ri mi e t lim fe yan
Bir de us su k ra ji mi k ri j kay ri mi e t di m le yan
Re kep za vil pe t re vi ma l ga y re e t me i m ti man
Re kep za ri l pe t re vi ma l ga y re e t me i m ti man
Se r fi gel me y mi di le sa n du k ca ca mi de s ti me
Se r fi gel me y mi di le sa n du k ca ca mi de s ti me
Sen pe ri gül mu h la ri n dan ba na ve r dik ce me ge
Sen po ri gül mu h la ri n dan ba na ve r dik ce me ge

Constantinople Gayazid 18

Chamli Iskender

iahiye
44

(Sonamî)

Handwritten musical score for the song "iahiye" (44), composed by Sonamî. The score is written on ten staves, each with a vocal line and a corresponding Turkish lyric line. The lyrics are in Ottoman Turkish script. The score is divided into four sections by brackets on the right side, labeled "İstikbal", "Fakihân", "Şehîdân", and "Râmî'den". The first two staves are grouped under "İstikbal", the next two under "Fakihân", the next two under "Şehîdân", and the last two under "Râmî'den". The score is written in a single system, with the lyrics written below the notes. The notation includes various musical symbols such as notes, rests, and accidentals. The lyrics are written in Ottoman Turkish script, with some words in parentheses indicating alternative pronunciations or meanings. The score is a handwritten manuscript, likely from a personal collection or a working draft.

İstikbal
Fakihân
Şehîdân
Râmî'den

استانبول بانه ۱۸

تأليف المؤلف

sehife
46

(Devami)

Bu kari matikın mensupı ne mensup
olduğu davır hak kindi bir iki söz

Musiki ustalarımdan Beharige menderhane sayılı Hüseyin Kahraman
efendiden başka kimse de bulunmıyorsa bu kari matika menkum çok
kıymetli ve notasının bir suretini almak isteyen musiki meraklıların
buna tekane ile atılabilir. Alt-hayat bir gün kendisinden çok rica ve kimsede
vermeyeceğini taahhüt ederek bu mühem eserin istinsahına muvaffak
olabilmiş idim. H. Kahraman ef. bu kari matikın notasını meşhur olan
Ede Tahir efendiden aldığı ve bestelerinin himetle olduğu da Ede Tahir
efendinin de malumati olmadığını söyledi.
Bütün bun ve tahmininiye nazaran bu kari matik, - gayet nazik
farklarla müstecir (derkipler) derya meraklıların fiddetle bu kümeforme
olduğu (3 üncü Kısım) davırına mensupdur.

Kauf defter

2.5.4. Nişaburek kâr-ı natık - Hamparsum

Bestekârı Baba Hamparsum olarak da bilinen Hamparsum Limoncuyan'dır. 1768-1839 yılları arasında yaşamış olan bu Ermeni asıllı bestekârın esas önemli hususiyeti, adıyla anılan ve rumuzlarla ifade edilen nota yazısının mûcidi olmasıdır. Üçüncü Selim'in huzuruna kabul edilip, Dede Efendi ile tanışan Hamparsumun notası oldukça yaygınlaşmıştır. Çeşitli formlarda yaptığı elliye yakın, fazlaca icra edilmeyen bestesi vardır.

"Nişaburek bestelerde yoktur mislin hoş-eda"

mısra'ıyla başlayan kâr-ı natığının güftesi 13 mısrada (düzenli olmamakla birlikte) 15 kadar farklı makam ismi ihtivâ etmektedir. Nişaburekle başlayıp tekrar nişaburek ile biten eserde usul adı kullanılmamıştır ve tamamen hafif usulünde bestelenmiştir. Güfte, yer yer düzenli olsa da, baştan sona dek herhangi bir vezinle ifade edilebilecek simetriye sahip değildir. Ancak eser incelendiğinde her mısra'ın kendi içinde simetrik olarak bölünerek 2 usul hafif ile bestelendiği görülmektedir. Bazı mısralarda bir, bazen iki kez değişen makamlar melodik olarak hissedilmekte, genellikle tam kalış gösterilmeden, melodi birinden diğerine geçerek devam etmektedir.

İlave edilen nota, Kudmanizade Şamlı İskender tarafından (yaklaşık 1910-1950 arasında pek çok nota yayını yapmıştır) yaygınlaşmış olan fasıl mecmuasının 35 nolu Nişaburek faslındandır. Fasılın kapağında: "Muallim İsmail Hakkı Bey tarafından tertib ve tashih olunmuştur" ibaresi yer almaktadır. Tarihi mevcut olmamakla birlikte 1928 harf devrimi öncesi neşredilmiş olduğu görülmektedir.

خاياروم تغانك

شاپورك كار

٦

نه شاپورك بيس
né cha bou rék bés

ته لير ده يوت دور مش لك
té lér dé yot dour mis lin

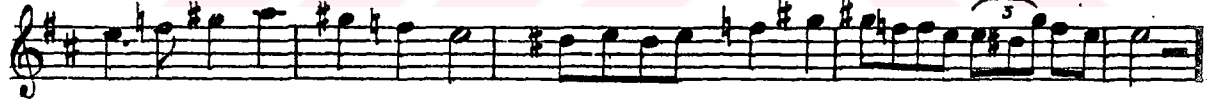
خوش دا و بيس نه مي مي مي ده
hoch é da bés mi mi mi dé

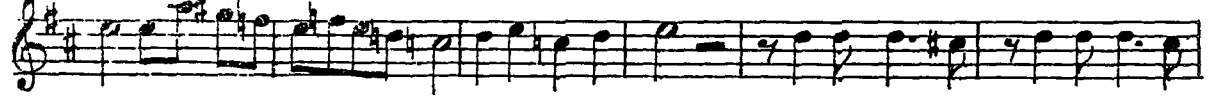
سوي ... له بيس جاك نه حي صا
seuy lé né djak bir hi sa

ري نه و دا
ri név é da

تش ايت ريف سه بي بي
téch rif it sé bi bi

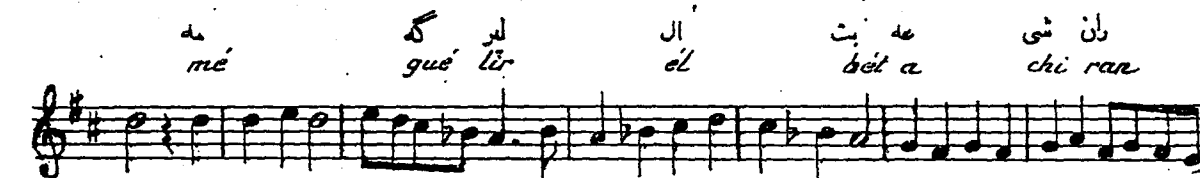
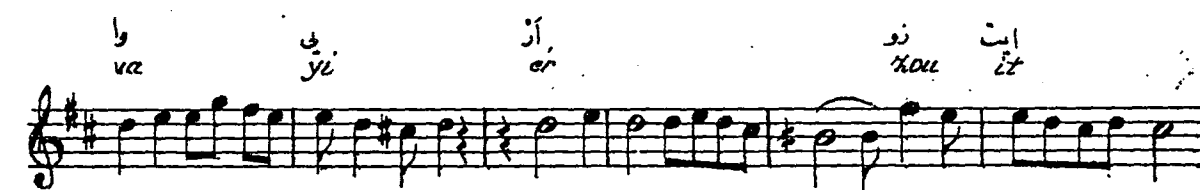
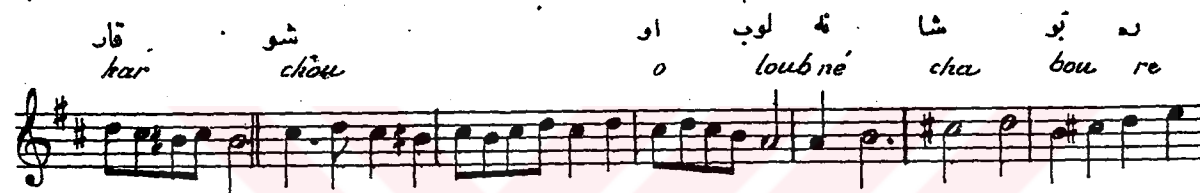

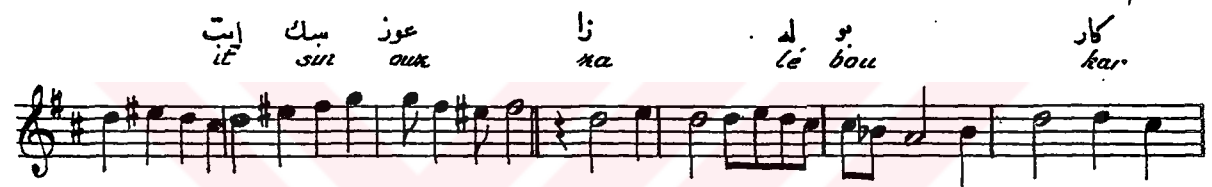
او زه شو خا نه نه
ao zé chou ha né né

شاپورك وي و ديس جي
cha bou rék é vi dji des

کوی بیج آ له ای سان له
lik ih san ey lé vidj gueny

هر له دی کا
num di ler her guah

دک ده ای ایت ریف تته
rék dé ey it téch rif

سه شو بو جون وا نه
sé chu sé bu jun va né

ای کا ده دک بزی می می
guah i dé rék bez mi mi

نه شا بو دک
né cha bou rék

KIAR

کار

Nechabourék besteler de yoldir Mislîn Hoch Eda
Bêxminiactê Seylênédjêk Bîr Hissar-i-Nêv Eda
Têchrîf itse Bixê Ochouk hanê ye Nêchabourék
Evdi destnê al helê nouche Idêdjêdjêk birak
Nê idi Bîrdem Bêhmê karchou oloub Nêchabourék
Huseînî Avox ilê guewstêrsê jousêlguî
Nêva yinê Arxou itmê guêlir Elbêt Achîvan
Chêti Balayî terk lêmê houb Eylêdik Bîn Teimam
Evdiê Karar Itsîn ouxalê Bou Kar-i-Nêchat
Chêhnaxim guêl bînîm ilê Axm Idêlîm Hicfak-i-
Chêhnax Sêndê Nêhavêndên Bîr Bousêlik Ihsan Eylê
Evdi guewynum diler Hêrguah Têchrîf it Idêrêk Nêva
Djunbuchu Sêguah idêrêk Bêxminiactê Nêcha-
sourêk

نشا بورک بته لوده بوقدر متلك غوسه ادا
نرمز ده سوبه نهك بر حصار نو ادا
نشرافته بزه او شوق خانه نشا بورك
اومى دستر آل هله نوسه ابده حيك راي
نه ابدى مردم زم فائز اولوب نشا بورك
هستى دازا مكنو سوسه بوسه نك
نوايه ارزو انچه كليمه الب عشق انا
ست بالاي ترك انچه غوياسه ترك بزم
او حله قرار انجمن غزاله بو قرار نشاط
شرفنا زم كل نرايه غم ابده لم محارده سوره
شرفنا زم سنده غم و نده برونه متلك احاديه
اوج كو كلمه برفه نشرافته ابده ترك نوا
جنبه سكه ابده ترك بزمه نشا بورك

2.5.5. Rast Kâr-ı Natık - Lâedri

Bu Kâr-ı Natık, en fazla bilinen ve icra edilen Kâr-ı Natık'tır. Pek çok kaynakta İsmail Dede Efendi'ye atfedilen ve müzisyenler arasında da böyle bilinen bu eser, -buraya da ilave edeceğimiz- Rauf Yekta Bey'in yazısıyla kaydedilmiş notada "sahibi meçhul" olarak geçmektedir. Musikîmizin tarihî kaynaklarına en yakın olmuş, önemli ilmî araştırmaların sahibî olan Rauf Yekta'nın bu hükmü akla daha yakın gelmektedir. Ayrıca 1881'lerde İstanbul'da yayınlanmış Kiltzanidis'in Rumca Mûsikî kitabında (bkz. 2.5.6.) "Makamlar Semaisi" adıyla bu eser yer almış ve üzerine yalnızca "Mevlevî Dedelerinden birinin" ibaresi yazılmıştır. Üslubu, Dede Efendi'nin yeniliğe açık ve akıcı üslubuna benzediği için çok tanınmış olan bu kâr-ı natık zaman içinde Dede'ye atfedilmiş olunabilir. Elde "sahibi meçhul" yazılı bir belge olduğu müddetçe de Dede Efendi'nin olduğunu (en az, olmadığını kabul edecek derecede) kabul etmek mümkün görünmemektedir.

"Rast getirip fend ile seyretti hümâyı
Düştü o dem hâtra bir nağme rehâvi"

beytiyle başlayan güfte "müfteilün, müfteilün, müfteilâtün" vezniyle yazılmış ve kasîde tarzında kafiyelendirilmiştir. Rast makamında ve yürük semai usulünde bestelenmiş olan kâr-ı natık 12 beyitte 24 makam ihtiva etmekte, yani her mısra'da bir makam adı geçmektedir. Mısralar kendi içinde dönüşlüdür; dönüş dolabında güçlü perdesinde, ikinci dolapta kararda kalınmakta ve gerekirse bağlantı parçacığı ilave edilmektedir. Son derece akılda kalıcı ve melodik olan bu kâr-ı natık, en sonunda terennümle ve rast makamıyla sona ermektedir.

İlave edilen nota, Rauf Yekta Bey'in el yazısı defterinden çoğaltılmıştır. Defter, İ. Ü. Devlet Konservatuarı Türk Müziği arşivinde Y 86/5 no ile kayıtlıdır. (Buraya, en yaygınlıkla icra edilen nüshanın değil de, bu nadir el yazısı nüshanın ilave edilmesinin sebebi ise diğer notaya kolayca ulaşabilme imkanının mevcut olmasından dolayıdır.)

saf fa
32

supi
19

Rast makamında Kârîkâtîk sahîbi meçhûl

Şîrîk remai ikâmîda "

Handwritten musical score in Rast makamında, Kârîkâtîk sahîbi meçhûl. The score is written on ten staves, featuring a key signature of one sharp (F#) and a 6/4 time signature. The lyrics are written in Persian script above the notes. The score includes various musical notations such as notes, rests, and dynamic markings like 'f' (forte) and 'p' (piano). The lyrics are:
rast ga i rîp fen di le se p fi ri t di lû ma
I 2 dîğ tû o dem ha te
ra bi ri 11-12-13-14-15-16-17-18-19-20-21-22-23-24-25-26-27-28-29-30-31-32-33-34-35-36-37-38-39-40-41-42-43-44-45-46-47-48-49-50-51-52-53-54-55-56-57-58-59-60-61-62-63-64-65-66-67-68-69-70-71-72-73-74-75-76-77-78-79-80-81-82-83-84-85-86-87-88-89-90-91-92-93-94-95-96-97-98-99-100-101-102-103-104-105-106-107-108-109-110-111-112-113-114-115-116-117-118-119-120-121-122-123-124-125-126-127-128-129-130-131-132-133-134-135-136-137-138-139-140-141-142-143-144-145-146-147-148-149-150-151-152-153-154-155-156-157-158-159-160-161-162-163-164-165-166-167-168-169-170-171-172-173-174-175-176-177-178-179-180-181-182-183-184-185-186-187-188-189-190-191-192-193-194-195-196-197-198-199-200-201-202-203-204-205-206-207-208-209-210-211-212-213-214-215-216-217-218-219-220-221-222-223-224-225-226-227-228-229-230-231-232-233-234-235-236-237-238-239-240-241-242-243-244-245-246-247-248-249-250-251-252-253-254-255-256-257-258-259-260-261-262-263-264-265-266-267-268-269-270-271-272-273-274-275-276-277-278-279-280-281-282-283-284-285-286-287-288-289-290-291-292-293-294-295-296-297-298-299-300-301-302-303-304-305-306-307-308-309-310-311-312-313-314-315-316-317-318-319-320-321-322-323-324-325-326-327-328-329-330-331-332-333-334-335-336-337-338-339-340-341-342-343-344-345-346-347-348-349-350-351-352-353-354-355-356-357-358-359-360-361-362-363-364-365-366-367-368-369-370-371-372-373-374-375-376-377-378-379-380-381-382-383-384-385-386-387-388-389-390-391-392-393-394-395-396-397-398-399-400-401-402-403-404-405-406-407-408-409-410-411-412-413-414-415-416-417-418-419-420-421-422-423-424-425-426-427-428-429-430-431-432-433-434-435-436-437-438-439-440-441-442-443-444-445-446-447-448-449-450-451-452-453-454-455-456-457-458-459-460-461-462-463-464-465-466-467-468-469-470-471-472-473-474-475-476-477-478-479-480-481-482-483-484-485-486-487-488-489-490-491-492-493-494-495-496-497-498-499-500-501-502-503-504-505-506-507-508-509-510-511-512-513-514-515-516-517-518-519-520-521-522-523-524-525-526-527-528-529-530-531-532-533-534-535-536-537-538-539-540-541-542-543-544-545-546-547-548-549-550-551-552-553-554-555-556-557-558-559-560-561-562-563-564-565-566-567-568-569-570-571-572-573-574-575-576-577-578-579-580-581-582-583-584-585-586-587-588-589-590-591-592-593-594-595-596-597-598-599-600-601-602-603-604-605-606-607-608-609-610-611-612-613-614-615-616-617-618-619-620-621-622-623-624-625-626-627-628-629-630-631-632-633-634-635-636-637-638-639-640-641-642-643-644-645-646-647-648-649-650-651-652-653-654-655-656-657-658-659-660-661-662-663-664-665-666-667-668-669-670-671-672-673-674-675-676-677-678-679-680-681-682-683-684-685-686-687-688-689-690-691-692-693-694-695-696-697-698-699-700-701-702-703-704-705-706-707-708-709-710-711-712-713-714-715-716-717-718-719-720-721-722-723-724-725-726-727-728-729-730-731-732-733-734-735-736-737-738-739-740-741-742-743-744-745-746-747-748-749-750-751-752-753-754-755-756-757-758-759-760-761-762-763-764-765-766-767-768-769-770-771-772-773-774-775-776-777-778-779-780-781-782-783-784-785-786-787-788-789-790-791-792-793-794-795-796-797-798-799-800-801-802-803-804-805-806-807-808-809-810-811-812-813-814-815-816-817-818-819-820-821-822-823-824-825-826-827-828-829-830-831-832-833-834-835-836-837-838-839-840-841-842-843-844-845-846-847-848-849-850-851-852-853-854-855-856-857-858-859-860-861-862-863-864-865-866-867-868-869-870-871-872-873-874-875-876-877-878-879-880-881-882-883-884-885-886-887-888-889-890-891-892-893-894-895-896-897-898-899-900-901-902-903-904-905-906-907-908-909-910-911-912-913-914-915-916-917-918-919-920-921-922-923-924-925-926-927-928-929-930-931-932-933-934-935-936-937-938-939-940-941-942-943-944-945-946-947-948-949-950-951-952-953-954-955-956-957-958-959-960-961-962-963-964-965-966-967-968-969-970-971-972-973-974-975-976-977-978-979-980-981-982-983-984-985-986-987-988-989-990-991-992-993-994-995-996-997-998-999-1000-1001-1002-1003-1004-1005-1006-1007-1008-1009-1010-1011-1012-1013-1014-1015-1016-1017-1018-1019-1020-1021-1022-1023-1024-1025-1026-1027-1028-1029-1030-1031-1032-1033-1034-1035-1036-1037-1038-1039-1040-1041-1042-1043-1044-1045-1046-1047-1048-1049-1050-1051-1052-1053-1054-1055-1056-1057-1058-1059-1060-1061-1062-1063-1064-1065-1066-1067-1068-1069-1070-1071-1072-1073-1074-1075-1076-1077-1078-1079-1080-1081-1082-1083-1084-1085-1086-1087-1088-1089-1090-1091-1092-1093-1094-1095-1096-1097-1098-1099-1100-1101-1102-1103-1104-1105-1106-1107-1108-1109-1110-1111-1112-1113-1114-1115-1116-1117-1118-1119-1120-1121-1122-1123-1124-1125-1126-1127-1128-1129-1130-1131-1132-1133-1134-1135-1136-1137-1138-1139-1140-1141-1142-1143-1144-1145-1146-1147-1148-1149-1150-1151-1152-1153-1154-1155-1156-1157-1158-1159-1160-1161-1162-1163-1164-1165-1166-1167-1168-1169-1170-1171-1172-1173-1174-1175-1176-1177-1178-1179-1180-1181-1182-1183-1184-1185-1186-1187-1188-1189-1190-1191-1192-1193-1194-1195-1196-1197-1198-1199-1200-1201-1202-1203-1204-1205-1206-1207-1208-1209-1210-1211-1212-1213-1214-1215-1216-1217-1218-1219-1220-1221-1222-1223-1224-1225-1226-1227-1228-1229-1230-1231-1232-1233-1234-1235-1236-1237-1238-1239-1240-1241-1242-1243-1244-1245-1246-1247-1248-1249-1250-1251-1252-1253-1254-1255-1256-1257-1258-1259-1260-1261-1262-1263-1264-1265-1266-1267-1268-1269-1270-1271-1272-1273-1274-1275-1276-1277-1278-1279-1280-1281-1282-1283-1284-1285-1286-1287-1288-1289-1290-1291-1292-1293-1294-1295-1296-1297-1298-1299-1300-1301-1302-1303-1304-1305-1306-1307-1308-1309-1310-1311-1312-1313-1314-1315-1316-1317-1318-1319-1320-1321-1322-1323-1324-1325-1326-1327-1328-1329-1330-1331-1332-1333-1334-1335-1336-1337-1338-1339-1340-1341-1342-1343-1344-1345-1346-1347-1348-1349-1350-1351-1352-1353-1354-1355-1356-1357-1358-1359-1360-1361-1362-1363-1364-1365-1366-1367-1368-1369-1370-1371-1372-1373-1374-1375-1376-1377-1378-1379-1380-1381-1382-1383-1384-1385-1386-1387-1388-1389-1390-1391-1392-1393-1394-1395-1396-1397-1398-1399-1400-1401-1402-1403-1404-1405-1406-1407-1408-1409-1410-1411-1412-1413-1414-1415-1416-1417-1418-1419-1420-1421-1422-1423-1424-1425-1426-1427-1428-1429-1430-1431-1432-1433-1434-1435-1436-1437-1438-1439-1440-1441-1442-1443-1444-1445-1446-1447-1448-1449-1450-1451-1452-1453-1454-1455-1456-1457-1458-1459-1460-1461-1462-1463-1464-1465-1466-1467-1468-1469-1470-1471-1472-1473-1474-1475-1476-1477-1478-1479-1480-1481-1482-1483-1484-1485-1486-1487-1488-1489-1490-1491-1492-1493-1494-1495-1496-1497-1498-1499-1500-1501-1502-1503-1504-1505-1506-1507-1508-1509-1510-1511-1512-1513-1514-1515-1516-1517-1518-1519-1520-1521-1522-1523-1524-1525-1526-1527-1528-1529-1530-1531-1532-1533-1534-1535-1536-1537-1538-1539-1540-1541-1542-1543-1544-1545-1546-1547-1548-1549-1550-1551-1552-1553-1554-1555-1556-1557-1558-1559-1560-1561-1562-1563-1564-1565-1566-1567-1568-1569-1570-1571-1572-1573-1574-1575-1576-1577-1578-1579-1580-1581-1582-1583-1584-1585-1586-1587-1588-1589-1590-1591-1592-1593-1594-1595-1596-1597-1598-1599-1600-1601-1602-1603-1604-1605-1606-1607-1608-1609-1610-1611-1612-1613-1614-1615-1616-1617-1618-1619-1620-1621-1622-1623-1624-1625-1626-1627-1628-1629-1630-1631-1632-1633-1634-1635-1636-1637-1638-1639-1640-1641-1642-1643-1644-1645-1646-1647-1648-1649-1650-1651-1652-1653-1654-1655-1656-1657-1658-1659-1660-1661-1662-1663-1664-1665-1666-1667-1668-1669-1670-1671-1672-1673-1674-1675-1676-1677-1678-1679-1680-1681-1682-1683-1684-1685-1686-1687-1688-1689-1690-1691-1692-1693-1694-1695-1696-1697-1698-1699-1700-1701-1702-1703-1704-1705-1706-1707-1708-1709-1710-1711-1712-1713-1714-1715-1716-1717-1718-1719-1720-1721-1722-1723-1724-1725-1726-1727-1728-1729-1730-1731-1732-1733-1734-1735-1736-1737-1738-1739-1740-1741-1742-1743-1744-1745-1746-1747-1748-1749-1750-1751-1752-1753-1754-1755-1756-1757-1758-1759-1760-1761-1762-1763-1764-1765-1766-1767-1768-1769-1770-1771-1772-1773-1774-1775-1776-1777-1778-1779-1780-1781-1782-1783-1784-1785-1786-1787-1788-1789-1790-1791-1792-1793-1794-1795-1796-1797-1798-1799-1800-1801-1802-1803-1804-1805-1806-1807-1808-1809-1810-1811-1812-1813-1814-1815-1816-1817-1818-1819-1820-1821-1822-1823-1824-1825-1826-1827-1828-1829-1830-1831-1832-1833-1834-1835-1836-1837-1838-1839-1840-1841-1842-1843-1844-1845-1846-1847-1848-1849-1850-1851-1852-1853-1854-1855-1856-1857-1858-1859-1860-1861-1862-1863-1864-1865-1866-1867-1868-1869-1870-1871-1872-1873-1874-1875-1876-1877-1878-1879-1880-1881-1882-1883-1884-1885-1886-1887-1888-1889-1890-1891-1892-1893-1894-1895-1896-1897-1898-1899-1900-1901-1902-1903-1904-1905-1906-1907-1908-1909-1910-1911-1912-1913-1914-1915-1916-1917-1918-1919-1920-1921-1922-1923-1924-1925-1926-1927-1928-1929-1930-1931-1932-1933-1934-1935-1936-1937-1938-1939-1940-1941-1942-1943-1944-1945-1946-1947-1948-1949-1950-1951-1952-1953-1954-1955-1956-1957-1958-1959-1960-1961-1962-1963-1964-1965-1966-1967-1968-1969-1970-1971-1972-1973-1974-1975-1976-1977-1978-1979-1980-1981-1982-1983-1984-1985-1986-1987-1988-1989-1990-1991-1992-1993-1994-1995-1996-1997-1998-1999-2000-2001-2002-2003-2004-2005-2006-2007-2008-2009-2010-2011-2012-2013-2014-2015-2016-2017-2018-2019-2020-2021-2022-2023-2024-2025-2026-2027-2028-2029-2030-2031-2032-2033-2034-2035-2036-2037-2038-2039-2040-2041-2042-2043-2044-2045-2046-2047-2048-2049-2050-2051-2052-2053-2054-2055-2056-2057-2058-2059-2060-2061-2062-2063-2064-2065-2066-2067-2068-2069-2070-2071-2072-2073-2074-2075-2076-2077-2078-2079-2080-2081-2082-2083-2084-2085-2086-2087-2088-2089-2090-2091-2092-2093-2094-2095-2096-2097-2098-2099-2100-2101-2102-2103-2104-2105-2106-2107-2108-2109-2110-2111-2112-2113-2114-2115-2116-2117-2118-2119-2120-2121-2122-2123-2124-2125-2126-2127-2128-2129-2130-2131-2132-2133-2134-2135-2136-2137-2138-2139-2140-2141-2142-2143-2144-2145-2146-2147-2148-2149-2150-2151-2152-2153-2154-2155-2156-2157-2158-2159-2160-2161-2162-2163-2164-2165-2166-2167-2168-2169-2170-2171-2172-2173-2174-2175-2176-2177-2178-2179-2180-2181-2182-2183-2184-2185-2186-2187-2188-2189-2190-2191-2192-2193-2194-2195-2196-2197-2198-2199-2200-2201-2202-2203-2204-2205-2206-2207-2208-2209-2210-2211-2212-2213-2214-2215-2216-2217-2218-2219-2220-2221-2222-2223-2224-2225-2226-2227-2228-2229-2230-2231-2232-2233-2234-2235-2236-2237-2238-2239-2240-2241-2242-2243-2244-2245-2246-2247-2248-2249-2250-2251-2252-2253-2254-2255-2256-2257-2258-2259-2260-2261-2262-2263-2264-2265-2266-2267-2268-2269-2270-2271-2272-2273-2274-2275-2276-2277-2278-2279-2280-2281-2282-2283-2284-2285-2286-2287-2288-2289-2290-2291-2292-2293-2294-2295-2296-2297-2298-2299-2300-2301-2302-2303-2304-2305-2306-2307-2308-2309-2310-2311-2312-2313-2314-2315-2316-2317-2318-2319-2320-2321-2322-2323-2324-2325-2326-2327-2328-2329-2330-2331-2332-2333-2334-2335-2336-2337-2338-2339-2340-2341-2342-2343-2344-2345-2346-2347-2348-2349-2350-2351-2352-2353-2354-2355-2356-2357-2358-2359-2360-2361-2362-2363-2364-2365-2366-2367-2368-2369-2370-2371-2372-2373-2374-2375-2376-2377-2378-2379-2380-2381-2382-2383-2384-2385-2386-2387-2388-2389-2390-2391-2392-2393-2394-2395-2396-2397-2398-2399-2400-2401-2402-2403-2404-2405-2406-2407-2408-2409-2410-2411-2412-2413-2414-2415-2416-2417-2418-2419-2420-2421-2422-2423-2424-2425-2426-2427-2428-2429-2430-2431-2432-2433-2434-2435-2436-2437-2438-2439-2440-2441-2442-2443-2444-2445-2446-2447-2448-2449-2450-2451-2452-2453-2454-2455-2456-2457-2458-2459-2460-2461-2462-2463-2464-2465-2466-2467-2468-2469-2470-2471-2472-2473-2474-2475-2476-2477-2478-2479-2480-2481-2482-2483-2484-2485-2486-2487-2488-2489-2490-2491-2492-2493-2494-2495-2496-2497-2498-2499-2500-2501-2502-2503-2504-2505-2506-2507-2508-2509-2510-2511-2512-2513-2514-2515-2516-2517-2518-2519-2520-2521-2522-2523-2524-2525-2526-2527-2528-2529-2530-2531-2532-2533-2534-2535-2536-2537-2538-2539-2540-2541-2542-2543-2544-2545-2546-2547-2548-2549-2550-2551-2552-2553-2554-2555-2556-2557-2558-2559-2560-2561-2562-2563-2564-2565-2566-2567-2568-2569-2570-2571-2572-2573-2574-2575-2576-2577-2578-2579-2580-2581-2582-2583-2584-2585-2586-2587-2588-2589-2590-2591-2592-2593-2594-2595-2596-2597-2598-2599-2600-2601-2602-2603-2604-2605-2606-2607-2608-2609-2610-2611-2612-2613-2614-2615-2616-2617

israf. be
33
cuzemi

Handwritten musical score on ten staves. The notation includes notes, rests, and various musical symbols. The lyrics are written in Turkish and are as follows:

na f i me be fa ti ti raf
son ra y mi sa bi re ka dem bas di o pe ri de f
raf de f raf son f ti ni ha y v end den a l i p
bi i me pli tu bi bi raf bi f gi ce a
bi fi ga mi m si k di mi kü ft de m
de m raf vak ti sa ba fa f na f ri ca k sar di me ya
mi f sar di me ya mi raf it di gö mi li
sa f re ek min ca ri gah o ka m du
de raf A t di e le na fi he man tüt di da ga he
raf di bi raf ni f de te mam
nağ me fi bi ni bi I be raf e t le si ce k
sa gi i

saz fa
34

Senamir

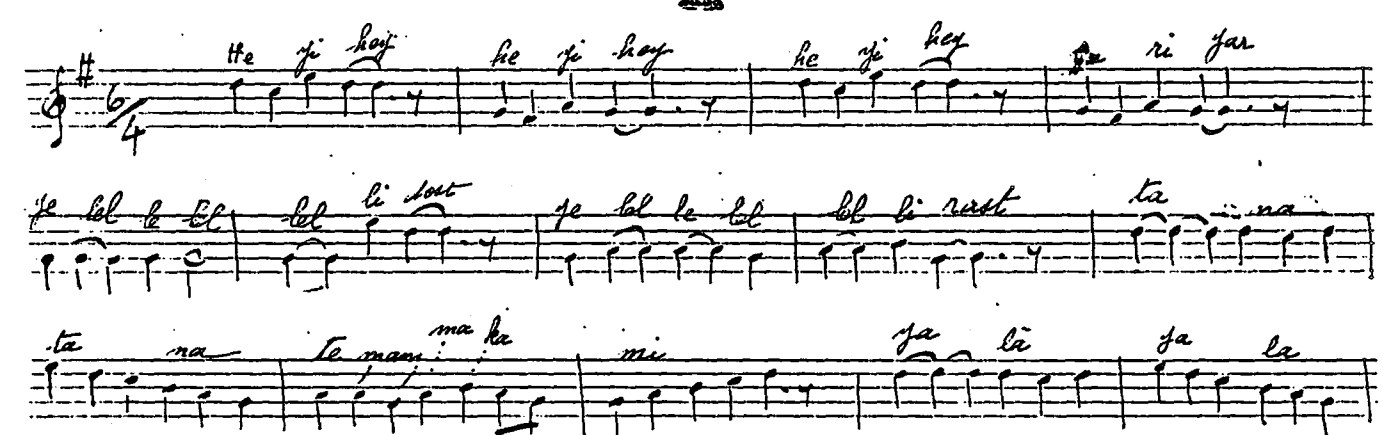
Handwritten musical score for a song. The score is written on ten staves, each with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The time signature is 6/4. The lyrics are written in Persian script above the notes. The score includes various musical notations such as notes, rests, and dynamic markings like 'saz' and 'fa'. The lyrics are:
de f u ri hi sa ri ri saz e o t l di ...
je r o f gi ze l hap lu di ce re ne saz
Pe se lik i cüm i de ce k gi j li ni fa zi
Gi fi hi ca ze va ri ca k pa zi di
di me di i t di o fe hi na zi le
bi r ber re ni gi hi saz hi saz
re ha tül e r va hi le hi l di bama i
je fac bi kere ko 1 ni t me di o
ber ni gi re sen ti ara k
la ve in ken na j me fe re ma mak saz
e ni a le i t di gö mü l li m ma ka mi saz
e ni a le i t di gö mü l ta m ma ka mi saz

استانبول بایزیر ۱۸

Ranfsketo

تاریخ ایکنه

far beli fa

ri

mi

So

(Güfteci)

(Rak)

götürüp ferdide süpürdü hiirbaxtı

Süsta o dom hatıra bir baste (Rak)

güle gencek nağ meî (ni kije) qidarken

Aradı gönül (Göngöçke) itti kararı

Arada dörüp süpürdü (Hakiri) tomara

Levhile (Kassake) sarıp bu diki macnün

Eyledi tambur ile nağme (Rafati)

Sana (Nasabane) kadam bastı o yerde

Levte (Alibavend) dom alıp ol mehtabü

Bu gece ahî figarim zikri (Alibavend) den

Raklı (Sabaya) sarıcaq sarı meyanü

İtti gönül çare dñmün (Gariğah) hiirbaxtı

İlde de nağı heman kütü (Güçgah)

Saydı (Hicayne) de tamam nağmoy bir baste

Eşleğicak sof iira dñmü (Hicayne)

(Hicayne)

(Kassake)

icim istah gile niğazi

İyji (Hicayne) sarıcaq feryat dñmün

İtti o (Hicayne) ile bu keme niğazi

(Kassake) ile dñmü loma yfate

Bir keme kofvermeti d (Rak)

Raklı (Hicayne) sarıcaq nağmoye remah

(Güfteci) ile itti gönül tam maharri

Hef hoy hoy hoy hoy hoy far far yekel

İlde lali dost ferdil lali lali

(Rak) tama tama tamam maharri

İlde ferdil far bel feryat

(E)

mi de r ha mi

2.5.6. Rast Kâr-ı Natık - Çelebi Yangu Teologo

Bursalı Kiltzanidis'in İstanbul'da 1881'de yayınlamış olduğu Rumca ve Bizans notası kullanarak Türk Mûsikî'si anlattığı kitapta yer alan kâr-ı natıktır²³.

"Makamlar Kârı" başlığı altında, 65 makam ihtiva eden ve Rastla başlayıp suzidille biten Rumca güfteli bir eserdir. Bardakçı'nın verdiği bilgilerden hareketle, güftenin Beyzâde Yangu Karaca'ya, bestenin Çelebi Yangu Teologo'ya ait olduğu anlaşılmaktadır.

İlâve edilen nota, bu kitapta yer alan aslı ve çevirisi olup yalnızca Rast bahri mevcuttur.

²³ M. Bardakçı, Fener Beylerine Türk Şarkıları, s. 27 ve 75. Bu kitapta, makamlar kârının ihtiva ettiği makamların adları da sıralanmıştır.

2.5.7. Sabâ Kâr-ı Natık - Zekâi Dede

Sabâ kâr-ı natıkın bestesi, klâsik Mûsikîizin en önemli halkalarından biri olan Hâce Zekâi Dede Efendi'ye aittir. Zekâi Dede, 1825-1897 yılları arasında yaşamış, başta Dede Efendi olmak üzere döneminin üstad müzisyenlerinin mahfuzâtını ve kendi bestelediği, klasik Osmanlı üslûbunu çok ustaca yansıtan eserlerini talebelerine nakletmiştir. Geçmiş kültürün emsalsiz bir uzantısı olan Zekai Dede sayesinde ondan feyz alan müzisyenler, Mûsikînin asaletini ve ruhunu tanımışlardır. Öğrencilerinden Rauf Yekta Bey'in ifâdesiyle "Asr-ı âhirede yetişen esâtize-i musikiyye içinde -kesret-i âsâr itibariyle- Dede Efendi merhumdan sonra Zekâi Efendi heman birinci dereceyi ihraz etmiştir denilse mübalağaya mahmul olamaz... Âsâr-ı mezkûre içinde en parlaklarının hangisi olduğunu tayin etmek hakikaten güçtür. Vâkıa o eserlerin her biri kendisine mahsus bir letâfeti hâiz, yek diğerine nisbet kabul etmez bir takım sena-i' mümtâzeyi câmi'dir. Zekâi Efendi'nin üslûb-ı Mûsikîsi esasen 'Dede Efendi' tavrı denilen üslubun hemen aynı ise de merhum, bu tavra bazı etvar-ı hususiyesini de ilave ettiğinden âsâr-ı Zekâi el-yevm, başka bir renk, başka bir kisve ile nazar-ı takdîre arz-ı ihtîşâm etmektedir"²⁴.

Zekai Dede'nin, oğlu Hafız Ahmed Efendi ve Dr. Subhi Ezgi'den oluşan tasnif heyeti tarafından toplu hale getirilen eserleri, İstanbul Konservatuarınca külliyat halinde bastırılmıştır.

Saba kâr-ı natık 19 beyitten müteşekkil olup 33 makam icrasından sonra tekrar saba ile karar vermektedir. Baştan sona kadar evsat usulüyle bestelenmiştir.

"Dağıtma ey saba geysûy-i yari
Perişan eyleme ben dîlfikârı"

beytiyle başlayan güftenin sahibi belli değildir. "Mefâîlün, mefâîlün, feûlün" vezniyle yazılmış ve kasîde tarzıyla kafiyeleştirilmiştir.

Eserin son derece simetrik yapıda, buna rağmen oldukça melodik ve akıcı bir üslupta bestelendiği görülmektedir. Her beyit üç usulde tamamlanmakta, ilk mısra ikinci usulün ortasına gelen güçlü vazifesindeki perdede, ikinci mısra ise üçüncü usulün sonunda karar perdesinde kalmaktadır. Bu usul-vezin ve melodi ilişkisiyle, Zekâi Dede son derece özgün bir yapı kurmuştur.

Eser saba makamına dönerek tamamlanmakta, en son "saba" mısra'ında girişteki sabada kalan melodi aynen (başka güfteyle) tekrar edilerek karar verilmektedir.

İlave edilen nota, Zekai Dede Külliyyatında yayınlanan notadan çoğaltılmıştır.

²⁴ R. Yekta, "Esatiz-i Elhan-Zekai Dede", s. 43.

Saba makamında ve evsat usulünde

kâri natık

Zekâî Dede Efendi

♩ = 126 Pa — gı — ti ma ey — sa — ba — gey — su

No 190

yi — ya — ri pe — ri — şan — ey

le — me — ben dil — fi — kâ — ri

di — lim — sac — pa — re — it — me — şa —

ne — a — sâ — du kun — ma — ka —

kü — lü — ca — na — ne — ba — ri

o — la — lı — ça — ri — gâ — he — ra

gıb ol — şöh hü sey — ni — ye

çi — kar di — iş — ti — hâ — ri

o — gül den — ay — rı lub git — di

hı — ca — ze gü nül uz — zal —

o — kur — cv — sa — fi — ya — ri —

he la — mi — ra ha — tul — er — va —

hı — dir — heb o şeh — naz — it —

se — de — it — men — fi — ra — ri —

mü hay — yer — dir — i — şin — de — dil —

ru — ba — mız o lur hep — za —

ri zi — ruf — hen — de — kâ : ri —

o zül te — sün — bü — le — ben — zer —

di — nil — mez ne — va — dir — ba —

ne — bu — yi — müş — ki — ba — ri —

be — nim — uş — şak — i — çin — de şim —
di — meş — hur be — ya — ti — it —
mi — şem — a — hi — le — za — ri —
o gul — bir — bu — se — lik — yer — gäs
be rin — se — a şı — ran — za —
ri der goy — lüm — he — za — ri —
su rer ru — me — a — cem — ol — bi —
na — zı — ri çü — ger — da — ni —
ye var — dir — iş — ki — hā — ri —
be ni — mec — nun — i — düb — bir — kür —
di — dir — ber — ni hā — veng — sem —

ti — ne i di — gü — za ri —
o mes — ti — iş — ve — ba — ze — ra — sı
ti — gel — dim re — hâ — vi — ey
le miş — sa — ze — me — da — ri
o kur bir — nah — şı — mut — rib — pen
cû — gô — hi dan di — li — neh — ri
ze — vir — me — in — ki — sa — ri
ne — fes ler mi — ye — ter ma — hu
re — ey — dil bu — şeb — za — vil —
de — ey — le nağ — me — kâ — ri
a — ya — gi — to — zu — küh lı — is —

fe — hân dir bi — lur a — ni

ni şa — bu — rin — hi — ba — ri

a rah — lâ — al — da — mış — dil — da

ri — ağ — yar mü — ha — lîf — ren

gi — le — al — mış — şî — kâ — ri

sa — kın — ol — ma — sa — kın — bes — te —

ni — gâ — re ha rab — ol — ma

ya — tâ — göy — lün — hi — sa — ri

i — düb vas — Fi — se — gâ — he — o —

dem a — gaz — tû ket — ev — ci

le — naz — mi — na — mi — da — ri

G Ü F T E S İ

Dağıtma eysaba geysuyi yari
Perişan eyleme ben dîlfikârî

Dilem sad pare itme şane âsa
Dokunma kâkûli canane bari

Olalı çarigâhe ragıb ol şuh
Hüseyniye çıkardı iştiḥârî

O gül den ayrılub gitdi Hicaze
Günül uzzal okur evsafi yari

Kelâmi rahatülervahadır heb
O şehnaz itsede itmam firari

Mühayyerdir işinde dilrubamız
Olur heb zarı zirüfkendi kârî

O zülfe sünbüle benzer dinilmez
Nevadır cane buyi müşkibari

Benim uřsak içinde şimdi meşhur
Beyati itmişim ahile zari

O gül bir buselik yer gösterirse
Aşiran zar ider göylüm bezari

Sılırer rume acem ol binezari
Çu gerdaniye vardır iřtiharî

Beni mecnun idüb bir kürdi dilber
Nihâvend semtine idi güzari

O mesti işve baze rastî geldim
Rehâvî eylemiş saze medari

Okur bir nakşı mutrib pençügâhden
Dili nekrize virme inkisari

Nefeslermi yeter mahure eydil
Bu şeb zavilde eyle nağmekârî

Ayagı tozi kühli isfehândir
Bilür âni nişaburûn kibari
Arakla aldannış dildari agyar
Mühâlif reyile alınış şikârî

Sakın olma sakın beste nigâre
Harab olmaya ta göylün hisari
Idüb vasfî segâhe o dem ağaz
Tüket eveile nazını na midari

İlet her bir makami dilküşaye
Saba lutfeyleyüb bu yadigârî

2.5.8. Hicaz Kâr-ı natık - Alîm Efendi

1874-1930 yılları arasında yaşamış olan Manisa müftüsü Alîm Efendi'ye ait olan kâr-ı natıktır. Alîm Efendi az sayıda ama, klasik üslupta ve büyük formlarda eserler bestelemiştir.

Hicaz kâr-ı natığın güftesi de Alîm Efendi'ye aittir. Her mısra'ında birer adet olmak üzere 15 usul ve 15 makam ihtiva eden 15 beyitlik bir güftedir. İlk mısralarda usul, ikinci mısralarda makam adı zikredilmektedir.

"Bâ selâm devr-i kebîr et hep makâmata bugün
Gel hicâze kâr-ı natık ile beyte dahil ol"

beytiyle devri kebir usulüyle ve hicaz makamıyla başlayan güftenin vezni:

"Fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, fâilün" şeklinde olup kasîde tarzında kafiyeleştirilmiştir. Bu güftede Alîm Efendi'nin dinî temayı daha ağırlıkla kullandığı göze çarpmaktadır. Diğer kâr-ı natıklardan bu yönüyle farklı görünmektedir. Örneğin:

"O muhammes ehl-i beyti Mustafa'ya bendegân
Şet hüseyinî hem Hasan-ı Hayder-i İbn-ü Betül".

beytinde olduğu gibi. (Burada şet: Hazret anlamına, tazim ifade eden bir kelimedir. Betül ise Hz. Peygamberin kızı Fâtımat üz-Zehra'nın lâkabıdır).

Ayrıca güftenin bir özelliği dikkat çekmektedir ki bu da tüm makam ve usul isimlerinin kelime anlamlarıyla ve çok güzel kullanılmış olduğudur.

Kâr-ı natığın bestesi tamamen klasik nağmelerden örülmüş ve her beyit, içinde geçen usul ve makamda, tam karar vermektedir. En son mısra'da şehnaz makamı icrasından sonra hemen hicaza dönülerek ve önce yürük semai başlayıp aksak semâi ile biten bir terennümle karar verilmiştir.

İlave edilen nota, Neyzen Selâmi Bertuğ'un el yazısıdır ve üzerinde Neyzen Halil Can'dan alındığını belirten bir not bulunmaktadır.

Handwritten musical score for a song, featuring lyrics in Turkish and musical notation on staves. The score is divided into sections by tempo markings: *Rakati (Lavaş)*, *Mus. nis.*, and *(Evis)*.

Section 1: *Rakati (Lavaş)*

Lyrics: Ah Ba se lām dev ri
vi ni ke bir et hep
hep me ka mat
le bu gün gel hi ca ze
ka ka ka ri na tik
le ber te da
da hil o - - - - - l

Section 2: *Mus. nis.*

Lyrics: so fi ya ne kil zi ya vet
sofyan
u şak ile ey le ni yaz
vaha tül er va hı an cak
büyle kul
kulak bit

Section 3: *(Evis)*

Lyrics: Ah pek ha fif
baş bah
bu me ka mat

97
106

bil di ğin yar lar

ler de ğil Ah Kay ma

sin Pa Yar e vic dey

gün hi müt his

die di nû zul

(Bestenigar) cun be ni der na ra ne pek

bel bağ lama iğ

Fal Fal i der

duş i der bes te te ni gâ

ne fa i ole vir mez

mez du hul hul

(Sabâ) Ah pek pek sa hil

sahil ol maz maz

ma 2 ya vas ca

it it mis ol

sen in ti kal in ti

Ah bir bir güzel

ba

di sa ba yi

An di rin

Hos (xi) ca nu kul

Xina Ah

ta hi ba ven

de ka dem bas

bul sun hu sul

Surat

shde. parhulab (x y z)
L. Kemal

Fah^{hi} te geⁿ n zene per

rol da sa kun al din ma

kim ey le sim şev

ki tu ru bi le le ti zi ret

ta rin hu cil

Nimm mit Ah bir we mel der Ya si

ni ge mik ge rok baş--

dan ba şa Ah ta ni ha

ven de Ka dom bus

Sun ü ni d bul sun hu se

Seyir nakle

(Suzinak)

Dev ni hin di
den ge çüp Hep
ma si va dan
el ce küp
su zi nak ol
A te ş i Aşk
Kı l e bi ye
sarı kı bul

(Hicazkâr)

Ah çok se zin ci
re ne fi
Kur ban banda ol sarı
çok çok de gil
Ah ol hi caz

Handwritten musical score with lyrics in Turkish. The score is written on ten staves, with lyrics placed above the notes. The music is in a single system, with a key signature of one flat (B-flat) and a time signature of 4/4. The lyrics are:

Ha
ye
de
a şı k ol
(Rast) öyle Ak
ol mar — sa cı lağ ru du n Hakk
kin yo lu Rastı da im
it ti zam et ey le
me hakk stan nu kül
Hüzzam Nim de vin ey le ş e kan sı n
Ra hı nım dev va ne t hen
ol ma Hüz za mı di
lim sen A A y fi ta bı

(ISFAHAN)

ni be kul

Ha dü yek

ole

Hal

hal kei

nu

hi de gir

isfa + ha

er zu ru

Erü ru

sa mi bin

sax

mis re sul

(Şehnaz)

ca nim gel

Aksak şenai

gi

ha ti na

gel

di he wan dön

dü ge ru

ca nim gel

vardı bin

11
106

Handwritten musical score with lyrics in Arabic and English. The score is written on ten staves. The lyrics are:

5ah na2 i le
Ar 21 hi hi ca
ze gir di ol
Tennenni ta na te ne dir ni tenenni ta
na te ne dir ni tana ta na
dir ta na ta na dir ye
lel lel le le
le lel ye le lel li tere lel li
tere lel li
KSAK Sema

S O N

2.5.9. Rast Kâr-ı Natık - A. Avni Konuk

Mevcut kâr-ı natıklar içinde en fazla makam ihtiva eden bu eserin bestekârı Ahmed Avni Konuk'tur. 1869-1938 yılları arasında yaşamış olan Ahmed Avni Bey, Mûsikîyi geleneksel tadrîs sistemi içinde, diz döverek öğrenmiştir. Bilhassa Zekâî Dede'nin talebesi oluşu ve tasavvuf vâdisindeki diğer önemli çalışmaları, onun Mûsikîye de -içinde bulunduğu dönemdeki cereyanlara rağmen- son derece vakur bir yaklaşımla eğilmesine zemin teşkil etmiştir. "Fem-i muhsin"den öğrendiği ve tasavvufî tefekkürüyle geliştirdiği Mûsikî anlayışının tabîî bir uzantısı olarak, dini ve dın dışı formlarda klâsik üsluplu pek çok eser vermiştir. 119 makamlı bu kâr-ı natığı besteliyişi de onun, unutulmuş bazı makam terkiplerinin melodik karakterlerini ve seyirlerini -Mûsikî kitaplarındaki tanımlardan hareketle- yeniden tanımlayabilmek arzusundan olmalıdır. Ahmed Avni Bey'in bu özelliği, Neyzen Halil Can'ın şu ifadesinden de anlaşılmaktadır: "... Bilmediği bir makamın edvar kitaplarındaki tarifini gördükde, derhal o makamdan bir eser bestelerdi ki Mûsikîdeki en mühim hususiyetlerinden biri de budur"²⁵.

Onun Mûsikî eserlerinde öncelikle göz önüne alınması gereken husus -eserlerinin melodik açıdan güzelliği ve geçerliliğinden ziyade- bu temel kaygı ve eski kültürümüze olan saygısı ve birikimi olmalıdır.

Toplam 119 beyit olan güfte de A. Avni Bey'e aittir. Her beyitte bir makam adı geçen ve "fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün fâilün" vezniyle yazılmış olan güfte, mesnevî tarzında kafiyeleştirilmiştir.

"Kavli de kaddi gibi rast olsa ger ol mehveşin
Hiç bükülmezdi beli üftâde-i hasretkeşin"

beytiyle başlayan eserde, makamlar karar perdelerine göre gruplandırılmış olup bu gruplar ayrı usullerden (güftede usul adı geçmiyor) bestelenmiştir. Küçük usuller kullanılmıştır (en büyüğü 14/8 devr-i revan).

Her grupta yer alan makamların kendi aralarında, adeta "teslim" denilebilecek bir bağlantı melodisinin mümkün olduğunca yinelendiği görülmektedir. Bu uzun eserde hiç terennüm veya saz bölümü kullanılmamış olması dikkat çekmektedir.

Dikkati çeken ve bu eseri diğer kâr-ı natıklardan ayıran bir diğer husus da başladığı makam veya perdede bitmemesidir. Rast perdesinde rastla başlayan eser, yegâh perdesinde gülzarla sona ermektedir.

²⁵ İbnü'l-emin M. Kemal Hoş Sada, s. 41.

Her açıdan didaktik yaklaşımın öne geçtiği görülen bu eserde, ayrıca bazı makamlara ait bilgiler de güftede göze çarpmaktadır. Örnekler:

a) 21. makamda:

"Dinle cânım zevk ile bir dilküşâdır nev' eser
Hüsn-i tesiri gönüllerde uzun müddet gezer".

Bu beyitte nev' eser makamının eski adı olan dilküşa kelimesi de kullanılmıştır.

b) 60 ve 61. beyitlerde ardarda kürdi makamının adı geçmesine rağmen iki ayrı seyirde bestelenmiş olduğu görülmektedir.

(Bunlar Abdülbaki ve Hatipzâde tavrındaki iki ayrı seyirdir).

c) 119. beyitte, gülzar makamına ilişkin şu bilgi yer almaktadır:

"Bak Araplar bu makama bir ruhâvi der imiş
Türklerin indinde bu seyrin adı gülzar imiş"

d) Ayrıca 97. beyitte geçen rahatfeza makamının da aşîranda değil irak perdesinde kaldığı görülmektedir. (Hicaz-muhalif şeklinde) Yaygınlıkla bilinenin haricindeki bu kullanımın, Ahmed Avni Bey'in, Hanende mecmuasını hazırlarken çok istifade ettiği Haşim Bey'in tanımına uygun olduğu görülmektedir (Acem+Irak şeklinde)²⁶.

Bu kâr-ı natığın genel dağılımı şöyledir:

- Rast perdesinde kalan makamlar, devr-i revan usulünde 25 adet;
- Dügâh perdesinde kalan makamlar, düyek usulünde 29 adet;
- Neva, buselik, çargâh perdelerinde kalan makamlar, müsemmen usulünde 4 adet;
- Dügâh perdesinde (kürdili) kalanlar, müsemmen usulünde 9 adet;
- Dügâh perdesinde (buselikli) kalanlar, ağır aksak usulünde 14 adet;
- Segâh perdesinde kalan makamlar, sengin semai usulünde 5 adet;
- Irak perdesinde kalan makamlar, ağır aksak usulünde 11 adet;
- Hüseyinî aşiran perdesinde kalan makamlar, aksak semai usulünde 8 adet;
- Acemaşiran perdesinde kalan makamlar, aksak semai usulünde 5 adet;
- Yegâh perdesinde kalan makamlar, yürük semâi usulünde 7 adet.

Bu kâr-ı natığa nâzire olarak Hattat, Neyzen Mehmed Emin Efendi (Yazıcı) 119 makamlı bir taksim bestelemiştir.

Eserin ilave edilen notası, (bir dönem çalışmalarına yardımcı olduğu) İstanbul Belediye Konservatuarının Tasnif ve Tesbit heyetinde mevcut olan orijinalinden notist Ziya Akyiğit'in yazdığı notadır.

²⁶ Haşim Bey Mecmuası, s. 80.

KÂR-I NÂTİK.

Devr-i Revan

Ahmet Avni Bey

Kar lı de.. kad..... di gi bi... RAST.....

el so ger... el..... meh..... ve şin.....

Hiç bu kül..... caz..... di be li uf.....

ef de i..... has..... ret..... ko şin.....

Kavli de kaddi zihî R.A.S.T. elan ger ol mehvegin.
Hiç tükülmeedi belî üftâde-i hasretkegin.

ve di ves .. lit..... miş i ken.. el.....

dün du de..... lrb..... ay... lo di.....

el RE NÂ..... VI..... dil be ri..... us.....

et ka bi..... tûb..... ey... lo di.....

Vâd-i vâli işiğ iken ol dâvâde delâb cyleci
Ol BEHÂVÎ dilbari uşş'ka biyâf cyleci.

KÂR-I NÂTİK

Ahmed Avni Bey

Her ne dem sıy... ne ke man... i der...

lo o moh..... SAZ..... kâr..... i der

Câ ni na... uf..... tâ de gâ..... nîn

naş me i..... SAZ..... KÂR..... i der...

HEM NE DEM SİYNEKEMÂN İLE OL KEM Sazkâr İDER
CÂLINA ÜFTÂDEĞÂNIN NAĞME-İ SAZKÂR İDER.

Fen ol gâ.. hi..... as li'le... tak.....

şîr'a' dâb..... ne..... ke man.....

bu mi ka..... min..... sey ri me..... lis

de du yul..... du..... bir..... so man..

Pencâh ASL İLE TAKSİM İDUS SİYNE KEMÂN

Kâr-i Nâtik

Ahmet Avni Bey

Fen ol gâ..... ka..... nâ i do... may...

lut di nâ..... yan..... naş..... me..... şî.....

şîr ri ba..... nîn..... Kâr e kur..... kon

çık di hep..... bir..... don..... so şî.....

Pencâh ıvâde meylettî aşıra nağmesi
İLMİHİN KİR OKURKEN ÇIKDI HEF BİNDEN SESİ.

naş me miş..... bu bey ti miş..... do.....

bir la tîf..... RAST..... ka..... ye dir.....

in ti yâ..... el..... meşî sin..... ka.....

nun i le... bir..... nâ..... ye dir.....

NAĞMEHİ BU BEYAT İZDE BİR LATİF Pest mâye...DIR
İHTİYACI MECLİSİN KANTON İLE BİR NÂT-E DİR.

4

Kâr-i Nâtik

Et se ha..... nea..... de e ger..... tak

si mi ni..... RAS..... ti..... Co did.....

Fik ri gum..... ol..... dem olur .. sür.....

at le dil..... den..... nâ..... be diyd...

ETSE HÂNEHİDE ZÂHER TAKSİMİNİ- Pest ıvâde dî.
FİKR-İ GÂM OL DEM OLUR SÜRATLE DİLDEN NÂBEDİDİ.

şîr ri ba..... meş..... lîde her..... bir.....

naş me i..... a..... tes..... fe gan.....

â şî ka bi..... gâ re ye ... şî.....

zî dî lâ..... RA..... şîr..... me şîr

MUTRİBÂ MECLİSDE HER BİR NAĞME-İ ÂTEŞFESÂN
ÂŞIK-I BİÇÂREYE Saz i dilâra...BİR HEMAN.

5.

Kâr-ı Hattak

Ahmed Avni Bey

Sur sâi st..... ci..... kâs..... fan..... di.....
 sah ri ma..... na..... men..... di gürk....
 gam se ci..... gâ..... yâ o şâ..... han...
 loş ke ri..... hâ..... mî..... şî zürk...
 SÜR SÂİ İTİDİ KUSLEND-İ SÂBİHÂ MÂREND-İ CURE
 GÂMEŞİ GÜYÂ O ŞÂHİN LEŞKER-İ HAN-İ "HÜZUR"...

10.

Hal ke i..... me..... lişde hik..... hik....
 ey le se..... ol..... nah... he men... Şahru sa
 mî..... nam o lür... ben..... don gi - i
 son..... mî..... gî... han...
 HALKA-İ MECLİSDE "HİKMET" KYLESE OL MEN HEMAN
 SAHR-Ü ŞÂHİN OLUR BEHREND GİRİTAN NÂSTİRAN.

Kâr-ı Hattak

Ahmed Avni Bey

Don gi ce fas..... la hi cas... ka...
 hi te gan mî..... ey..... le dik....
 Day me dik tek..... ra mî mî..... dil...
 can te men..... mî..... ey..... le dik....
 MEN GÂMEŞ PÂSİ-İ HİZZAKHİR... TOSANİ KILIMIK
 DUYMAK TEŞHİRİNİ DİLDEŞ TOSANİ KILIMIK...
 Far mî KUR..... mî..... lî hi cas... kî.....
 ram da pek..... gâ..... hâ... ne... dir...
 Doğ ru su..... her..... nağ me ci... er...
 vâ ha bir..... kâ..... şâ..... ne dir...
 TÂSİ-İ KURDİLİBİCAZHİR... EN DA FEM YÖHİNDİR
 DOĞRUSU BİR NÂĞ... ZAVİR... BİR KÂSÂNDIR...

6.

Kâr-ı Hattak

Ahmed Avni Bey

Ba mî HA..... VEH..... mî KÂSİ... mî.....
 duy me dik... hay..... lî..... se men...
 Say ri mî gâs..... ter mî se..... ey.....
 mî yâ tan..... bî..... rû..... ke men...
 Bu NİRAVEND-İ KURDİLİBİCAZHİR... DUYMAK NÂSTİRAN
 SÂHİNİ GÂMEŞ BİZM AY NÂSTİRAN TİBİRD-Ü KEMAL ...

Neş e ci..... rû..... mî mî hâ..... van...
 cin gâ mî..... de..... ber..... mî... far...
 Neş lî mî..... şî..... lî ta rab..... dî...
 bu me mî..... men... sev..... mî... var...
 HEMAN İTİDİ NİRAVEND İN GÂMEŞ BİZM...
 SÂHİNİ NÂSTİRAN TİBİRD-Ü KEMAL ...

Kâr-ı 8. Hattak

Ahmed Avni Bey

MA... ME 1 HUN..... ET GER... LE...
 OL DU SAB RİM..... Gİ..... Kİ ÇAK...
 GÜŞ İ DİN..... Gİ..... YAN Dİ FEM... Hİ...
 REN BU CİS..... OL..... SÜ..... Zİ NÂK...
 NÂĞ-İ HEMANİSİZ OLUR SÂBİH ÇİK... ÇİK
 GÜŞ SÂHİN YANDI TOSANİ BU CİS-İ ŞİMİK...
 Her ne des ol..... is ve bî... mî...
 nağ me ci... MA... HUR... o lür...
 Sab ru ta..... kat..... şî... mî...
 net ke şan... dan... der... o lür...
 HER ME DÂŞ OL İYVÂNDAN NÂĞ-İ ŞEHİR... OLUR
 SÂHİN TİKAT ÇİK... TOSANİ NÂSTİRAN DİR OLUR.

Kür-1 Nettek

9.

Ahmed Avni Bey

San ma ki..... mih..... rü me hab..... dev.....
 cev ri le..... sa..... il..... o lur.....
 ne le i..... a..... ne fe ga..... ma.....
 an ma i..... zâ..... vil..... o lur..
 "SANA KI İBİ İLHABET CAVR İLE ZİL OLUR"
 NÂRİ; ÂŞ U FUGANİA NÂĞAR İ ZAVİL OLUR
 Bar pe sen..... di..... de o de..... i.....
 le ge run..... du..... dil..... be rin.....
 ne ma na sab..... ray le yun... Uş.....
 an ma aq..... ol..... sun..... de rin.....
 HIR FERİDİNİ KİM İLE GÖRÜNÖ DİLBERİN
 NÂZIMA SÂHİBİYLEN UŞAKA ÂŞ OLUN DERİN...

Kür-1 Nettek

11.

Ahmed Avni Bey

Dile-ka..... ma..... sevile..... bi.....
 dil ki ge..... dir..... nev..... i sen.....
 ma ni te'..... si..... ri ge nil... la.....
 de u sun..... mid..... det..... ge ser.....
 DİLE CÂHİM ZEVE İLE BİR DİLBAŞIYI NEYER...
 BÜŞLÜ TÂŞIRI GOMALLARIN UZUN MÜDDET ÇEKER,
 dil ki be..... ma..... na ni de..... ver.....
 miş di har..... sar..... t se..... ne ver...
 a şa kin..... sab..... ki cüm..... di.....
 ay le di..... e..... ne..... o niya.....
 DİLBAŞIYI NÂZIMA VERİŞİN BİR TÂŞIRI NEYİN
 AŞKIN SÂHİBİ TÜRKÜMİ AŞKIN ÂŞ E NİTİN.

Kür-1 Nettek

10.

Ahmed Avni Bey

Din le yun..... ler..... ga an i..... dev.....
 ena dan..... a..... mâ..... de dir.....
 sev ki dil le sev..... ki dil..... of.....
 te de vü..... dil..... da..... de dir..
 DİLEKÇİLER GÜŞE İ NEVRANDAN AŞKININ
 NEVİ İ HİLE ZEVE İ DİL UPTAĞI-VU DİLBAŞIYI.
 Per de be..... ma..... gar şol..... du..
 dır la dır... la..... nağ..... ne an.....
 su zi nâ..... kin..... per de i... zin.....
 Gü le yi..... ge..... tar..... bir ne.....
 FENDEKİN ÇERÇİ OLUN DÜHÜ, DÜHÜ NÂĞARIN
 SÖZİNİK İN perde-i ZİRGÜLE Yİ GÖSTER NİRAZ...

Kür-1 Nettek

12.

Ahmed Avni Bey

Bar ma ka ma..... dil nişl..... ne.....
 gel di nev bet..... nat..... ri be.....
 Nağ me i... nev...nev..... na ni dil... lar...
 den ga ni..... it..... san..... ne şa...
 HIR NÂKAM İ DİLBAŞIYI E GELİT NEVET NİTİBİ
 NÂĞAR İ NEVŞUR DİLBAŞIN GÂMİ İTİN HIR...
 Gel te ren..... na..... ay la de..... na...
 sev ki dil... nağ..... ne lar...
 te se ta..... sa..... nağ me a... şa...
 Tak de ge..... tar..... bir..... ne ser...
 Gel tarannın cyle otat ZEVE İ DİL den nağmalar
 Tâze tîze nağmedirlikde gûşor bir hûnar...

13
KAR-ı Nâzik

Ahmed Avni Bey

Alec-i KURÂN İÇİNDE KILADIK DEVR-I MAKAM
MAVERA-ÜNNER-I İS SEYER KILADIK Sİ'Nİ TAHAM.

DÜĞAH PERDESİNDE KARAR KÖHN MAKAMELAR, "USULİLERİ DUYER"

İRİMLİĞİN ANE İLE SURE-İ MEŞA FERYAD-İ AH
GÜLİN Kİ ÇEŞM-E GAZALIN PERDE-İ AKIN DÜĞAH

KAR-ı Nâzik 15.

Ahmed Avni Bey

SÜ'FURU CAVİTİR :ÇÜN GÜLSİYERİ SURE-İ A C E N
AKİLE İZMİRİNİ DÜSTİNDE GÖRÜNCE KIL KAYEM.

NİDEYİN İSTER BARI İSTER BARIŞ Kİ GÖNCE GÜL
SEN H Ü R A Y İ Y E R, SİN FERYAT KILANIZ SENDER GÖRÜL.

KAR-ı Nâzik

14.

Ahmed Avni Bey

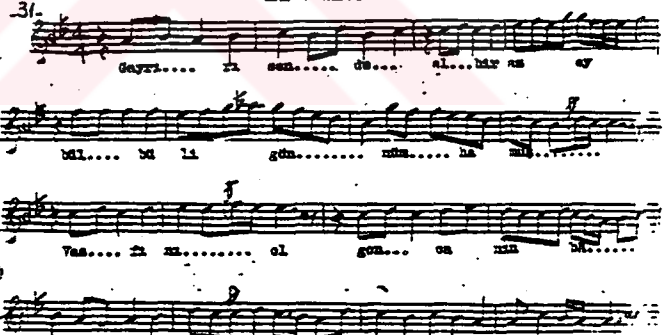
Fesden aylandı alyan sayd içün ol dilberi
Mîl bulub ruhsat HUSKINI ye otkarda igleri.

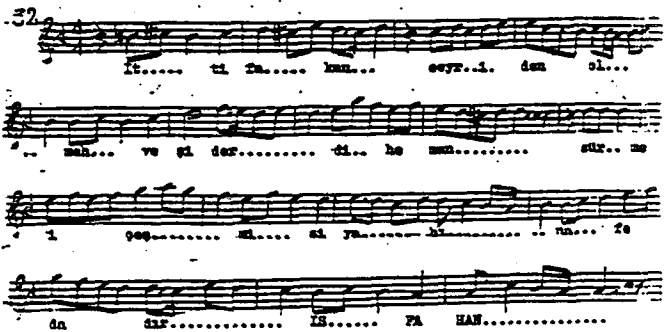
Sonne U Ş U Ş A K in heman bu bende-i fâdâdir
İre-a gülğümme sulfa dahi diledâdir.

KAR-ı Nâzik

Ahmed Avni Bey

Gayri sen de ol biras ey bulbul-i gülüm hamsı
Vasfın ol göncün bîd-i S A S İ den ayle gâs.

İttifâk sayr iden ol mehvâsı dirdi heman
Sürre-i çeşmin alyânın fâdâdır İ S F A H A N.

Kür-i Hatik

Ahmed Avni Bey

17

ta ... ti ya ... ri ... di ... de i ... de ...
 ta ... de sin ... mut ... rib ... he ... man ... is ... ri ...
 sa ... na ... na ... sa ... na ... sa ... na ...
 sa ... na ... na ... sa ... na ... sa ... na ...

gel ... lüt ... füt ... a ... na ...

Tutıya-yadide-i üftadesin mutrib hemm
 İSPÂHANER le sarf ver bosome gel lütfe hemm.

64

ti ... ti ... ol ... na ... na ... na ...
 ... gar ... na ... le ... ri ... he ... man ... boy ... le ...

bir ... na ... na ... na ... na ... na ...

bir ... na ... na ... na ... na ... na ...

bir ... na ... na ... na ... na ... na ...

İl il olmaş kışkırış çem ile rüyı hemm
 Buyle bir TÂHİR maseb gürde de il çeşm-i cihm.

Kür-i Hatik

Ahmed Avni Bey

18

Bir ... sa ... di ... ri ... dil ... na ...
 vus ... i ... le ... o ... kon ... na ... KAR ... CI ...
 GAR ... Kal ... na ... na ... na ... na ...
 na ... di ... bet ... na ... sar ... ret ... lar ... na ...

BİR SADI-YI DİLMÜVİZ İLE OKUNUR KARCIGAR
 KALBINE GANDİYENİN ELİKT MESERRETLER YAGAR.

Per ... de ... na ... na ... na ... na ...

... la ... o ... na ... na ... na ... na ...

na ... na ... na ... na ... na ... na ...

na ... na ... na ... na ... na ... na ...

PERDİ-I PİŞURUN UYAKUŞLA O NER ÇOK İŞ YAPAR
 YAST-I ÇERD A Y I Z DE UŞŞAN-I ZARİ DİK ÇIKAR.

37

Kür-i Hatik

19

na ... na ... na ... na ... na ... na ...
 na ... na ... na ... na ... na ... na ...
 na ... na ... na ... na ... na ... na ...
 na ... na ... na ... na ... na ... na ...

na ... na ... na ... na ... na ... na ...

na ... na ... na ... na ... na ... na ...

na ... na ... na ... na ... na ... na ...

Kıtrabı sevdesim halkın s-a-y-a-i truseler
 Ateş-i aşkı devm-i şevk ile yelpaseler.

38

Ol ... ka ... dar ... ol ... na ... na ... na ...
 na ... na ... na ... na ... na ... na ...
 na ... na ... na ... na ... na ... na ...
 na ... na ... na ... na ... na ... na ...

na ... na ... na ... na ... na ... na ...

na ... na ... na ... na ... na ... na ...

na ... na ... na ... na ... na ... na ...

Ol kadar olmaş rubun ağız-lütüf ey vahlıka
 İlahısal reng-i A R A Z S Â R - I giran olmaş saba.

Kür-i Hatik

Ahmed Avni Bey

39

na ... na ... na ... na ... na ... na ...
 na ... na ... na ... na ... na ... na ...
 na ... na ... na ... na ... na ... na ...
 na ... na ... na ... na ... na ... na ...

na ... na ... na ... na ... na ... na ...

na ... na ... na ... na ... na ... na ...

na ... na ... na ... na ... na ... na ...

BİRİNİ GEL BEN ZİBİ HAYATLA AMAN KI GÖNÜL LEB
 YAST-I ŞENKARİTÜR NERVAZ-I MİRÂZ-I DİL HER SÜZ-I ŞEK

40

na ... na ... na ... na ... na ... na ...
 na ... na ... na ... na ... na ... na ...
 na ... na ... na ... na ... na ... na ...
 na ... na ... na ... na ... na ... na ...

na ... na ... na ... na ... na ... na ...

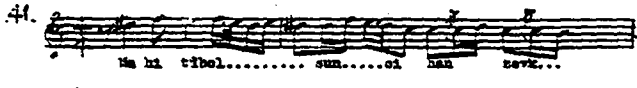
na ... na ... na ... na ... na ... na ...

na ... na ... na ... na ... na ... na ...

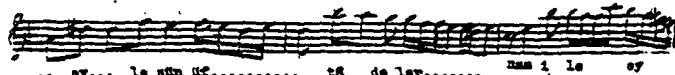
AH ZİDİ MEYLER PİRÂKINLA ŞEHİN KI GÜLİZAR
 NÂSRETİNLE KAN DÖKEN MİRÂZ-I MEY LAY-U FİHAR.

KAR-1 Hatak .21.

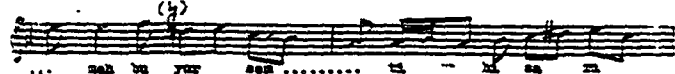
Ahmed Avni Bey

Ma hi tibol..... sun..... ol has sevke...

.. oy... le sün uf..... tî de lar..... nas i le oy

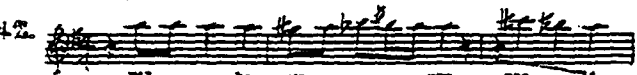

... mah bu yur san..... tî hi sa za

kal ma kar.....

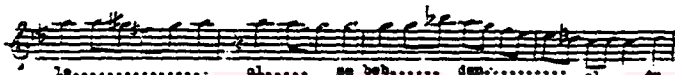
HÂSİTÂN OLUN CİHAN ZEVE SİLEŞİN UFRÂDELEN
HÂS İLE Sİ ŞEH RUYUR SEVİ; HİSÂR İ SİY NAKAR.

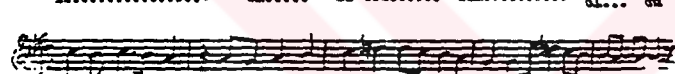
dil..... be za..... nas nas... i

sin..... da dış..... ol güm nas sen gû

le..... ol..... se beh..... den..... ol... du

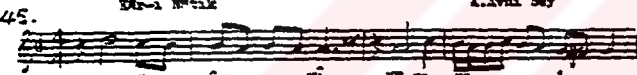

ya..... da..... ma hay... yur..... san... bi la.....

HİSÂRÂNIN MECLİSİNDE DÜŞÜŞ CÜMLÜN ŞEH GÜLE
OL SEHİREDE OLUP FERYÂDIN ŞEHÂTET - GÜNEŞİLE

KAR-1 Hatak .23.

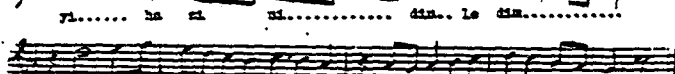
A. Avni Bey

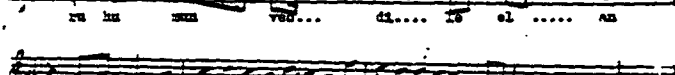
har dû ân mâ ye se ma..... i

ya..... ha zi..... din.. le din.....

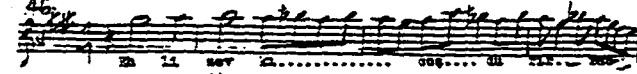

ru hu san yur... di... is el..... an

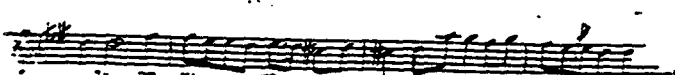

da..... gü mül den..... in... le din.....

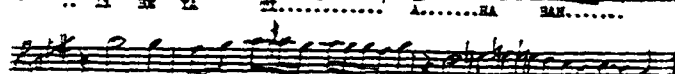
BİR MÜŞK HÂVE SEMİ-Yİ BAKIMI İNİLEDİN
- BAHARIN VESDİYLE OL ANDA GÜLDÜĞÜN İNİLEDİN.

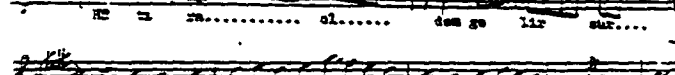
za li sev za..... ol... du... na...

.. li se ya zi..... A..... HA BAN.....

re ti za..... ol..... den ge lir sak...

at... le ar ki..... ki... zi han.....

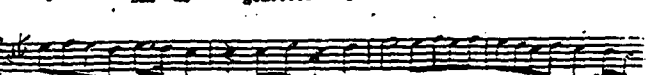
DİL-İ SEVKE CÜDURUR FÂL-İ BEYÂTİ-ARADÂR
ŞEHÂR-İ GÜL GELİR SÜRÜLE NAK-İ MİHRİBÂN.

KAR-1 Hatak .22.

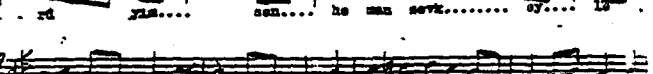
Ahmed Avni Bey

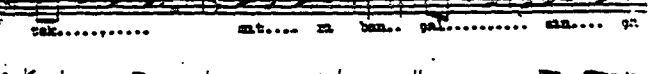
Des me gel..... oy..... na... hi

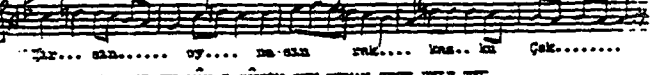
.. rd yıl... son... ha nas sevke... oy... is

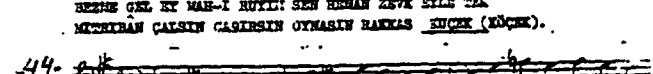
tak..... ant... za han... gal..... sin... qî

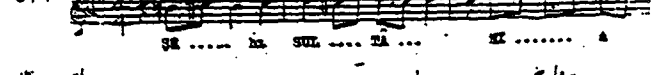
tar... sin... oy... na sin rak... nas... ki Çek.....

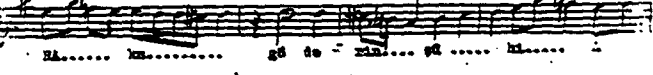
HEME GEL İY MÂN-I RUTİLİ SEN HEMAN ZEVE SİLE TEK

MEHRİBÂN ÇALŞIN ÇALŞIN OYNASIN RAKKAS SUÇK (KÜÇK).

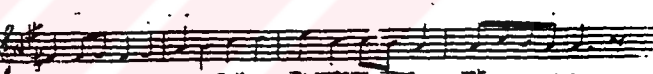
SE..... na sul... ta... si..... a

RA..... na..... gü de... sin... gi... ki.....

RAK..... ol mas oy a..... ki... bi lir sin

a..... gi na... na..... tîr..... rak

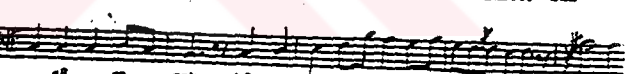
SAR-I CULFÂN-I İRÂK A CÜMHERİN SÜR-İ İRÂK
OLMAS İY AKİL BİLİRSİN ÂŞİKA RÂĞDAS İRÂK..

KAR-1 Hatak .24.

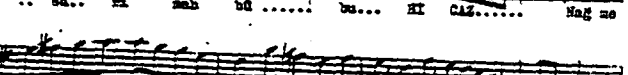
A. Avni Bey

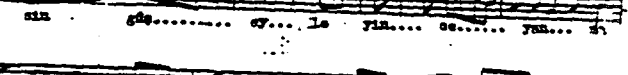
Ger qi pek as... mar... e lux... ruh

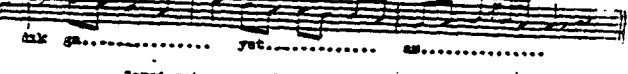
.. sa... za mah bi... de... ki Çak..... Hag na

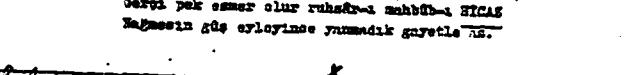
sin gü... oy... le yıl... sa... yur... si

ak ga... yat... an.....

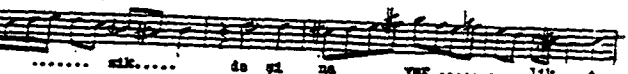
Ger pek eser olur ruhsâd-ı mahbûb-ı HİCÂS

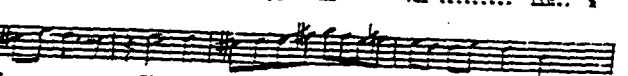
Nâ... hi i dil..... BAN... zi

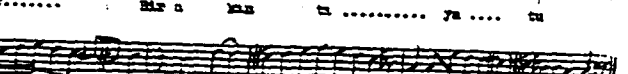
ya..... sik... da gi na var..... lik... a

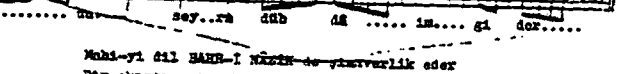
der..... Bir a na ti..... ya... tu

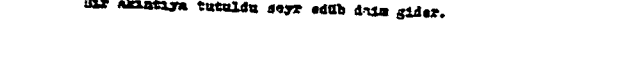
cul..... na sey... za dîb aî..... in... gi dor.....

Nâ... hi i dil..... BAN... zi

ya..... sik... da gi na var..... lik... a

der..... Bir a na ti..... ya... tu

Mâhî-yi dil BÂH-İ NÂRİN-İ YÂŞARLIK ODER
BİR AKÂŞIYA TUTULDU SEYR EDÜB DİM GİDER.

Kür-i Nettek 25. A. Avni Bey

Yâ... lî mäs... bir ... bân... mî
yân ey... şâ... hâ mîf tî... mün... se
mî... cî dî oî rî... s... lî
mî... rî... HÜ mî rî... mün... se mî

Yalnız bir beşmiyim ey şâh mertuman senin
Oldu efri dilme car-i HÜMÂN un senin

50.

Lut... te dîp... gal ... bân... mî
rev nak... var... e fendî... mî... lî
le... Mîr rîb a şî... ey... lî
dîk... se... nâğ... mî lî şî... mî... lî

İstifadul gal beşme revnak var efendim mî ile
Mîrîb şî... ayıldıkse nâğ...-i şî... ile.

Kür-i Nettek 27. Ahmed Avni Bey

Ves lî şî... mî... lî... te mî şî...
ey... lî yân dî tî... de har...
bîr... şî... hî... dî... dîl... se
mî şî... mî... lî... şî... mî... şî... mî... şî...

VECH-i ŞEHÎZ 1 tasmâ eyleyen üftadeler
Bîr dâhî el dîlbîrî gürmek için haaret çeker..

54.

Nâğ... mî lî UZ Zâ... lî aîl it...
mî... lî dî şî... lî... mî... mî...
mî... mî... dî... şî... mî... mî...
dîk... o mî... mî... lî... mî... mî...

Nâğ...-i U Z Z A Lî aîl itîsî lî şî... mî...
mî... mî... mî... mî... mî... mî...

Kür-i Nettek 26. Ahmed Avni Bey

Har ne dîm... dîğ mî tî... lî...
... lî o mî... bîğ... rî... şî... mî...
Top gî bî... tî... mî şî... mî... şî...
lî... s... mî... şî... mî...

Har ne dîm dîğmî şî... mî bîğmî şî...
Top gîbî tak-ı SİPİRE kîlî-i şî... çîkîr.

52.

Pas lî mî şî... mî... mî... mî...
... gî lî dîğ... mî... it se mî... mî...
dar tî... mî... tî... şî... şî... mî...
şî... mî... lî gî mî...

Pas lî mî şî... mî gî dîğ mî itîsî mî
mî... mî... mî... mî... mî...

Kür-i Nettek 28. Ahmed Avni Bey

İng lî şî... mî... lî... de mî... mî...
bîr tî CAS Zî... dî... lî...
dî... şî... şî... dî... lî... mî...
mî... sî... sî... mî... mî... mî...

İng lî şî... mî... lî... de mî... mî...
mî... mî... mî... mî... mî... mî...

56.

İt se bîr mî... rî... o mî... mî...
lî lî fîs mî... lî... mî...
mî... mî... mî... mî... mî...
mî... mî... mî... mî... mî...

İtîsî mî... mî... mî... mî... mî...
mî... mî... mî... mî... mî...

57. Kırık 29. A. A. V. Bey

Bes mi... A- fne li ol şa

hi ni şa BUR ey le sin.....

A şa ki meh ed ru na lut

liy le mes. rdr ey le sin.....

Bes-i meyde fne li ol şa-ı WIRABUN cylesin
Aşk-ı mahsurum latfıyla meardir cylesin.

58. Kırık 30. A. A. V. Bey

ni ha dil gon en i şa

ni ya el du... mab te la

Ol se beb den na i vü fer

id a der sub ha ne şa

Dilbul-i dil çemen-i rind y. oldu mübtef
Ol subein-un n'le-i foryid eder subb-u ves'.

59. Kırık 31. A. A. V. Bey

Say ni nış ni yi di şer şa

ret de de it din a ym.....

dış me sin lar şub ha ye me.....

lis de bî ri. unt ri ben.....

Seyr-i KURDİ yi diğer şürette de itdim ayın
Dümeninlar gübhaye wolisde bîri n'atrabın.

60. Kırık 32. A. A. V. Bey

Bes ni mis mnt xib i le hay

ret fe şa ya bes ni nem.....

din le ey şa hi A CUM KUR

ni dir is te bu ne gam.....

Pesendide n'atrab ile hayretfend-yi bema-i cam
Mnl. ey şa ACEM KURDİ dir işt. bu negan...

54. Kırık 30. Ahmed A. V. Bey

Beal i der geh... bir ni şa

ye re şa m..... ca ni m.....

le te mes. uf tî de i ne

Ca RI GAN ih şa ni m

Beal ider geh bir nigah-ı yâre mîh-i cînamı
İstemes urfâde-i nâ Ç A R G Â N ihadum..

61. Kırık 31. A. A. V. Bey

A şa ki dil has te ye rah

may le san ey gül be den

Bâ ri ol geh re re şa KUR DI

...şay me ne ym... var me san

Aşk-ı dilhasteye rahmayle sen ey gülbeden
Bâri ol gehre şa KUR Dİ düşene ym varmesin..
(Bu KURDİ seyri AHMED KURDİ Dedemin tırlifine güredir)

62. Kırık 32. A. A. V. Bey

Bir ni HAY YER KUR DI tak sin

et ni se ey mîh mîh g.....

Şil bi mis de kal me sin lut

fay le gel mîh sar re gam.....

Bir MEHMET KURDİ tırlis et bise ey hoş-nagan
Kalkınışde kalmamışlatfıyla gel bir sarre gam.

63. Kırık 33. A. A. V. Bey

Ba l. ni şa mnt sev ka dil de

san br sar dar har de me.....

best e der k mîh la ni vak

ni sa bî da san se me.....

Bil-i aşkın sevki dille muhasırdır her dem
Best eder "şiklari vakt-i SABA de ZEMZEM.

Kür-i Nâzik 33. A. Aynî Pey

Se li si sev..... ka ta rab dar
 su si kıy ar ba bi min.....
 da' in el sun sov ki har na
 ah li dil es..... bi na min.....

Meclis-i ZEVEKİ KARAB dir musiki erbabına
 Kim olsun sevir her az ahl-i dil arbabına.

Kür-i Nâzik 34. A. Aynî Pey

Ger düz 5 ga ay li yar bir
 KUR NI GER NI NI ZE MIN.....
 Haks e der gev ki sa da cıy
 lo bu tün ssa ni ge min.....

Gerdim ağs e liyer bir KURDI GERDANİE den
 Raks eder sevk-i sadısiyle bütün sahn-i geman.

Kür-i Nâzik 35. A. Aynî Pey

Hir u sul i le NE Vİ ya
 mut ra ba din le ya rek.....
 Dil gi der gev ki He Vİ KUR
 'i lo kur dis ta ne dek.....

Bir usul ile Nevvî-i matribi dinleyerek
 Dil gider sevk-i NEVA KURDI le kurdiet-medak.

Kür-i Nâzik 36. A. Aynî Pey

kes me mat rab nağ ne ni gel
 sin di le SEV ki CE MIN.....
 Ol min ah li seo li sin min...
 in ka sev ka ne dis.....

Kesme matrib nâzmei gelsin dile ZEVEKİ CEMİL
 Olun ahl-i meclisin mastagrik-i sevk-i mediyâ.

Kür-i Nâzik 37. A. Aynî Pey

Ah SE SE LİK le ol... ne he cat.....
 ... kut se mat rab... af na.....
 ... Art in zar git..... dik se bes na.....
 ... may le ol ... geh..... af na.....
 ... ah sev di kin den .. düm... ni... SAR ni.....
 ... bu SE ni ni dia..... re ca.....
 ... düm dū va' din..... den..... el... dil... ber.....
 ... et ne di... ah..... de..... ve f.....

Savdighiden dün HİSAR de FÜSULİE edim ree?
 Dündü ve' dindün e silber etmedi ahde veff.

Kür-i Nâzik 38. A. Aynî Pey

Ah... bak ne TA HIR..... bu SE LİK yar
 ... dir e ruh af ni ni gir
 ... Ger le ta 3 şak... te mas et.....
 ... se ruh... af re..... ka yar.....
 ... Bak ne TAHİR FÜSULİK yerdin e ruhafr-i nigir
 Ger lub-i şak tomas etse e ruhafr-e kayar.
 ... Ah... bir in HAY YER..... bu SE LİK vad
 ... ay le di... af ni ni
 ... den dū va' din..... den den hep ol du.....
 ... bu se lik af ni ni ni

Bir MURAYYER FÜSULİK v' d cıyladi ahlamına
 Dündü ve' dinden hep oldu bıcılık oğlamına.

44. Kır-ı Nettek A. İsmail Bey

51. Ah e tu rub bir... su ha... mat rab...

.. la dım la... si... ni... ye de...

St dım la... ra... BU... SE... LİK... fas...

... li... ok GEM... DA... ni... ye de...

Oturduk bir güm-i matrabla dım ihafiyede
Eddik isen BÜŞKÜK fialına GEMİSİYE de.

52. Ah... gel SE YA TI... a... RA... bun...

.. SE LİK... ZE... var... ka... zar...

mat ra ba bu... la... ti... si... si...

... hes da bir... sev... ka... ya... zar...

Gel Baymı ar-bak BÜŞKÜK le var kuzur
Metrab... bu... bir... sev... me...

45. Kır-ı Nettek A. İsmail Bey

55. MA... YE... a... ki... di...

lim... dir... bu... ka... da... zı... na...

si... in... le... bir... ki... re...

ve... ni... il... de... bu... ten... mah... le... si...

MARİ-i aşk-ı dilimdir bu unkuşun nağmesi
İnletir rûn-ı revânın dilde bu ten mahlesi.

Kim... den... nın... et... di... ki...

al... dım... bûy le... di... ga... na e...

si... ay... le... tav... ra... sâ... te...

ar... ay... şâh... la... yak... na... si...

na...

Kimden absetdin ki oldum böyle bigâne edî
Öyle tavr-ı MUSTAZAR ay şâh luyken sonr.

Kır-ı Nettek -2. A. İsmail Bey

57. Ah... ah li meo... lis... fas... li... SE... NA...

... ma BU SE LİK den... sev... a... li...

... rik ri gam... her... nağ... me... sin... den...

... dil de kuv... vet... den... li...

Mâl-i mevlâ fial-ı ŞERHİS BÜŞKÜK den sevî ilir
Fikr-i gam her nağmesinden dilde kuvvetden kalır.
(SEGH perdesinde kuzur verem Nakvâlar)

34. Var... se... ol... mah... den... de...

... gam... ha... ra... na... bir... bu... se...

gâh... per de... 1 &... his... bel...

ni... el... ma... di... bûy... le...

bir... SE... GÂH

Verse ol mah bende-i guşhına bir musagğ
Perde-i şâm banis olmasa böyle bir SEGH.

Kır-ı Nettek 44. A. İsmail Bey

35. sin al a... ga... ga...

ma ra... i... le... del... si... na...

na... nağ... na... i... HUZ... ZAM... i...

le... del... ay... le... gün... den... ga...

Şâhin ol Ağda marifan ile del aynesi
Hâgme-i Hüsnâ ile def ayle gûlûmdan gami.

36. Vee... hi... var... VEH... hi... a...

RAS... HİN... et... se... şâ... ha...

mat... ra... bân... dım... le... ya... ler...

met... e... lar... say... rut... na... der...

hi... na...

Vechi ve VEH-i ARABİS etse güm-i matrabla
Dinlenciler mest olur seyr etmeden vechin hemin.

Kırık Halk 45.

Ahmet Arif Korkut

IRAK.

89

Ah pür... a rak key... ci...
rak... la... gal... di ci... pü... a
rak... vü... di... ta... de
ga... min... ta ka... vü... ci... le tük...

Für arak key-i arak la geldi -i yâ-i IRAK
Niyeti ürtide-günin tükütin çevrile tük.

NESTAGIÂN

90.

Ah kim... o lür... sa... vü... ki le... bes...
te... ni... gal... min... ni... ni...
min ta... sar... ol... min... ha... min... vü...
ci... vü... min... min... ni... ni...

Kim olursa evk ile NESTAGIÂN in minfene
Muntazir olsun hemin vâ-i vâidîn bulfene.

Kırık Halk 47.

Ahmet Arif Korkut

Ol gü sel... ol... ya... FE RAK... min...

la... te niş üf... ta... de den...

O da bah... set... niş... e... gal... ha...

ner... li... a... ma... de den...

Ol güzel çay-ı YERANÂN istemiş ürtüden
O da bahsetmiş o gün meclis-i nâfiden.

By te ren... min... min... e... min... min...

tab ha le... tik... kut la... bak...

pek ha... niş... min... ni... min... st...

niş... ni... ni... ni... A... RAK...

By torenmâş olan matrib hâle fıkhatle bak
Pek buriş nâfidei cema'atâs bise HÜY-İ IRAK

Kırık Halk 46.

Ahmet Arif Korkut

Ah... ni... ni... ni... ni... ni... ni...

vah... ni... ni... ni... ni... ni... ni...

min... le... se... ni... ni... ni... ni...

gü... ni... ni... ni... ni... ni... ni...

Ol hâşşerâde HÜY-İ vahset olmağan mekân
Minlece olma-ı illi igünün ayar nişin.

A le min... ni... ni... ni... ni... ni...

niş... ni... ni... ni... ni... ni... ni...

it... ni... ni... ni... ni... ni... ni...

niş... ni... ni... ni... ni... ni... ni...

Alenda nişin bîhâşşeder nişin minfene
Eve ol bîhâşşeder-i dîlkeş HÜY-İ YERANÂN

48.

Ahmet Arif Korkut

niş... ni... ni... ni... ni... ni...

niş... ni... ni... ni... ni... ni... ni...

niş... ni... ni... ni... ni... ni... ni...

niş... ni... ni... ni... ni... ni... ni...

niş... ni... ni... ni... ni... ni... ni...
YERANÂN olurdu bîhâşşeder nişin.

niş... niş... ni... ni... ni... ni... ni...

niş... ni... ni... ni... ni... ni... ni...

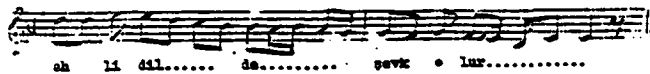
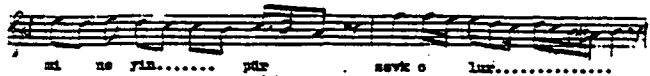
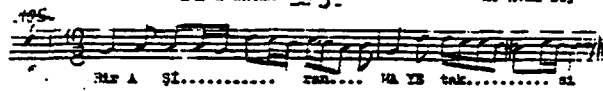
niş... ni... ni... ni... ni... ni... ni...

niş... ni... ni... ni... ni... ni... ni...

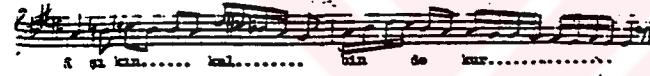
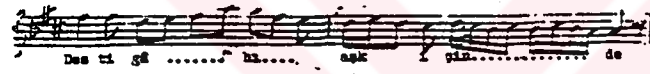
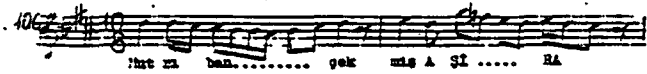
İşanîlî bir güzel gördüm suîl eştîr bîhâşşeder
Niyetle nişin bîhâşşeder HÜY-İ YERANÂN nişin.

Kar-ı Hıfak 53.

A. Avni Bey

Bir ASIRAN MÂYE tabakası nayin pürsevk olur
Mağme-i nevâfîn kalb-i ehl-i dilda şevki olur..

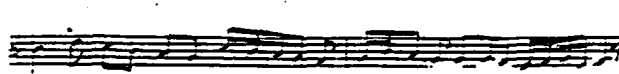
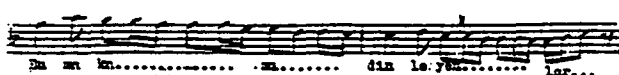
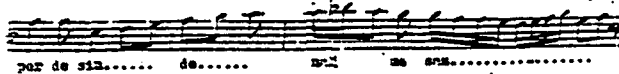
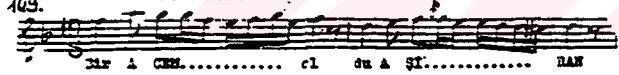

Mutribu çekmiş ASIRANI HİCÂS-e fâal okur
Destgâh-ı aşk içinde aşkân kalbîn okur...

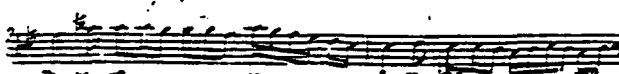
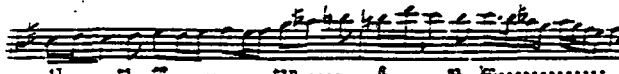
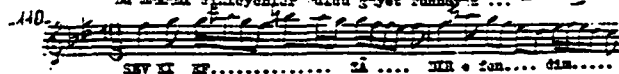
109.

Kar-ı Hıfak 55.

A. Avni Bey

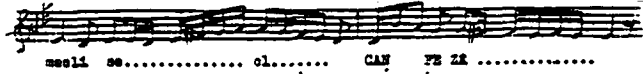
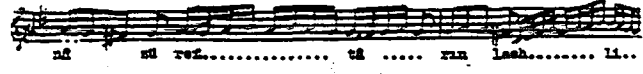
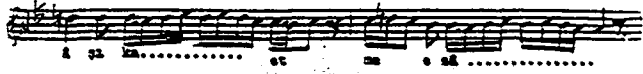
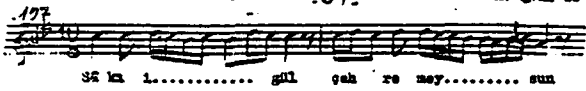
Bir AŞIRAN eîdu ASIRAN parçesinde mî... meş'e
Ba mîkn şizleyenler buldu şizet runney'e ...

ŞEVKİTİ elur ofondin ilâfîtan şevki
İhtiyâz şevkin yok bînk dîrîd şevki.

Kar-ı Hıfak 54.

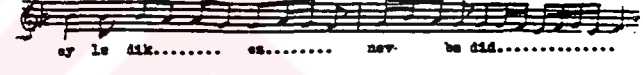
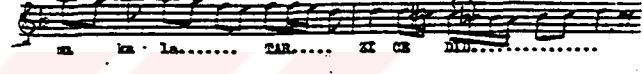
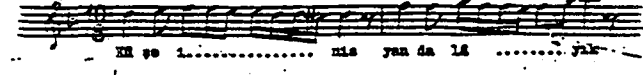
A. Avni Bey

ŞEKN-YA gülşehre mey şun aşkân etme şah

(AŞIRAN ASIRANDA KARAR VERENLER, AŞIRAN ŞEKNİ USULU)

108.

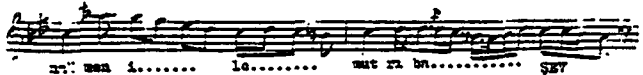
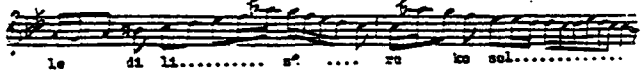
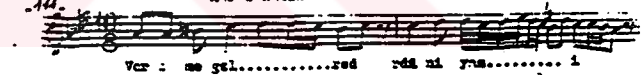

KİŞİ-i nîşyâda layîkîn knla şevki eîdu
Şeyrîni bu beytinde eîledik en nev bedîd.

111.

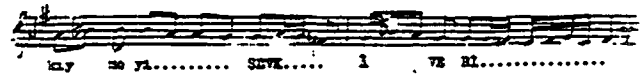
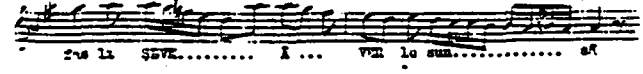
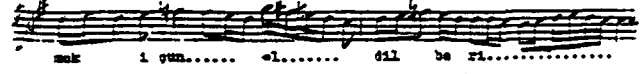
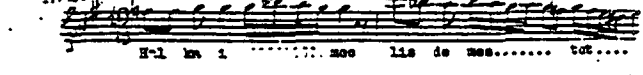
Kar-ı Hıfak 56.

A. Avni Bey

Verme gel red-dî-nîş'e lî dîl-i şîre knal
Mî şiz lî mutrib ŞEV-i TARIK ver bînk gel.

112.

ŞEV-i şevlînde meş etmek lîkn el dîlbarî
Şev-i ŞEVİTİ le şun şev-i şiz meş şevkî.

112. Köçmü par... 57. Köçmü par...
Cov ri pay der..... pay la sim....

di..... a ga in za rin... so si
Çak ma bi... du..... a ka bet... in.....

di ke ga ha..... par..... de si

Gövr-i pâydeşpoyle şim'i şak-ı-şirin sozi
Çakma ol'u şabot şif'i şak-ı-şirin a şabot.

114. By le din..... bes ni ta şab an.....

şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin...

şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin...

di bi se... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin...

Şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin...

117. 59. Köçmü par... Köçmü par...

şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin...

şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin...

şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin...

Şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin...

118. şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin...

şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin...

şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin...

şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin...

Şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin...

115. Köçmü par... 58. Köçmü par...
şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin...

şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin...

şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin...

şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin...

Şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin...

116. şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin...

şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin...

şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin...

şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin...

Şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin...

119. 60. Köçmü par... Köçmü par...

şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin...

şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin...

şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin...

şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin...

şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin...

Şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin... şak-ı-şirin...

(Bu kıymetli eserim Bestekârına
Taurî rahmetiyle yazılmıştır.)

Son (Eğilim) 29/5/1975
Tasvikiye.)

2.5.10. Rast Kâr-ı Natık - Refik Fersan

Bu kâr-ı natık, klâsik geleneğimizin içinden gelen ve aynı zamanda yenilikçi, zarif bir bestekâr olan Tanburî Refik Fersan'a aittir. 1893-1965 yılları arasında yaşamış olan Refik Fersan Tanburî Cemil Bey'in en verimli talebesidir. Dinî ve dindışı çok geniş bir yelpazade pek çok eser bestelemiştir ki bunların 150 kadarı yayınlanmıştır.

"Tarîk-i rastı sor rah-ı aşkın muktedasından
Bu hestide olan devrikebirin rehnümasından"

beytiyle başlayan güfte Yenişehirli Ferid Hoca'nındır (Bazı yerlerde Ferid Kam diye geçmektedir ki yanlıştır). Bu güftesinin tamamının yer aldığı Hoş sada adlı kitapta Yenişehirli Ferid Hoca'yla ilgili bilgi mevcuttur²⁷.

"Mefâîlün, mefâîlün, mefâîlün, mefâîlün" vezniyle yazılmış güfte kasîde tarzıyla kafiyeleştirilmiştir.

Bu rast kâr-ı natık usul ve makamları bir arada ihtiva eden bir yapıdadır. Toplam 15 beyitte, mısralarda karışık bir şekilde ve bazan bir bazan iki tane yer alan 50 makam kullanılmıştır. Metinde yer alan 9 adet usul (Devr-i kebir, sofyan, fer', düyek, zencir, sengin semai, çenber, evfer, devr-i revan) haricinde 6 usul daha kullanıldığı görülmektedir (Yürük semai, devr-i hindi, evsat, aksak semai, nim devir, curcuna).

Kâr-ı natığın girişinde, diğer kâr-ı natıklarda görülmeyen bir şekilde sözlü bir terennüm yer almaktadır. Sofyan usulündeki bu bölümden sonra esas güfte rast makamında ve devr-i kebir usulünde başlamaktadır. Gereken usul ve makam geçkilerinden başka, zencir usulünün söylendiği 14. mısrada, usulün içindeki devr-i kebir ve berefşan bölümleri (güftede yazılı olmayan) dilkeşhaveran ve hüseyinî aşiran makamında sözlü terennümlerle bestelenmiştir.

Eser en sonda rast makamına dönerek neticelenmektedir.

İlave edilen nota bestekârının el yazısıyla yazdığı, 1947 tarihli ve imzalı notadan çoğaltılmıştır.

²⁷ İbnü'l-emin, M. K. Hoş Sada, s. 246 ve 198.

Rast

Beste: Tanburi Repik Fersan

(1)

Sofyan

Ten na ten na dir ten den de re dil la

dir dir ten ten na ten na dir dir ten

düm de re dil la dir ni Tariki Rastı sor ra hi aş ki n

Ta ri ki: Ras ti sor ra hi aş ki n

Muk te da sı dan Yar Ya r ya a man

Buhestide olan devri Kebir in Reh nü ma sı n dan

Rast devam

(2)

Devri Kebir

Bu bu hes ti de

la.....n de v ri ke bi

ri n reh nü ma sı n da...

n a man ya n a man

Teremîn

Yürük semaği

Yel lel li ye le lâ yel lel li

Yel lel li ye le lâ yel lel li ya...

Ya' r ran be li ya ri m
Dost do st dost be li öm
rü m ge Naz lı cı va n Ha şı
ke ma n şu hi ze man gel ge l

Makam: Pesendide

Bileydi sofiyanhilkatin ta a strı ferinden
Bilirdi pencüğe hı zatı Hakkın isti-
fasından

(3) Sofyan Bi ley di So fi Ya n bu hil ka tin ta
As lı Fer in' den bi lir di Pen cü ge hi
Za tı Hakkın is is ti fa sın da n

(4) Sofyan Bu lan la... r şev hidi li suz... i dil a ra
da n bu ke s ret de Bularlar ^{şevhidi} suz idit eradan
bu kes ret de

(5) Sipih Re ha bul da si pi h rin ta Pe sen di de
da si den Re ha bul da si pi h rin ta Pe sen di de e da sı m dan

Hüseyinî - Suzidil

(6) Devri Hindi

Hü sey ni ot du kün su zi

dili m den a...

an la ey za hid

Hüseyinî oldu Suzidilim oınla ey zahid

Sultaniarak - Suzinak

(7)

O sul ta a ra

kin su zi na ke nem

Ker be la si n da n

O sultaniarak Suzinakınem Kerbelâsından

Hicaz - Isfahan - Kürdî

(8)

Hica zi is fa ha

nin nağ me sin bil mez se kü...

Hicazî Isfahanın nağmesin bilmez ^{gârlu} kürdî

Acem arak

(9) Düyek

A cem den sor ma hu ba

ni a ra kin ma

ve ra si n dan

Acemden sor ma hubanı arakın Maveraasından

(10)

He va sı Ar de si sa

zi de ra nu... n Hep

Hep dü gâh ol maz Havas perdest sâzı Deranun
Hep dü gâh Olmaz

Dü yek ler mu... t ri be ka nu se

nu sev ki n ik ti fa sin da - on

Di lâ ol gül se zi Kud sı

de ki şevk i tarab No... da

Düyekler mutribe Kanunu Sevkiniktıfesinde
Dilâ ol gülşeni Kudsıdeki şevki tarabno ldu.

Dil kes Haveran Hüseyin Asiran

(12)

Zincir

Yar me ge n dem be s

be (fakke) s beste sin zi

ci ri (zincir) zül fû i b t

lâ sı sı n da - na man

Naz lı Ya ri m si ve kâ ri m e
Bemî kelîn
fe n dim a men a ma n a ma n
Bereffen
Yan zül fân i ip tilâ
sin da n va y

(Yar) Meğerden bestesi zinciri zülfün
iptilâsındır

Müsteav - Zerkitarab

Müsteav
(73) Evsat
A h ha Ya tı mü
s te a ri Ho s
Zerkitarab
(14) ge 'o ze ki ta ra b
la r la Hayatı Müsteavın Hosgeçer Zerkitarapları

Bestenigâr
(99) kin Be s te ni gâ
ri ol ma deh rin
ma ce ra sin dan

Sakın Bestenigârı olma dehrin macerası
dan

(16) **Puselik** Ni ya zi n Paş se lik
di r sa ki i gül se h

re de n am ma *Niyazın puselikdir sâkî
gülçehreden âma*

(17) **Muhayyer** mu hay re r dir bu kâ
n de m bedem re d

dü a ta sın ola n

*Muhayyerdir bakârın dembedem reddü
ata sından*

(18) **Küçek** Ah dö ner se a şı kan Hal vet ge ne hin den

*Aksak Sema:
ol ku cek za de* *Dönerse âşıkân halvêt genehinden ol Küçek
zâde*

(19) **NEVA-Eviç** Ne va sı bi kara rın Tiz sı ka

ci se ma sın dan

Nevası bi havârın tiz çıkar evci semasından

Hesari

Sehir - Sehnaz

V

(20) "Sengin"

Ya r e Y Ya r e y

Ya r e y Ya r

He sa se-ha ri as ki di si

nem de sen gin ey le ey

Seh na z Hisar-i aşkini sinemde
Senginyle ey sehnaz

(21) "Tahir Kere Tahin-Maye, kil ma ye i can ta"

hir o l su n ma se va sin

da n Kere kil maye can tahir olsun marsevasından

(22) "Segah" Fi ga nu A hu va hu ta

se her var su n

se ga h o l san Fegani-ah kevahi taseher varsin segah
olsun.

(23) "Hüz zam" He den Hüz zam i de r

göl bül bül lü ha ri n e za
si n da n Neden hüzzamı ider gül
bül bül harın arasından
(23) Gel Gel Gel gel e fendim gel Ya da
Nim Devir gel gel gel Nazlı Ya rim gel ba na
gör me sem biran ey ca nim se ni
ca nim is ter he man ca nim se ni

Makam: Uşşak Hümayun

Sa fa Ya b e y ler us so
(24) Cürçuna kın Ma ka ma tı
hu ma yu nun So faya b ey len uşşak kın
Makamatı hu ma yun
Saba - Gülizan ba gül i za
(25) rin lüt f i düp Bu yi

Sefa sîn da n Sâbâ el gülizarın lûtf
idüp buyi sefasından

Sünbül
Rahatülervah sa fa yr sün bü! hat

(26)

tî e zel den ra

ha tül e r va h Safay sünbül hattî ezelden
Rahatülervah
Kerâhna oldu aşıkân
ruh-ı kerâhna k nûma sından

Ferâhna - Kerâhna na k ol du

(27)

A şî k la r ru h re v

na k nûma sîn da n

Gerdâniye Ah di lim ber da vl ge

(28)

çenber da nı ye ey le

ey ey ke mol

b ru Ah A şî k sîn ta

be mah şer

Beyatî - Zenzeme - Şurî
Be ya ti din bi te r bu zem
ze me e r mu t ri bi şu ri Beyatî dir
bi ter bu zem zeme
ey mu tri bi şurî

(30) Neva
Bi raz da bi Ne va lar na ğ me sin din le
ni da sin dan Bir az da bi ne va lar na ğ me sin din le
ni da sin dan

(31) Şevkeza
De ğ il e a fer A cıl mak bez mi şek ef za
Yı iş ret de De ğ il e a fer aç ıl mak bez mi şek
ef za yı iş rette

(32) Wühüş
Nühü f te ra zi ni söy le v i se n na yı n
Sa da sin dan Nühü f te ra zı nı söy le ven na yı n
Sa da sin dan

Makam: Yegâh

(33) Devrîrevan
Ye gâh ol du ğ i nın ce 'vus la tı
sa tîk le ri n ta v rı x bu ke ş ret fer di ya dev ri
re va nın iç ti fa sin dan

(34) Ferennün ET
Rasul Karar
dost e y do st
"Yegâh oldu ğ ı nı nce vah dete. Sâlih ler i n ta v rı
Bu kes nel "Ferdi ye" devrî re va nın ihtif aş ın dan

ey dost ya ~ r Rast ta ri ki'

ra's ti sor Ra hi as Ki

Muk te da sı n da n

R. Faruk

15- Haziran-1949
Ankara

Not: Kaidelerle Kâinatîklerde gıcık Terennümle olmamasına rağmen
be Kâinatîğin Terennümle başlaması; başlangıç da bir pesrev bir Met-
hale lüzam göstermeden doğru dan doğru ya esere gire bilmeyi temin
içindir.

2.5.11. Günümüzde bestelenmiş olan kâr-ı natıklar

Bir bestekârın kâr-ı natık besteleyebilmesi için önünde, başka eserler için geçerli olmayan bir engel vardır ki bu, özel bir güftenin gerekliliğidir. Münhasıran, makam ve usul isimleri üzerine kurgulanmış bir güftedir bu. Bu güne kadar yapılageldiği gibi klasik şiirimizin kalıplarında ve aruz vezniyle yazılmış, makam ve usul adlarını mümkün olduğunca sözlük anlamlarıyla da kullanan bir güfte. Hemen anlaşılacağı gibi, ihtisas ve musikiye vukuf gerektiren böyle bir güfteyi elde etmek, pek kolaylıkla mümkün değildir. Ayrıca makamların kendi içinde bir mantık silsilesi takip etmesi de ya bizzat bestekârın güfteyi yazması (eski bestekârlarda örnekleri görüldüğü gibi) ya da Mûsikîye ünsiyeti olan bir şairle diyalog halinde olarak bu güfteyi elde etmesiyle mümkündür.

Bu problem günümüzde kâr-ı natık bestelemeyi arzu eden bazı bestekârlar için, bu tarzda güfte yazan bir şairin mevcudiyeti ile aşılmış ve 1990-94 yılları arasında toplam altı adet kâr-ı natık bestelenmiştir. Bu güfteleri yazan Prof. Dr. Mustafa Tahralı, hem Mûsikîye âşinâlığı, hem de ulusal kültürümüzün gelişimize katkıda bulunmak arzusuyla kâr-ı natık formunun günümüzde yeniden canlandırılmasına vesîle olmuştur. Bu kâr-ı natıklar, besteleniş tarihi sırasına göre şöyle sıralanabilir:

1. Cinuçen Tanrıkorur tarafından 15-27 Ocak 1990 tarihlerinde bestelenmiş olan "Kâr-ı nev'eda".

"Âşinây-ı derd arar dil belki bir gün rast gelir

Âlem-i âhenge varsa önce bir şûh rast gelir".

beytiyle ve rast makamında başlayan, bu eserin 45 beyti Mustafa Tahralı tarafından yazılmış, bestekârda ayrıca 18 beyit yazarak ilave etmiştir. Eser toplam 63 makamı ihtiva etmektedir²⁸.

2. Cinuçen Tanrıkorur tarafından 30 Mayıs 1990'da bestelenmiş olan "Kârçe-i Nüh Felek":

"Nüh felek seyrine çıkmış deli dîvâne gönül

Götürür rast ile yârânını seyrâne gönül

Tenni tennâne gönül

Erdi seyrâne gönül".

mısralarıyla ve rast makamıyla başlayan bu eser 9 makam ihtiva etmektedir.

²⁸Güftenin tamamı: Akademi mecmuası, Temmuz 1990 sayısında yayınlanmıştır.

3. Cinuçen Tanrıkorur tarafından 5-6 Haziran 1990'da bestelenmiş olan "Kârçe-i Nev-edâ":

"Bir kamet-i rast dilberin âhengine meftûn
Aşk ehli olur kıssa-i Leylâ ile Mecnun"

musralarıyla ve rast makamıyla başlayan bu eser 18 makam ihtiva etmektedir.

4. Ahmet Hatipoğlu tarafından 1992 yılı baharında bestelenmiş olan "Uşşak kâr-ı natık":

"Gelin uşşak açalım perdeyi hayrân olalım
Perdeden perdeye seyrân ile hem-cân olalım".

musralarıyla ve uşşak makamıyla başlayan bu eser 24 makam ihtiva etmektedir²⁹.

5. Prof. Dr. Alâeddin Yavaşca tarafından Şubat 1994'de bestelenmeye başlanılan "Segâh kâr-ı natık":

"Neylerde segâh nâğmesi dillerde sadâsı
Gönlümce sürer haşre kadar canda safâsı
Yar, yar-ı cenânım
Hem rûh-ı revânım"

musralarıyla ve segâh makamıyla başlayan bu eser 12 makam ihtiva etmektedir.

Burada söz konusu edilen bu Kâr-ı Natıkların güfteleri, çalışmanın sonunda yer alan tüm Kâr-ı Natıkların güftelerine ilave edilmişlerdir (bkz. EK A).

6. Gönül Paçacı tarafından Nisan 1994 tarihinde bestelenmiş olan "Rast Kâr-ı Nâdirât" (bkz. Bölüm 3).

2.5.12. İçinde kâr-ı natık esprisi olan eserler

Türk mûsikîsinde (isim zikretmemekle birlikte) içinde fazla miktarda makam ve usul geçkisi barındıran eserler mevcuttur. Bunlardan saz eseri formunda olup geçmişte kullanılmış olanlar (bkz. 24) yanında dinî mûsikîye ait büyük formdaki eserler (örneğin bestelenmiş olan Mevlîd-i Şerif - Kemal Batanay'ın bestelediği şekil çok geçkili bir örnektir - ve Miraciye zikredilebilir) ve daha küçük formdaki bazı şarkılardan da sözedilebilir. (Örneğin Ahmed Arifi Bey'e ait Rast aksak şarkı: "Bilse bir kerre o şuh hal-i perîşanımızı").

²⁹ Bu güfte Akademi mecmuasının Ekim 1993 sayısında yayınlanmıştır.

Ayrıca bazı bu amaçla yazılmış bazı güfteler de mevcuttur. Bunlardan Rıfki Melûl Meriç'e ait olan, "Kâr-ı natık Şarkı" adını taşımakta ve on bir makam adı ihtiva etmektedir:

Şevk'ı tarabla dönsün bâd-ı sabâya her âh
Şehnâz-ı mûsikîden olsun gönüller âgâh
Bir nağme-i ferahnâk yükselsin evce nâgâh
Elhân-ı dilkeşîde açsın hayâle şeh râh

Etsin hü mâ-yı mutrib ufk-ı Acemde pervâz
Bezm-i ferahfezâda olsun gönülle demsâz
Devreylesin Irâkı kılsın nevâyâ âgaz
İklîm-i hâveranda açsın hayâle şeh râh³⁰

Ayrıca bu bahiste özellikle söz konusu edilmesi gereken bir eser daha vardır ki o da Abdülkadir Meragî'ye atfedilen eserlerden Segâh makamındaki "Kâr-ı Şeş-âvâz"dır. Bu eserin son bölümünde "âvâze"lerin terennüm edildiği bir bölüm vardır (Sırasıyla geveşt, şeh nâz, selmek, mâye, nevrüz, gerdaniye).

Bu eser, hem tarihî hem de yapısal olarak taşıdığı önemden dolayı ilave edilmiştir. Nota, 180 adet yayınlanan Daru'l-elhan Külliyyatının 87-88 numaralı fasikülünden çoğaltılmıştır.

³⁰ Türk Mûsikîsi Dergisinin Ekim 1950 sayısında yayınlanmıştır.

دَارُ الْإِسْلَامِ كِتَابُ
بُيُوتِ

٨٧ - ٨٨

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سَكَاهُ مَقَامُكَ كَارُ
خَفِيفُ لِقَاءِ عُنْدَا

دَارُ الْإِسْلَامِ كِتَابُ بَيْتِ الْبَيْتِ وَبَيْتِ الْبَيْتِ
مَرْحُومُ مَرْحُومُ

فِي ١٠ غُرَّةٍ

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

[بکاه] [مقامدہ و] [خفیف] [ایقاعندہ] [سہ آغاز] [کاری] (خواجہ عبدالقادر مرغانی) ثانی

[illegible]

فَ شَرَّ دَا يَ خَا رَ آ دَا كَ عَ

آدمآ آدمآ آ غا رن من مو لی غر شات

[illegible]

ست دو لی بَ لی بَ لی بَ دای مَد مِ می لی غِ یا

مَنْ دَوْلَتِ بَدَلْتَنِ دَانِ یَ شِ شِ لُغِ یَا (صوکت)

The image shows a musical score for a song. The title is written in Persian script at the top: 'مَنْ دَوْلَتِ بَدَلْتَنِ دَانِ یَ شِ شِ لُغِ یَا (صوکت)'. Below the title is a single line of musical notation on a five-line staff. The notation includes a key signature of one sharp (F#) and a common time signature (C). The melody is written in a style that suggests a traditional Persian or Turkish tune. The notes are connected by beams, indicating eighth or sixteenth notes. There are also some rests and accidentals (sharps and naturals) throughout the piece. The overall style is that of a handwritten musical manuscript.

میان آبی شکر آبی جو دُ خانہ ف

[illegible][illegible]

Handwritten musical notation on a five-line staff. The notation includes a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 2/4 time signature. The melody is written in a style that combines Western musical notation with Persian rhythmic patterns. The notes are mostly eighth and sixteenth notes, with some rests. The lyrics are written in Persian script above the staff.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[شش آغاز] کارک گفته می :

ته فی ته در درته دودره لاد درته تل لاله ته نه نه نه ناها دوست
دلا دلا در درته دلا دلا در درته تادر تادر تادر تادر تادر تادر

ای شهنشاه خراسانه یا امام ابنه السلام
سرفرای خاک راهت شاه علی موسی الرضا
آمانه آمانه آمانه

ته نا در نا آدر نا ته نا ته فی تا تل لاله تل لاله تل لاله
دیده دیتا در فی تا نا در فی تا نا در فی ته تادر فی
سرفرای خاک راهت شاه علی موسی الرضا آمانه آمانه آمانه
یا علی میرمیان بهی بهی دوست یا علی شیر یزدانه بهی بهی دوست
میانه

ای شه جود و سخاوت لطف و خالصه و رحمت
شهریار میرمیان غازی روز و غا

ته نا در نا آدر نا ته نا ته فی تا تل لاله تل لاله تل لاله
دیده دیتا در فی تا نا در فی تا نا در فی ته تادر فی
شهریار میرمیان غازی روز و غا آمانه آمانه آمانه
یا علی میرمیان بهی بهی دوست یا علی شیر یزدانه بهی بهی دوست
مرصع خفیف

تر دلا نا تر دلا نا دیده دی ته تل لاله لاله دره تل لاله فی (کواشت)
تر دلی ته نا ته نا یلک لایله لی یل لور نا (شهنشاه)
ته در ته ته فی ته نه نه فی دیتا در فی آها (سلطنت)
تانه فی تانه فی تانه فی ته دیتا در فی آها (عایشه)
ته فی ته نه تل لاله لاله در فی ته فی تادر فی آها (نوروز)
ته فی ته نه در تا نا تل لاله لاله نا ته نه نه نا (گردانیه)
یا علی میرمیان بهی بهی دوست یا علی شیر یزدانه بهی بهی دوست

BÖLÜM 3

KÂR-I NATİK FORMUNDA YAPILMIŞ YENİ BİR ESER

Rast "Kâr-ı Nâdirât"

Güftesi 1989 yılında Prof. Dr. Mustafa Tahralı tarafından yazılmış olan Rast kâr-ı natık "Kâr-ı nâdirât", bu tez çalışmasının sahibi tarafından "san'atta yeterlik" eseri olarak bestelenmeye başlanmış ve 1994 yılı başlarında tamamlanmıştır. Temel prensip olarak, daha önceden yüksek lisans tezinde³¹ analiz edilerek tanımlanmış olan 60 adet örneği az bulunan makamın, müzik eseri halinde sunulması, seslendirilmeye hazır hale getirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaca en uygun ve tüm bu makamları tek bünyede toplayacak bir çalışma ise, kâr-ı natık formu ile mümkün olabilmiştir. Makamların sıralaması aynen yüksek lisans tezindeki sıra muhafaza edilerek yapılmıştır. Eserin adı, içerdiği makamların "nadir" olmaları özelliğinden hareketle, Doç. Dr. Emin Işık tarafından "Kâr-ı Nâdirât" olarak konulmuştur.

"Kâr-ı Nâdirât", 11 Mayıs 1994 tarihinde İstanbul Belediyesi CRR konser salonunda icra edilmiş olup, bu konsere ait program kitapçığı ve kayıt da ek olarak çalışmaya ilâve edilmiştir. Konser esnasında ünlü ve yetkin sanatçılar tarafından icra edilen ses ve saz doğaçlamaları, -eserin esas yapısında olmadığı halde- hem eserin dinleyici oranını artırmak, hem de kesintisiz toplam 70 dakika süren uzun bir eserin icrası sırasında oluşabilecek monotonluk duygusunu bertaraf edebilmek için tercih edilmiştir.

3.1. Besteleniş sebebi ve izlenilen yol

Rast "Kâr-ı nâdirât" öncelikle -az önce belirtildiği gibi- yazılı kaynaklardan tarifleri çıkarılmış ve bulunabilen notalarının analiz edilmesi yoluyla tanımlanmış 60 adet örneği az bulunan makamın seslendirilmesi ana gayesiyle bestelenmiştir. Dolayısıyla aslında kâr-ı natık formunun temel fonksiyonlarından biri olan didaktik yaklaşımla da uyuşan bu ana gayeye ilave olarak burada, önceden yapılmış olan nazârî bir çalışmanın bütünlenmesi de hedeflenmiştir.

³¹ Gönül Gezmiş (Paçacı), "Örneği az bulunan makamlar üzerine bir çalışma", İTÜ Sos. Bil. Enstitüsü, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İst. 1988.

Bu eserin oluşturulmasında bir başka önemli bir amaç daha vardır ki bu amaç açısından, daha önce bestelenmiş olan kâr-ı natıklardan farklı bir konumda bulunmaktadır. Bu kâr-ı natık, bir konser salonunda halka icra edilmesi düşünülmüş olarak bestelenmiştir. Bu niteliğiyle eski kâr-ı natıklardaki, makamları tanımlayarak talebeye -ve diğer müzik şinaslara- öğretmek birincil amacından uzaklaşmıştır. Günümüzün sosyal ve kültürel şartları göz önüne alındığında, bilinçli olarak tercih edilen bu fonksiyonel sapma için iki gerekçe sunulabilir. Bunlardan ilki Mûsikîmizde artık, doğrudan aktarımı gerektiren notasız meşkin yaygın olduğu ortamın bulunmadığıdır. Bugünkü Mûsikî öğretim sisteminde eski şartlar -neredeyse- tamamen kalkmış ve kitap-nota gibi malzemeler yaygınlıkla kullanılır olmuştur. Diğer gerekçe ise, olayın kültürel boyutudur ki; içinde bulunduğumuz Mûsikî ortamında, böyle kendi içinde iddia taşıyan, emek ürünü ve bilimsel bir çalışmanın Türk Mûsikîsi adına gerçekleştirilmesi ideali temel teşkil etmiştir. Yani hem geçmiş kültürümüze olan saygının vurgulanması, hem de Türk halkının çok büyük bir kesiminin adını bile duymadığı büyük formda yapılmış bir eserin icra edilmesi hedef alınmış, dinleyicilere açıklamaların yer aldığı güfte kitapçığı da sunularak adeta elde "libretto" metninden takib edilen operalar gibi eserin dinletilmesi amaçlanmıştır.

Tamamı çok az bilinen makamlardan oluşan bir kâr-ı natığın, mantıksal olarak zevk unsurunun ikinci planda kalacak bir yapıda olacağı düşünülebilir. Bu handikap, mümkün olduğunca müzikal ve sıcak melodiler kullanılmaya çalışılarak aşılma yoluna gidilmiştir. Ayrıca günümüze gelememiş olan her makamın, duyum açısından zevksiz bir yapıda olacağı, peşin bir kanıdır ki bu çalışmada kullanılan makamların bazıları klâsik üsluba uygun çağrışımlar barındıran ve özgün lezzetleri olan makamlardır (dilnişin, araban-uşşak, neva-dilkeş, şehnaz-haveran, ısfahan rûy-i nevâ, âheng-i tarab gibi), Kâr-ı natığın tamamının nadir makamlardan oluşmasının sağladığı avantaj ise, hem daha çok -güç ulaşılabilir- bilgi içermesi hem de gerçek bir fihrist hüviyeti taşıyarak Mûsikîmize daha kalıcı bir katkı sağlama imkânının bulunmasıdır.

3.2. Genel yapısal özellikleri ve boyutları

Rast "Kâr-ı Nâdirat", yalnızca makam adlarını içeren 60 beyit ve bu makamların karar çeşnilerinin geçtiği 10 beyitin toplamı olan 70 beyitlik bir güftenin bestelenmesinden meydana gelmiştir. Usul adları geçmemesine rağmen,

monotonluğu önlemek amacıyla usul geçkileri yapılmış, ancak zaten yabancı olan makamların tâkibinde zorluk çıkmaması amacıyla küçük usuller tercih edilmiştir.

Bu eserde, diğer kâr-ı natıklarda görülmeyen bir takım yapısal farklılıklar mevcuttur. Bu farklılıklar, kâr-ı natık formunun temel unsurları korunarak değişik bir biçim elde etmek için Mûsikîmizdeki bir takım ifâde imkânlarının kullanılmasından ileri gelmektedir. Bunlar sıralanacak olursa:

— Makamların diziliş şekli, karar çeşnisi esasına göredir. Bu şekilde on bölüme ayrılmış olan gruplar şunlardır:

1. Rast çeşnisiyle kalan makamlar (18 adet)
2. Uşşak çeşnisiyle kalan makamlar (12 adet)
3. Segâh çeşnisiyle kalan makamlar (5 adet)
4. Kürdî çeşnisiyle kalan makamlar (3 adet)
5. Buselik çeşnisiyle kalan makamlar (8 adet)
6. Çargâh çeşnisiyle kalan makamlar (3 adet)
7. Saba çeşnisiyle kalan makamlar (2 adet)
8. Hicaz çeşnisiyle kalan makamlar (6 adet)
9. Nikrîz çeşnisiyle kalan makamlar (2 adet)
10. Türkî Segâh çeşnisiyle kalan makamlar (1 adet)

Bu bölümler kendi içinde, karar perdesi esasına göre oluşan alt bölümlerden oluşmuştur ki toplam 60 adet makamı teşkil eder.

— Bölüm başlıkları hüviyetinde olan ve mevcut hiçbir kâr-ı natıkta güftede ve bestede böyle kategorik olarak yer almayan beyitler, bu eserde usulsüz olarak bestelenmiş ve böylece her bölüm bu sayede birbirinden daha kolay ayrılabilir hâle getirilmiştir.

— Sayısal olarak oldukça asimetric olan bölümlerin uzun olanlarının aralarına bazı saz payları konarak usul değişikliği yoluna gidilmiştir.

— Ayrıca grup sonlarındaki bitiş hissini kuvvetlendirmek amacıyla, son mısra'a tekâbül eden melodinin ikinci yarısı sazla tekrar edilmiştir. Böylece, yavaşlayarak biten bölümlerin -icra esnasında tercih edilirse taksim ve gazele veya diğer bölümün başındaki serbest bölüme hazırlık teşkil etmesi amaçlanmıştır.

— En sonda (70 beyitin haricinde) güftekarın ve bestekarın adının geçtiği ayrıca bir beyit vardır ki bu beyit ana makamdan bestelenmiş olup, dönüşü

terennümle icra edilecek şekildedir. Bunun ardından giderek hızlanan bir saz payı mevcuttur ki finalde, gayet hafif çalınan bu melodinin üzerine "rast ettik kârâr" sözleri serbest üslupla okunulacak şekilde düzenlenmiştir.

Rast kâr-ı nadirat; usulsüz bölümleri, usul değişiklikleri, saz payları, tekrar melodileri, sözlü terennüm gibi pek çok ifade unsuru kullanılarak duyum açısından zenginleştirilmeye çalışılmış bir eser olup, Ahmed Avni Bey'in kâr-ı natığından sonra en uzun kâr-ı natık özelliğindedir.

3.3. Analizi (Müzikal ve edebî cümle dağılımı)

Rast Kâr-ı Nadiratın güftesi "Fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, failün" vezniyle yazılmıştır. Bazı bölümlerde vezindeki fâilâtün kalıpları, feilâtün şekline dönüşmüştür. Güfte, mesnevî tarzında kafiyeleştirilmiştir.

Eserin ihtiva ettiği bölümler ve makam adlarının tam listesi şöyledir³²:

BÖLÜM I - RAST ÇEŞNİSİYLE KALAN MAKAMLAR

I. 1. Yegah perdesinde rastlı kalan makamlar

A. Gülşen-i vefa makamı (1)

I. 2. Rast perdesinde rastlı kalan makamlar

A. Selmek makamı (2)

B. Rast bezm-i aver makamı (3)

C. Rast-ı cedid makamı (4)

D. Maverâ-ün nehr makamı (5)

E. Hoş'aver makamı (6)

F. Peyk-i neşat makamı (7)

G. Aram-ı can makamı (8)

H. Dilnişin makamı (9)

I. Muhalif-i uşşak makamı (I) (10)

J. Zirkeşide makamı (11)

K. Gülruh makamı (12)

L. Şevk makamı (13)

M. Rekeb (rekb) zavil makamı (14)

N. Zavili makamı (15)

O. Ruy-i dilara makamı (16)

³² Büyük harflerle yazılan makamların yanında parantez içinde yer alan numaralar [Örnek: L. Şevk makamı (13)] makamın eserde yer aldığı sırayı göstermektedir.

P. Neşat'aver makamı (17)

R. Tebriz makamı (18)

BÖLÜM II - UŞŞAK ÇEŞNİSİYLE KALAN MAKAMLAR

II. 1. Hüseyini-aşiran perdesinde uşşaklı kalan makamlar

A. Rast aşiran makamı (19)

B. Saba aşiran makamı (20)

C. Irak aşiran makamı (21)

D. Uşşak aşiran makamı (22)

E. Hisar aşiran makamı (23)

F. Şevk-i serab makamı (24)

II. 2. Dügah perdesinde uşşaklı kalan makamlar

A. Araban-uşşak makamı (25)

B. Uşşak reng-i hicaz makamı (26)

C. Sultan-ı irak makamı (27)

D. Isfahanek makamı (28)

E. Huzi makamı (29)

F. Nevruz makamı (30)

BÖLÜM III - SEGHAH ÇEŞNİSİYLE KALAN MAKAMLAR

III. 1. Irak perdesinde segahlı kalan makamlar

A. Neva dilkeş makamı (31)

B. Rast haveran makamı (32)

C. Tebriz haveran makamı (33)

D. Şehnaz haveran makamı (34)

III. 2. Dügah perdesinde segahlı kalan makamlar

A. Vech-i dügah makamı (35)

BÖLÜM IV - KÜRDİ ÇEŞNİSİYLE KALAN MAKAMLAR

IV. 1. Hüseyini aşiran perdesinde kürdili kalan makamlar

A. Acem tarab makamı (36)

IV. 2. Rast perdesinde kürdili kalan makamlar

A. Muhalif makamı (37)

IV. 3. Dügah perdesinde kürdili kalan makamlar

A. Muhalif-i uşşak makamı (II) (38)

BÖLÜM V - BUSELİK ÇEŞNİSİYLE KALAN MAKAMLAR

V. 1. Yegah perdesinde buselikli kalan makamlar

A. Bend-i buselik makamı (39)

V. 2. Rast perdesinde buselikli kalan makamlar

A. Nihavend-i rumi makamı (40)

- B. Nev'eda makamı (41)
- C. Bezm-i tarab makamı (42)
- D. Peyk-i safa makamı (43)
- E. Şevk-i cihan makamı (44)
- F. Nevkeş makamı (45)

V. 3. Neva perdesinde buselikli kalan makamlar

- A. Isfahan ruy-i neva makamı (46)

BÖLÜM VI - ÇARGAH ÇEŞNİSİYLE KALAN MAKAMLAR

VI. 1. Acemaşiran perdesinde çergahlı kalan makamlar

- A. Şevk-aver makamı (47)
- B. Hicaz-acem makamı (48)
- C. Tarz-ı cedid makamı (49)

BÖLÜM VII - SABA ÇEŞNİSİYLE KALAN MAKAMLAR

VII. 1. Hüseyin aşiran perdesinde sabalı kalan makamlar

- A. Ahengi tarab makamı (50)

VII. 2. Dügah perdesinde sabalı kalan makamlar

- A. Dügah-dilküşa makamı (51)

BÖLÜM VIII - HICAZ ÇEŞNİSİYLE KALAN MAKAMLAR

VIII. 1. Dügah perdesinde hicazlı kalan makamlar

- A. Hisar vech-i şehnaz makamı (52)
- B. Türki hicaz makamı (53)
- C. Hümayûn sultanî makamı (54)
- D. Muhalif rast makamı (55)
- E. Cehar-agaazin makamı (56)

VIII. 2. Neva perdesinde hicazlı kalan makamlar

- A. Araban makamı (57)

BÖLÜM IX - NIKRİZ ÇEŞNİSİYLE KALAN MAKAMLAR

IX. 1. Rast perdesinde nikrizli kalan makamlar

- A. Uşşak ruy-i nikriz makamı (58)
- B. Dilküşa makamı (59)

BÖLÜM X - TÜRKİ SEGHAH ÇEŞNİSİYLE KALAN MAKAMLAR

X. 1. Rast perdesinde Türki segahlı kalan makamlar

- A. Türki segah makamı (60)

Eser bestelenirken her makam bir beyitte tamamlanmış ve mutlaka karar perdesinde kalmıştır. Makamlar arasında geçiş melodilerinin kullanılmamasına, bestenin tasarım düzeninin bozulmaması ve anlatımda netlik elde edilebilmesi açılarından özellikle dikkat edilmiştir.

Eserde görülen değişik usullerin bu vezne uygulanışı (ilk bulundukları beyit ele alınacaktır) şöyledir:

1. makam GÜLŞEN-İ VEFÂ, sengin semâi (6/4)

Mısra 1. "Âsumân-ı/GÜLŞENİ tut/sun VEFÂ bül/bülleri

Fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/fâ i lâ tün/fâ i lün

| _ _ _ I. usul _ _ _ | | _ _ _ 2. usul _ _ _ |

Mısra 2. Kalmasın ağ / yâr elinde / bahçe.î can / gülleri"

Fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lün

| _ _ 3. usul _ _ _ | | _ _ _ 4. usul _ _ _ |

10. makam, UŞŞAK MUHALİF, aksak semai (10/8)

Mısra 1. "Gerçi UŞŞÂ / Ka MUHÂLİF / dediler en / dâminâ

Fâ i lâ tün / fe i lâ tün / fe i lâ tün / fâ i lün

| _ 1. usul _ _ | | _ 2. usul _ _ | | _ 3. usul _ _ | | _ 4. usul _ _ |

Mısra 2. Düştüler ol / serv-i kaddi / rastının hen / gâminâ"

Fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lün

| _ 5. usul _ _ | | _ 6. usul _ _ | | _ 7. usul _ _ | | _ 8. usul _ _ |

19. makam, RAST AŞÎRAN, Düyek (8/8)

Mısra 1. "Şimdi hûbâ / n-ı aşîran / seyrine düş / tü gönül

Fâ i lâ tün / fe i lâ tün / fâ i lâ tün / fe i lün

| _ _ _ 1. usul _ _ _ | | _ _ _ 2. usul _ _ _ |

Mısra 2. RAST AŞÎRAN / sunducânâ / cân i çinde / penbe gül"

Fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lün

| _ _ _ 3. usul _ _ _ | | _ _ _ 4. usul _ _ _ |

25. makam, ARABAN UŞŞAK, Yürük semâi (6/8)

Mısra 1. "Bir dügâh per / desi tuttur / du da âh et / ti güzel

Fâ i lâ tün / fe i lâ tün / fe i lâ tün / fe i lün

| _ 1. usul _ _ | | _ 2. usul _ _ | | _ 3. usul _ _ | | _ 4. usul _ _ |

Mısra 2. ARABAN sey / ri le UŞŞÂ / Ka nigâh et / ti güzel"

Fe i lâ tün / fe i lâ tün / fe i lâ tün / fe i lün

| _ 5. usul _ _ | | _ 6. usul _ _ | | _ 7. usul _ _ | | _ 8. usul _ _ |

Bu bölümde simetrik bölünme böyle görünmekteyse de, eserde anlam bölünmelerine yol açtığı için ölçüler birbirinin içine kaymıştır. Ancak usul toplamı eşittir.

31. makam NEVA DİLKEŞ, Devr-i hindi (7/8)

Mısra 1. "Bülbül-i ca / n-i NEVÂ DİL / KEŞ gezer bin / bir diyar

Fâ i lâ tün / fe i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lün

| 1. usul | | 2. usul | | 3. usul | | 4. usul |

Mısra 2. Lik ı râkî / bağçe i yâ / re inip mes / ken tutar"

Fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fe i lâ tün / fâ i lün

| 5. usul | | 6. usul | | 7. usul | | 8. usul |

36. makam ACEM TARAB, Müsemmen (8/8)

Mısra 1. "Ah ACEM ey / ler TARÂB ol / dukça seyrin / âşikâr

Fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lün

| 1. usul | | 2. usul | | 3. usul | | 4. usul |

Mısra 2. Ey güzeltür / ki niderkür / diy le eyler / sen karar"

Fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lün

| 5. usul | | 6. usul | | 7. usul | | 8. usul |

39. makam BEND-İ BUSELİK, Aksak (9/8)

Mısra 1. "Gerçi BENDİ / BÜSELİK kıl / dın makâmın / ey güzel

Fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lün

| 1. usul | | 2. usul | | 3. usul | | 4. usul |

Mısra 2. Neylesin dil / bûsegâh ol / muş yegâh ey / bibedel"

Fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lün

| 5. usul | | 6. usul | | 7. usul | | 8. usul |

Bu bölümde de ilk mısradaki bölünüş sözcüğün tam ortasında ve pek müzikal olmayan biçimde olduğu için bestede küçük bir yer değiştirilmiştir.

47. makam ŞEVKÂVER, Devr-i revan (14/8)

Mısra 1. "Geldi ŞEVKÂ / VERle ol şuh / meclise dâ / men tutup

Fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lün

| 1. usul | | 2. usul |

Mısra 2. Perde perde / indi ol can / mülkünümes / ken tutup"

Fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lün

| 3. usul | | 4. usul |

50. makam AHENG-İ TARAB, Nim sofyan (2/4)

Mısra 1. "Hem sabâdan / esti rüzgâr / tâ aşîran / mülküne

Fâ i lâ tûn / fâ i lâ tûn / fâ i lâ tûn / fe i lûn

1.usul 2.usul 3.usul 4.usul 5.usul 6.usul 7.usul 8.usul

Mısra 2. Düştü ÂHEN / GÎTARAB ey / yâri mencan / mülküne"

Fâ i lâ tûn / fâ i lâ tûn / fâ i lâ tûn / fâ i lûn

9.usul 10.usul 11.usul 12.usul 13.usul 14.usul 15.usul 16.usul

52. makam HÎSAR VECH-İ ŞEHNAZ, Sofyan (4/4)

Mısra 1. "Dil HÎSÂRın / VECH-İ ŞEHNÂ / Zınla ettin / târ ü mar

Fâ i lâ tûn / fâ i lâ tûn / fâ i lâ tûn / fâ i lûn

1.usul 2.usul 3.usul 4.usul

Mısra 2. Son ra attın / bir hicaz nâ / râ hicâz et / tin karar"

Fâ i lâ tûn / fâ i lâ tûn / fâ i lâ tûn / fâ i lûn

5.usul 6.usul 7.usul 8.usul

58. makam UŞŞAK RÛY-İ NİKRİZ, Türk Aksağı (5/8)

Mısra 1. "Gördü UŞŞAK / RÛY-İ NİKRİZ / hüsnünü ap / âşikâr

Fâ i lâ tûn / fâ i lâ tûn / fâ i lâ tûn / fâ i lûn

1.usul 2.usul 3.usul 4.usul

Mısra 2. Perdeler sey / retti indî / ras ta kondu / ol nigâr"

Fâ i lâ tûn / fâ i lâ tûn / fâ i lâ tûn / fâ i lûn

5.usul 6.usul 7.usul 8.usul

RAST KÂR-I NATIK

"KÂR-I NÂDİRÂT"

(10 ÇEŞNİ - 60 MAKAM)

Beste: Gönül PAÇACI

Güfte: Prof. Dr. Mustafa TAHRALI

SERBEST / RAST

SAZ Dev re der sin ta e zel den

RAST sin ey meh li kâ SAZ

Çeş ni î RAST i le dil de sey rin ey le ib ri

dâ SAZ

Sengin Semai

1 Â su mâ ni GÜL ŞE Nİ tut sunVE FÂ bül bül le ri

Kal ma sin ağ ya re lin de bağ çe i cân gül le ri

2 Bil me dik hüs nün se nin ey şuh e dâ SEL MEK i le

Gel sa lın mec lis te ver bir hoş sa dâ câ nū di le

3 İş te RAST BEZM Â VE Re mey let di yâ râ ni ve fâ

Gel di bez me bun ca nis yân er te si ol raste dâ

4 Â le mi el hân da bir hoş ca te mâ şâ et se dil
Câ ni le RAS TI CEDİ Di sey ri â lâ et se dil

5 İs min an dık ca tû ter câ nım da bû yi has re tin
Gel sin ar tık MÂ VE RÂ ÜN NEHRe vak ti vus la tın

6 Kal kın ey can lar de mi î sa i miş nâ yın se si
Gû şî câ na gel di HOŞ Â VER le ih yâ müj de si

7 Ner de sin PEY Kİ NE ŞÂ Tım ser vi nâ zım ner de sin
Pek ni han dın dı de ler den iş te bak dil ler de sin
Â te şî hic râ na düş dü ey gü zel sâ dık la rın
Fir ka tın de gör me di Â RÂ MI CAN â şık la rın

9 Şim di var git DİL Nİ Şİ Nin sem ti ne bin can i le
Vus la ta dek â şı kan sey ri ne der câ nâ ni le
Curcuna
SAZ
SAZ

10 Ger çi UŞ ŞÂ Ka MU HÂ LİF de di ler en da mı na
Düş tü ler ol ser vi kad di ras tı nın hen gâ mı na

11 ZİR KE Şİ DE is mi koy muş lar di li nâ dî de ye
Düş me miş bu yi me şam mı câ na ren ği dî de ye

12 GÜL RU Hun dan gül si ta nı aş ka bin bir gül dü şer
La kin ağ yar kız ka nıp her kû şe si ne har dö şer

13 Bül bül â vâ zın du yup in di ma ka mı ŞEV Ka dil

sey ri ne per vâ ne o lup düş tü nâ rı aş ka dil

14 REK Bİ ZÂ VİL gel di iş te mec li se pür vel ve le

Ak se der gök kub be miz de nağ me si dil den di le

15 ZÂ Vİ Lİ sey rin de hay ran kal dı sul tâ nü ge dâ

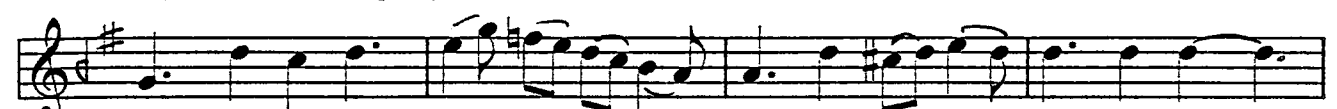
Dem tu tup mut rıb de di ler câ nü dil den mer ha bâ

16 Her ne ye â şık yü zün dön dür se hüs nün sey re der

Ney le sin hep göz le ri RÛ Yİ Dİ LÂ RÂ ya gi der

17 Duy ma dı hal kı ci han hüz nün de ki es râ rı hiç

Bir NE ŞAT Â VER le î kaz et me din ağ yâ rı hiç

18 Bir za man lar uğ ra yıp bir şeh re kû yun sor du dil

De di ler TEB Rî Ze kon dun â şî nâ sîn ey gö nül

SAZ (Yavaşlayarak)

SERBEST / UŞŞAK

Düyek

27 Geldi SULTÂNÎ I RAK seyri le uş şâ ka ka dar
Di lü can mül kü nü hep yağ mala yıp et ti ka rar

28 IS FA HÂNEK gü ze li bez me ge lip pür â henk
İş ve vü nâ zi le ver di di l-i üf tâ de ye renk

29 Ki mi uş şâk de di ler sey ri ne HÛ ZÎ gü ze lin
Her ne ol sa çe ki lir sî ne ye nâ zı gü ze lin

30 Düş tü NEV RÛ Zi le gül zâ r-ı di le şeb ne m-i feyz
Ger çi her sey ri ne yâ rin de nir an cak de m-i feyz

SAZ (Yavaşlayarak)

SERBEST / SEGÂH

Gâh I râ ka gâh dü gâ ha kon du çeş nî-i SE GÂH | SAZ |

Söy le sin nây i le tan bur kal ma sîn hiç iş ti bâh | SAZ |

Devr-i Hindî

31 Bül bü l-i câ n-ı NE VÂ DİL KEŞ ge zer bin bir di yâr

Lîk I râ k-ı bağ çe i yâ re i nîp mes ken tu tar

32 Sey re dip RAST HÂ VE RÂ Nı de di bez m-i â şı kân

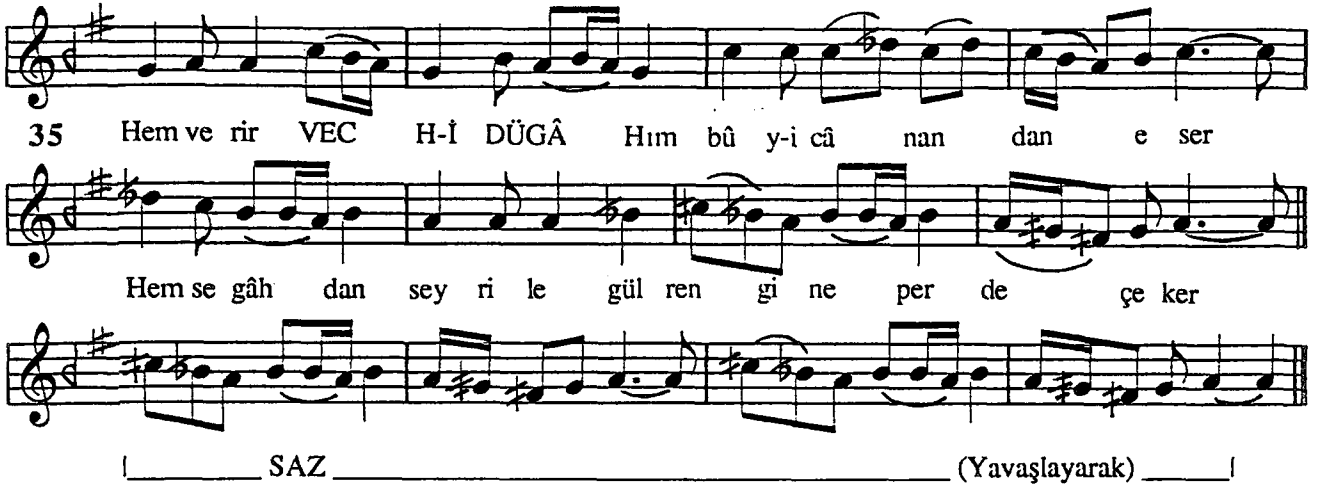
Sey ri müs tes nâ gü zel ler iç re bir ser v-i re vân

33 İs mi TEB RİZ HÂ VE RÂN am mâ ka rar gâ hı I rak

Bu gü zel yıl lar ca kal mış göz ve dil ler den ı rak

34 Geldi ŞEH NAZ HÂVERÂ Nîm mec li se bin nâ zi le

Göste rip en dam ka rar kıl dı I rak Şeh nâ zi le

35 Hem ve rir VEC H-İ DÜĞÂ Hım bû y-i câ nan dan e ser
Hem se gâh dan sey ri le gül ren gi ne per de çe ker
SAZ (Yavaşlayarak)

SERBEST / KÜRDÎ

Çeşni-i KÜRDÎ i le ver tav rına bir öz ge can | SAZ |

Ey güzel dev rey le sin hay râ nın o lup â su man SAZ
Müsemmen

36 Âh A CEM ey ler TA RÂB ol duk ça sey rin â şî kâr

Ey güzel tür kî ni der kür dîy le ey ler sen ka rar

37 Perde-i ras ta va rıp kür dîy le kıl dın cîl ve ler

Bî mi sâl hâ lin gö rüp am mâ MUHÂ LİF de di ler

38 Â kî bet kür dî i le kıl dın ka rar gâ hın Dü gâh

Bu i kin ci bir MUHÂ LİF tavr dır UŞ ŞA Ka âh

| SAZ (Yavaşlayarak) |

SERBEST / BUSELİK

43 Eh l-i mec lis bû se lik le al dı lar sen den ha ber

De di ler PEY K-İ SA FÂ dan gel di bez me müj de ler

44 Â şı kân ŞEV K-I Cİ HÂ Nın sey ri ne hay râ no lur

Rast e vin de bû se ler le vâ sı l-ı câ nâ no lur

45 Ol ma mı ş mâ lû m-ı yâ rân hiç sey ri NEV KE Şin

Bû se lik le Rast ta bît mi ş gur be ti has ret ke şin

46 İS FA HANRÛ Y-İ NE VÂ tut mu ş ka râ rın tâ Ne vâ

Ey le mi ş bir bû se lik le nağ me i aş ku he vâ

SAZ (Yavaşlayarak)

SERBEST / ÇARGÂH

Düş me di bu ÇÂR GÂH çeş nî si ne bû y-i Sa bâ

Vec hi ol du bu i sim le eh l-i il me rû nû mâ

Devr-i Revan

47 Gel di ŞEV KÂ VER le ol şuh mec li se dâ men tu tup

Per de per de in di ol can mül kü nü mes ken tu tup

48 Tâ HÎ CAZ dan gel di ol du sey ri ne hay ran A CEM

Ben se ni gör dük te ey nâ zik e da lı ney le rem

49 Â şı kân dev r-i ci han da gör dü ler hal k-ı ce dîd

Kıl dı lar sey rin de ed vâr iç re bir TAR Z-I CE DÎD

SAZ (Yavaşlayarak)

SERBEST / SABÂ

Öz ge bir çeş niy le es tik çe SABÂ dil can bu lur | SAZ |

Ol he vâ ya can ve rir am mâ ki bin der man bu lur
Nim Sofyan

50 Hem sa bâ dan es ti riiz gâr tâ A şî ran mül kü ne

Düş tü Â HEN G-İ TA RAB ey yâ r-i men can mül kü ne

51 Gel de es dil sem ti ne nâz ey le me bâ d-ı Sa bâ

Zâ hi rü bâ tın DÜ GÂ Hım da ka râ rın DİL KÜ ŞÂ

| SAZ | (Yavaşlayarak) |

SERBEST / HİCAZ

Â te ş-i sū zân i miş dil de Hİ CÂ Zın çeş ni si | SAZ |

Cû d-i sul tâ na se bep tir bu ni yâ zın çeş ni si

Sofyan

52 Dil Hİ SÂ Rın VEC H-İ ŞEHNÂ Zın la et tin tâ ru mâr

Son ra at tın bir Hi caz na ra dü gâh et tin ka râr

53 Gel din ey yâr mec li se TÜR KÎ Hİ CÂZ en dâ mi le

Duyma dık dı sey ri ni böy le hi câz en câ mi le

54 Sen gi bi şâ hın HU MÂ YUN sey ri SUL TA NÎ o lur

Â le m-i el hâ ni le can mül kü ha kâ nı o lur

55 Kâ me tin ger çi MU HA LİF de di ler RAS Te li ne

Lâ kin uy gun gö rü nür eh li hi câ zın di li ne

56 İş te sey rin de mü rek keb şu CEHÂR Â GÂ ZÎN

Du yu rur â le m-i â henge ka dar â vâ zın

57 Bir ne vâ çek di ka râ rın da Hi caz çeş ni a yân

Bir bi len var mı a rap tan mı ce mâ lin A RA BÂN

| SAZ (Yavaşlayarak) |

SERBEST / NIKRİZ

Çeş ni i NIKRİZe var dı mut rı bân ver di se lâm | SAZ

A çı lın ey â şı kân mih mâ n-ı can dır bu makam | SAZ

Türk Aksağı

Gör dü UŞ ŞAK RÛ Y-İ NIK RİZ hüs nü nü ap â şı kâr

Perde ler sey ret ti in di ras ta kon du ol ni gâr

Ä su mâ n-ı câ nü dil uf kun da doğdu DİL KÜŞÂ

Mâ hi tâ b-ı bez m-i yâ rân ah te r-i eh l-i sa fâ

| SAZ (Yavaşlayarak) |

SERBEST / TÜRKİ SEGÂH

Bez me â hir gel di ol TÜRKÎ SE GÂHın dıl be ri

Vâ ro la yâ Rab bi Türkî Mû sı kî ad lı pe ri | SAZ |

ürük Semai

| SAZ |

Sofyan

(Yavaşlayarak)

Ey Mü rid ef lâ ki sey ret ti Gö nül bî ih ti yâr

Ten ni ten nâ ten ni nen ey yâ r-i men yâr yâ r-i men

Â ki bet şâ yes te kıl dı sey ri ne bir RAST ka rar

Ten ni ten nâ ten ni nen ey yâ r-i men yâr yâ r-i men

Yürük Semai

The musical score for "Yürük Semai" is written in 6/8 time with a key signature of one sharp (F#). It consists of six staves. The first four staves are for the saz, with the word "SAZ" written below the first staff. The fifth staff is for a vocal line, with the lyrics "RAST et tik ka rar" written below it. The sixth staff is a continuation of the vocal line, with the instruction "(Yavaşlayarak)" written above it. The score is marked with a large red 'X' watermark.

SAZ

(Yavaşlayarak)

RAST et tik ka rar

RAST "KÂR-I NÂDİRÂT"IN GÜFTESİ

I Devr edersin tâ ezelden RAST'sın ey mehlîkâ Çeşni-i RAST ile dilde seyrin eyle ibtidâ

- 1 Asumân-ı GÜLŞEN'i tutsun VEFÂ bülbülleri
Kalmasın ağyâr elinde bağçe-i can gülleri
- 2 Âlem-i elhanda bir hoşca temâşâ etse dil
Cân ile RAST-I CEDÎD'e seyr-i âlâ else dil
- 3 Bilmedik hüsnü senin ey şûh-edâ SELMEK ile
Gel salın mecliste ver bir hoş sadâ cân ü dile
- 4 İşte RAST BEZMÂVER'e meyletti yaran-ı vefâ
Geldi bezme bunca nisyan ertesi ol rast-edâ
- 5 İsmi andıkça tüter cânımda bûy-ı hasretin
Gelsin artık MÂVERÂÜNNEHR'e vakt-i vuslatın
- 6 Kalkın ey canlar dem-i İsa imiş nâyın sesi
Gûş-i cânâ geldi HOŞÂVER'le ihyâ müjdesi
- 7 Nerdesin PEYK-İ NEŞÂT'ım serv-i nazım nerdesin
Pek nihandin dîdelerden işte bak dillerdesin
- 8 Âteş-i hicrâna düştü ey güzel sâdıkların
Firkatinde görmedi ÂRAM-ı CÂN âşıkların
- 9 Şimdi var git DİLNİŞİN'in semtine bin cân ile
Vuslata dek âşıkân seyrin eder cânân ile
- 10 Gerçi UŞŞÂK'a MUHÂLİF dediler endâmına
Düştüler ol serv-i kadd-i rastımın hengâmına
- 11 ZİRKEŞİDE ismi koymuşlar gül-i nâfideye
Düşmemiş bûyi meşamm-ı cânâ, rengi dîdeye
- 12 GÜLRUH'undan gülsitân-ı aşka binbir gül düşer
Lâkin ağyar kıskanıp her kûşesine har döşer
- 13 Bülbül-âvâzın duyup indi makâm-ı ŞEVK'a dil
Seyrine pervâne olup düştü nâr-ı aşka dil
- 14 REKB-İ ZÂVİL geldi işte meclise pür-velvele
Akseder gök kubbemizde nağmesi dilden dile
- 15 ZÂVİLİ seyrinde hayrân kaldı sultân ü gedâ
Dem tutup mutrip dediler can ü dilden merhabâ
- 16 Her neye âşık yüzün döndürse hüsnün seyredir
Neylesin hep gözleri RÛY-I DİLÂRÂ'ya gider
- 17 Duymadı halk-ı cihan hüznündeki esrârı hiç
Bir NEŞAT ÂVER'le îkaz etmedin ağyârı hiç
- 18 Bir zamanlar uğrayıp bir şehre kûyun sordu dil
Dediler TEBRİZ'e kondun âşinâsın ey gönül

II Çeşni-i UŞŞÂK'a vardı seyr-i aşk seyran değer Söyleyin UŞŞÂK'a gelsin seyrine bin can değer

- 19 Şimdi hûbân-ı aşîran seyrine düştü gönül
RAST AŞÎRAN sundu cânâ cân içinde penbe gül
- 20 Sînesin açmış SABÂ'ya bir AŞÎRAN dilberi
Neşredir iklim-i aşk u meşke misk ü anberi
- 21 Lîk IRÂK olmaz AŞÎRAN'la deme rânâ düşer
Ol güzeller birbirine hemdem ü hempâ düşer
- 22 Gördüler UŞŞÂK AŞÎRAN serviyi bin nâz ile
Mest ü hayran sîneler çâk ettiler âvâz ile
- 23 Tâ HİSAR'dan tutturup âhenk AŞÎRAN bülbülü
Gülsitân-ı cânâ konu bî-karâr etti dili
- 24 Cilve-i ŞEVK-I SERAB kûy-i Aşîran içredir
Ol hayâl ü resm-i dildâde dil ü cân içredir
- 25 Bir düğah perdesi tutturdu da âh etti güzel
ARABAN seyr ile UŞŞÂK'a nigâh etti güzel
- 26 Dil-i UŞŞÂK'a düşer RENG-İ HİCAZ cilveleri
Geh ölür geh dirilir neylesin ol sîm ü zeri
- 27 Geldi SULTÂNÎ IRAK seyrile uşşâka kadar
Dil ü can mülkünü hep yağmalayıp etti karar
- 28 ISFAHÂNEK güzeli bezme gelip pür-âhenk
İşve vü nâz ile verdi dil-i üftâdeye renk
- 29 Kimi uşşâk dediler seyrine HÜZÎ güzelin
Her ne olsa çekilir sîneye nâzi güzelin
- 30 Düştü NEVRÛZ ile gülzâr-ı dile şebnem-i feyz
Gerçi her seyrine yârın denir ancak dem-i feyz
- III Gâh Irâk'a gâh Dügâh'a konu çeşni-i SEGÂH
Söylesin nây ile tanbur kalmasın hiç ıstibâh
- 31 Bülbül-i cân-ı NEVÂ-DİLKEŞ gezer binbir diyâr
Lîk Irâk-ı bağçe-i yâre inip mesken tutar
- 32 Seyr edip RAST HÂVERÂN'ı dedi bezm-i âşıkân
Seyri müstesnâ güzeller içre bir serv-i revân
- 33 İsmi TEBRİZ HÂVERÂN ammâ karargâhı Irak
Bu güzel yıllarca kalmış göz ve dillerden irak
- 34 Geldi ŞEHNAZ HÂVERÂN'ım meclise bin nâz ile
Gösterip endam karar kıldı Irak, şehnâz ile
- 35 Hem verir VECH-İ DÜGÂH'ım bûy-i cânandan eser
Hem segâhdan seyr ile gül rengine perde çeker

IV Çeşni-i KÜRDÎ ile ver tavrına bir özge can
Ey güzel devr eylesin hayrânın olup âsuman

36 Âh ACEM eyler TARÂB oldukça seyrin âşikâr
Ey güzel türkî nider kürdîyle eylersen karar

37 Perde-i Rast'a varıp kürdîyle, kıldın cilveler
Bî-misâl hâlin görüp ammâ MUHÂLÎF dediler

38 Âkıbet kürdî ile kıldın karargâhın Dügân
Bu ikinci bir MUHÂLÎF tavrıdır UŞŞAK'a âh

V BÜSELİK'den çeşnisi ah müjde-i vuslat mıdır
Yoksa bilmem âşıkâna hile-i firkat mıdır

39 Gerçi BEND-İ BÜSELİK kıldın makâmın ey güzel
Neylesin dil bûsegâh olmuş yegâh ey bî-bedel

40 Kim NİHÂVEND'i anıp RUMÎ der ol meh-peykere
Bûselik eyler, karârı Rast o türkî dilbere

41 Bûselikle Rast'a vardın eyledin seyr ü safâ
Dedi mutrib bezm-i cânâ etti teşrif NEVEDÂ

42 Bûselikle indin ey yâr eyledin Rast'a karâr
Çalkalandı âh ile BEZM-İ TARAB bî-ihyâr

43 Ehl-i meclis bûselikle aldılar senden haber
Dediler PEYK-İ SAFÂ'dan geldi bezme müjdeler

44 Âşıkân ŞEVK-İ CİHÂN'ın seyrine hayrân olur
Rast evinde bûselerle vâsıl-ı cânân olur

45 Olmamış mâlûm-ı yârân hiç seyri NEVKEŞ'in
Bûselikle Rastta bitmiş gurbeti hasret keşin

46 ISFAHAN RÛY-İ NEVÂ tutmuş karârın tâ nevâ
Eylemiş bir bûselikle nağme -i aşk u hevâ

VI Düşmedi bu ÇÂRGÂH çeşnîsine bûy-i Sabâ
Vechi oldu bu isimle ehl-i ilme rû-nümâ

47 Geldi ŞEVKÂVER'le ol şuh meclise dâmen tutup
Perde perde indi ol can mülkünü mesken tutup

48 Tâ HİCAZ'dan geldi oldu seyrine hayrân ACEM
Ben seni gördükte ey nâzik edalı neylerem

49 Âşıkân devr-i cihanda gördüler halk-ı cedîd
Kıldılar seyrinde edvâr içre bir TARZ-İ CEDÎD

VII Özge bir çeşniyle estikçe SABÂ dil cân bulur
Ol hevâya can verir ammâ ki bin derman bulur

50 Hem sabâdan esti rüzgâr tâ Aşîran mülküne
Düşti ÂHENG-İ TARAB ey yâr-i men can mülküne

51 Gel de es dil semtine nâz eyleme bâd-ı Sabâ
Zâhir ü bâtın DÜĞÂH'ımda karârın DİL-KÜŞÂ

VIII Âteş-i sûzân imiş dilde HİCÂZ'ın çeşnisi
Cûd-i sultâna sebeptir bu niyâzın çeşnisi

52 Dil HİSÂR'ın VECH-İ ŞEHNÂZ'ınla ettin târumâr
Sonra attın bir Hicaz na'ra düğâh ettin karâr

53 Geldin ey yâr meclise TÜRKÎ-HİCÂZ endâm ile
Duymadıkdy seyrini böyle hicâz encâm ile

54 Sen gibi şâhın HUMÂYUN seyri SULTANÎ olur
Âlem-i elhân ile can mülkü hakânı olur

55 Kâmetin gerçi MUHALÎF dediler RAST eline
Lâkin uygun görünür ehl-i hicâzın diline

56 İşte seyrinde mürekkeb şu CEHÂR-ÂĞÂZİN
Duyurur âlem-i âhenge kadar âvâzın

57 Bir nevâ çekdi karârında Hicaz çeşni ayân
Bir bilen var mı araptan mı cemâlin ARABÂN

IX Çeşni-i NIKRİZ'e vardı mutribân verdi selâm
Açılın ey âşıkân mihmân-ı candır bu makam

58 Gördü UŞŞAK RÛY-İ NIKRİZ hüsnünü ap-âşikâr
Perdeler seyretti indi Rast'a konu ol nigâr

59 Âsumân-ı cân ü dil ufkunda doğdu DİLKÜŞÂ
Mâhîrâb-ı bezm-i yârân, ahter-i ehl-i safâ

X Bezme âhir geldi ol TÜRKÎ-SEGÂH'ın dilberi
60 Vâr ola yâ Rabbi Türkî Mûsikî adlı peri

Ey Mürid ellâki seyretti Gönül bî-ihyâr
Âkıbet şâyeste kıldı seyrine bir RAST karar

SONUÇ

Mûsikî eserleri, yapıldıkları dönemlerin tarihsel, yapısal ve estetik özetleridir. Bu eserler, zamanlarının sosyal iletişim ortamlarını da zamanlarının ötesine taşırlar.

Bu açıdan, kurgulanış biçim ve endişeleri bağlamında özel bir konumu olan kâr-ı natıklar, öncelikli örneklerdir. Onların tüm detaylarıyla incelenmesi ve toplu halde istifâdeye sunulması ise, bu "önceliği" anlamak ve değerlendirmek yolunda bir adım teşkil etmektedir.

Bestelenmiş kâr-ı natıkların düzeyi ve hitab ettiği öğrenci dinleyici kitlesi açısından peşin bir fikir vaz'etmek doğru olmasa da, örneğin Hatipzâde'nin Rast kâr-ı natığı ile Dede'ye atfedilen Rast kâr-ı natığının san'atsal hacmi arasındaki farkı örnek verirken bu eserlerin kendi içinde bu en azından didaktik-hiyerarşisi olduğunu söylemek mümkündür. Ve yine bu açıdan bakılırsa bestekârın sanatsal anlayışıyla belirlediği seviyenin ve san'atsal hacmin zamanlar ötesi olduğu da rahatlıkla söylenebilir. Örneğin Zekâî Dede diğer tüm eserlerinde olduğu gibi kâr-ı natığında da bu sınırları aşmış bir bestekârdır.

Neticede kâr-ı natıklar, kurallı bir esnekliğe dayanmışlar ve günümüze pek çok özelliği ve bilgiyi taşımışlardır.

Kâr-ı natıkların fiilen geçerli olmalarını sağlayan sebeplerin ortadan kalkmış olması, bugünün müzisyeni için başka bir anlam taşımalıdır. Meselâ, bugün mûsikî öğretimi için hayati bir ihtiyaç teşkil etmeyen kâr-ı natık, geçki, usul ve makam kullanımı gibi, sonuçta asla yazıyla ifade edilemeyecek müzikal açılımların yer aldığı toplam bir eser olarak değerlendirilebilir.

Bu çalışmayla birlikte sunulmuş olan Rast "kâr-ı nâdirât"da sonuçta, hem nadir bazı terkiplerin yaşatılması amacıyla, hem de ulaşılan noktanın müziksel ifadesi olarak bestelenmiştir.

KAYNAKÇA

- AREL, Hüseyin Saadettin; *Türk Müziği Solfej ve Nazariyatı*, İstanbul Konservatuarı Yayını, İstanbul 1962.
- BANARLI, Nihat Sami; *Türk Edebiyatı Tarihi*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1987.
- BARDAKÇI, Murat; *Maragalı Abdülkadir*, Pan Yayıncılık, İstanbul 1986.
- _____; *Fener Beylerine Türk Şarkıları*, Pan Yayıncılık, İstanbul 1993.
- ERGUN, Saadettin Nüzhet; *Türk Mûsikîsi Antolojisi*, 1. cilt, İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul 1942.
- EZGİ, Dr. Suphi; *Nazarî-Amelî Türk Musikisi*, 5 cilt, Millî Mecmua Matbaası, İstanbul 1933-1953.
- GEZMİŞ (PAÇACI), Gönül; *Örneği az bulunan makamlar üzerine bir araştırma*, (Yayınlanmamış master tezi), İ.T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1988.
- HAŞİM BEY; *Mecmua*, Mehmed Harîrî Matbaası, İstanbul 1269.
- İNAL, İbnülemin Mahmud Kemal; *Hoş Sada*, Maarif Basımevi, İstanbul 1958.
- İPEKTEN, H. - İSEN, M. - TOPARLI, R. - OKÇU, N. - KARABEY, T.; *Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*; Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara 1988.
- KONUK, Ahmed Avni; *Hanende*, Mahmut Bey Matbaası, İstanbul 1317.
- LEVEND, Agâh Sırrı; *Divan Edebiyatı*, İstanbul 1941.
- ÖZALP, Mehmet Nazmi; *Türk Mûsikîsi Beste Formları*, TRT Yayınları, Ankara 1992.
- _____; *Türk Mûsikîsi Tarihi* (Derleme), TRT Yayınları, Ankara 1986.
- ÖZÖN, Mustafa Nihat; *Osmanlıca-Türkçe Sözlük*, Tan Matbaası, İstanbul 1965.
- ÖZTUNA, Yılmaz; *Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi*, 3. cilt, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1969.
- RAUF YEKTA; *Esatiz-i Elhan - Zekâi Dede Cüz'ü*, Mahmud Bey matbaası, İstanbul 1318.
- _____; *Türk Mûsikîsi*, (çev: Orhan Nasuhoğlu), Pan Yayıncılık, İstanbul 1986.
- RANDELL, Hovard; *The New Harvard Dictionary of Music*, USA 1986.

ŞEMSEDDİN SAMÎ; *Kâmus-ı Türkî*, Elif Ofset, İstanbul 1978 (tıpkı basım).

TORUN, Mutlu; Türk Musıkîsinde Eser Analizi (Ders notları).

TURA, Yalçın; Türk Mûsikîsi Form Bilgisi (Ders notları).

UZ, Kâzım; *İstılâhât-ı Mûsikî*, Küğ Yayınları, Ankara 1964.

ÜNGÖR, Etem Ruhi; *Türk Mûsikîsi Makamları Üzerine Bir Çalışma*, Ayırbasım, İstanbul 1976.

ZEKÂÎ DEDE külliyyatı; İstanbul Konservatuarı yayını, İstanbul 1940.

Yazma Notalar

İ. Ü. D. K. Türk Mûsikîsi arşivi, Ethem Paşa Koleksiyonu yazma notalar.

İ. Ü. D. K. Türk Mûsikîsi arşivinde bulunan Rauf Yekta Bey'in el yazısı defteri (No. Y.86/5a).

Çeşitli el yazma nüshalar.

Baskı Notalar

Daru'l-elhan Neşriyatı, No: 87-88 ve 174-175.

Nişaburek Fashı, İskender Kudmanı yayını İstanbul (tarihsiz).

Sürelî Yayınlar

AREL, Hüseyin Saadettin; "Türk Musikisinde Makamlar", *Mûsikî Mecmuası*, No: 7, Vakıf Matbaası, İstanbul 1948.

CAN, Halil; "Mûsikîmizde Makamlar", *Türk Mûsikîsi Dergisi*, Marmara Basımevi, İstanbul 1949.

CUMHUR, Memduh; "Türk Mûsikîsinde kâr-ı natık formu", *Akademi Mecmuası*, Ekim 1990, s. 4.

EZGİ, Dr. Subhi, "Bir cevap", *Türk Mûsikîsi Dergisi*, s. 34, Eylül-Ekim 1950.

GÜLDAŞ, Ayhan; "Şiirimizde kâr-ı natıkların yeri ve önemi", *Sanat ve Kültürde Kök Mecmuası*, Ocak 1982, s. 12.

MERİÇ, Rıfkı Melûl; "Kâr-ı Natık Şarkı", *Türk Mûsikîsi Dergisi*, Ekim 1950, İstanbul.

TAHRALI, Mustafa; "Türk Mûsikîsi İçin", *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, Temmuz 1990, Ekim 1993, İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

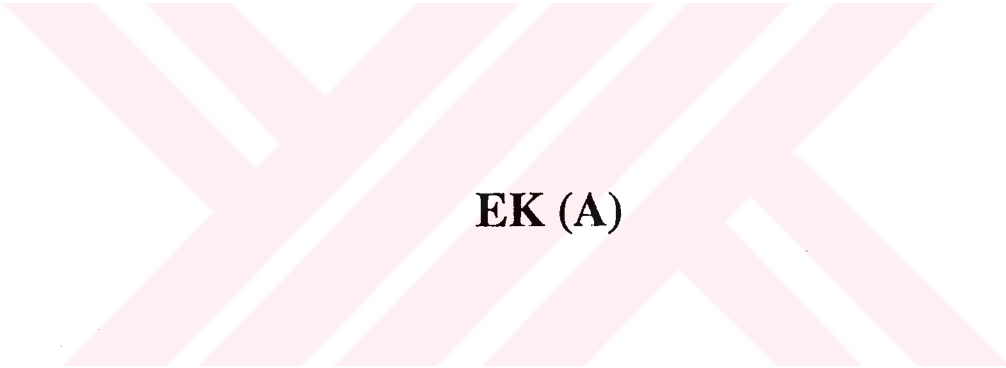
GÖNÜL PAÇACI

1960 yılında Sivas'ta doğdu. 1977'de Aydın Lisesi'nden mezun olduktan sonra, 1979'da İstanbul Belediye Konservatuarı Türk Müziği Bölümü'ne başladı. 1980 yılında da Devlet Konservatuarı Temel Bilimler Bölümü'ne kaydoldu. 1983 yılında 6 yıllık Belediye Konservatuarı eğitimini sınıf atlayarak bitirdi. Aynı yıl, İ.Ü.'ye bağlanmış olan Türk Musikisi İcra Heyeti'nde kadrolu sanatçı olma hakkını elde etti. 1986 yılında da İ.T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde ilk kez açılan Türk Musikisi Yüksek Lisans Bölümü'nü kazandı.

Master tezini Doç. Mutlu TORUN gözetiminde "örneği az bulunan makamlar üzerine bir çalışma" adını taşıyan ve 60 adet nadir makamı içeren bir çalışmayla 1989 yılında tamamlayan Gönül PAÇACI, aynı yıl, aynı enstitü bünyesinde açılan "san'atta yeterlik" sınavını kazandı. Bu programda tez konusu olarak "kâr-ı natık" formunu seçti ve bu forma örnek olmak üzere, yüksek lisans tezindeki 60 adet makamı tanımlayan, güftesi Prof. Dr. Mustafa TAHRALI'ya ait toplam 70 beyitlik bir kâr-ı natık besteledi.

1986 yılından itibaren İ. Ü. Devlet Konservatuarı'nda, Daru'l-Elhan ve İ.B.K.'dan intikal etmiş olan müzikolojik dökümanın tasnifi için oluşturulan kurulda yer aldı. Bu çalışmalar esnasında İ.Ü.D.K. Türk Musikisi Arşivi'nin yeniden yapılandırılması doğrultusunda çalıştı. 1989 yılında da İ.B.K. Türk Musikisi Mezun ve Mensupları Derneği'ne kurucu ve yönetim kurulu üyesi oldu. Bu görevleri bağlamında Daru'l-Elhan ve İstanbul Belediye Konservatuarı'nın tarihsel misyonu üzerine çalışmalar yaparak, müzik camiasının geniş katılımıyla gerçekleşen tarihi-belgesel projeler oluşturdu. Halen İ. Ü. D. K. Türk Musikisi İcra Heyeti'nde ses sanatçısı ve İ.T.Ü. Devlet Konservatuarı'nda solfej-nazariyat öğretim görevlisi olarak görev yapmakta olan Gönül PAÇACI, aynı zamanda Boğaziçi Üniversitesi Türk Müziği Kulübü (B.Ü.T.M.K.) Topluluğu'nu çalıştırmakta ve İ.T.Ü. Devlet Konservatuarı Mezunları Derneği başkanlığını sürdürmektedir.

Birçok değerli hocadan istifade etmiş olan sanatçının muhtelif saz ve söz eseri çalışmaları ve yayımlanmış tebliğ, deneme ve makaleleri mevcuttur.

EK (A)

BESTELENMİŞ KÂR-I NATIKLARIN GÜFTELERİ

RAST KÂR-I NATIK

Hatîpzâde
Güfte: Nevres

Rast geldim mürgizar içre o şuh-i dilkeşe
Bir usul ile idüp der çember ittim ram anı
Bir rehavi nağmei dilsuze âgâzeyle kim
Def gibi devri kebir ile döner çerhi deni
Nağme-i nikrîzden kaçmaz görüp cânâneyi
Bir hafif ağazile çekdim usule tenteni
Ol nihavendi acem mahbubuna tenhace dün
Farisi bilmez misin didim berefşanda meni
Bir nühüfte nazar eyle eyleyüp uşşaka naz
Çekti zincire kemendi kâkül-i amma beni
Pence-i dest-i muhannasın sabâ tahrik edüp
Açtı bir ziba muhammesle o gül pirâheni
Nakşın al mutrip hüseyinîde kıl icra kârını
Tek düyek olsun usuli durma eğlendir beni
Halka-i tevhidde itdi hisârı dilleri
Hây-ı huyi sofîyane tek yegâhı gülşeni
Gâb-ı dildardan bir puselik yer koymadı
Piçü tab-ı kakülü itti frenkçin gerdeni
Gördü bir kürdî cemende bağı ban itmiş kaza
Fahte koynuna servin girdi tutdu meskeni
Tutdu dil semti beyâbânı hicâzı bâdezin
Kumda oynatsun remeli bahrında seyrânini
Ben niyaz idikçe o şehnâza başlarsa ne gam
Tek sakili bir mürüvvet olmasın piraheni
Bîkarâr iken nevâyı bülbül ile bağda
Eyledi âsude bir devri revan canü teni
Rind olur cânâ irakîler sakın basdırmasun
Bezmi nuşa nuşi meyde nim devir ile seni
Evcî giri âlemi şevk oldu nevres nağmeler
Nola rûhânilere itse semaî reh beni
Hey yar belî belî dir teni dir na belî yarım zıbayı men
Ah dir teni dir na dümdere dirten tana tana dirri tenni ten...

HÜZZAM KÂR-I NATIK

Hâfız Şeydâ

Güfte(*):Abdürrahim Dede Efendi

- mısrâ-ı ewel**
- (Ah) Evvela başla **hüzzama** varalım sonra **segâha**
(Ah) **Müsteâra** bulalım yol **evce** yüz sürerek
Nûş-ı **arâk** eylemeye yüzümüz olsun
(Ah) İderek biz de **nevâlar** alalım yârı **nühüfte**
(Ah) Saralım bir gîcecek yar gelicek vakt-i **sabâ** (vay)
- mısrâ-ı sâni**
- (Ah) Bana bir nağme **dügâh** it yerine göstereyim semt-i **hicâzı**
(Ah) Sana **şehnâz** iderek savt-ı **hüseynî** (ah) olur aran
Ah iderek beste **acemle** bile gördü de terennümle **aşîrân** ile vir bir dil-i **uşşâka** safâ vay
- mısrâ-ı sâlis**
- (Ah) Yine **rast** geldim o şûha bana bir nağme **rehâvi** ederek karşıma geldi
(Ah) Dedim âgâze-i **nikrîz** ile **sazkâr** ile var **pencügehe** eyle karar
(Ah) Hele terketme **bayâtî** negâmın eyle **arazbâr** ile **gerdâniyeden**
Perde-i **mâhûr** ile kıl vuslat için yâre revâ (vay)
- mısrâ-ı rabî**
- (Ah) Nedir âgâze-i **büzzük**deki icrây-i negâmlar
(Ah) Nedir ol **bûselik** üstünde olan cünbüş-i demler
(Ah) Nedir ol semt-i **nişâvend**e **nişâbur**daki âhenk
(Ah) Nedir iklim-i **sefâhân**ın içinde çalınan çenk
(Ah) Nedir ol **çârıgehin** perdesine nâyile varılmak
(Ah) Nedir ol **köçek**-i rakkas ile tenhâce sarılmak
(Ah) **Babatâhir**le görüşüm bana der kim ah işini eyle **muhayyer**
(Ah) Kokusu **sünbûle** benzer sakınup gâflete düşme
Bulagör kendine **râhatülervahle** bir nekre edâ (vay)
- mısrâ-ı hâmis**
- Bana **uzzâl** ile çaldırdı nây-ı meclis-i meyde
(Ah) Yine dilber gülerek oynayarak azmidelim zevki **hisârı**
(Ah) İşimi kılma **humayûna** mûhalif sözümü gûş idegör ey şeh-i kişver
(Ah) Seni sultan-ı arak nûş-ı merâkî ideyim
(Kim) bulasın böyle safâ ile o dem **bestenigârı**
İdesin yâr ile işret, verelim bizde **segâh** ile **hüzzam** ile mekama netice
Bitirüp nekre bu faslımızı Şeydâ sözümüz muhtasar olsun
(Ah) (Ah) buluruz derde devâ (vay)

(*) Bu güfte notanın altında yazılı şekildedir. Diğer versiyonlarda değişik şekillerde bölümlenen güfte, örneğin Hanende Mecmuası gibi yazılı kaynaklarda da farklı farklı yer almıştır

RAST KÂR-I FİHRİST

Lâedrî

Rast deyip girdim bu fihrist-i makâmat seyrine
Pek özendim o rehâvî kârü beste nakşine

Pencügâha can feda ettim görünce besteyi
Ol pesendîde edâlı gonca-i nevresteyi

Sâzıkârıma düzen verdim sesi akseylesin
Nağme-i selmek duyulsun birbirin velyeylesin

Perde-i mâhûrî gösterdim kemânımda hemân
Bir hicazkâr seyrile taksîme girdi nevcivan

Sînemi deldi nihâvend kârî irânîlerin
Görmeden rûy-i dilârâsın o mehpeykerlerin

Ben anın çün sûzinâk-i derdi aşkım ey tabîb
Öyle kim ârâm-ı cân etmek bana olmak nasîb

Nağme-i nikrîzi revnak bahşederdi meclise
O havayî dilnişîn olmaz meserretti hele

Raksa çıktı nâz ü istiğnâ ile bir nev'edâ
Nevekş âgâz eyleyen hânendede hoşdu sadâ

Bir de Tebrîze varıp anda dolaştım çok zemân
Dilberânın hürmetin gördüm bûzürke ben ıyân

Söyleyip zâvil o kâr ü besteyi pür-ihimâm
Hem de kürdî'lihicazkâr seyrini ettim tamâm

Çaldırıp rast-ı cedîdi zâil oldu gam keder
Başladım tanzîmine bu nazmın oldu nev'eser

O nihâvend-i kebîrin naz ider dilberleri
Öyle kim tarz-ı nevîn üzre yapılmış her yeri

Bir perîpeyker dolaştı suz-i dılârâ bana
Mâverâün-nehrin her bir cânibi doldu safâ

Mutrîba bezm-i tarabda şah idi âheng-i saz
Yaslanıp peyk-ı safâya söyledim türlü dirâz

Öyle bir peyk-ı neşat kim zevkimi müzdâd ider
Savt-ı dâvud ile bir türkî segâh âgâz ider

Dinledikçe gam ider her dâim artar **şevk-ı dil**
Neymiş **hoş'âver** makâmı çal sazınla sen de bil

Bir de **uşşak ruy-i nikrîz** seyrini etdim beyân
Rekb-i zâvil seyrini al gayre etme imtinân

Şevk gelmez mi dile sundukça câmı destime
Ol peri **gûlruh**larından bana verdikçe meze

Zâvilî faslı sana bir yâdigârım gültenim
Şöylece **şevk-ı cihân**ın cümlesi olsun benim

Bir **neşat-âver** dilim benzetme gel vîrâneye
Pek **mûhalif** olma va'dinde sakın üfkendeye

Azm ise ger seyrine **rûmînihâvend** niyyetin
Gitme kal burda **nigârım** işte şehr-i ücretin

Çün **muhâlîf** o yerin **uşşâkı** var vermen rızâ
Azmine ey dilnûvâzım pend-i **rastım** intihâ

NEŞÂBÛREK KÂR-I NATİK

Hamparsum

Neşâbûrek bestelerde yoktur mislin hoşedâ
Bezmimizde söylenecek bir hisâr-ı nev'edâ
Teşrif itse bize o şuh hâneye neşâbûrek
Evcî destine al hele nûş idecek bırak
Ne idi bir dem bezme karşı olup neşâbûrek
Hüseynî âvâz ile gösterse pûseliği
Nevâ yine arzu itme gelir elbet aşîran
Şet-i bâlâyı terk itme hub eyledik biz tamam
Evcile karar itsin uzzâle bu kâr-ı neşât
Şehnâzım gel benim ile azm idelim hicâz-ı şehre
Şehnâz sen de nehâvendden bir bûselik ihsân eyle
Evc göynüm diler hergâh teşrif it iderek nevâ
Cünbüş-i segâh iderek bezmimize neşâbûrek

RAST KÂR-I NATIK

Lâedrî

Rast getirip fendile seyretti hümâyı
Düştü o dem hatıra bir beste **rehâvî**

Şule gerek nağme-i **nikrîze** giderken
Vardı gönül **pencügâha** etti kararı

Anda durup eyledi **mâhûru** temâşa yar
Dümderellellâ ile gösterdi **nevâyı**

Şevkile **uşşaka** varıp bu dili mecnûn
Eyledi tanbur ile bir nağme **beyâtî**

Sonra **nişâbura** kadem bastı o perde
Sempti **nihâvendden** alıp ol mâhitâbı

Bu gece ahü figanım çıktı **nühüfte**
Vakti **sabâya** varıcak sardı meyânı

Etdi gönül çarı eknun **çargâh** okundu
Aldı ele nâyı heman tutdu **dügâhı**

Saydı **hüseynîde** tamam nağme-i birbir
Eyleyicek sâzı icrâ devrihisârı

Oldu **muhayyer** o güzel başladı cevve
Buselik için eyleyecek gizli niyâzı

Kûy-i **hicâza** varıcak pâyine düştüm
Etdi o **şehnaz** ile bir gizli nigâhı

Rahatülervâhla kıldı bana manend-i izzet
Bir kere koyvermedi ol **bestenigârı**

Şevk-ı **ırakla** vericek nağmeye revnâk
Evcile etdi gönül tamam makamı

Hey hey hey hey
Hey hey yâr yâr
Yeşil yeşil lelli dost
Yeşil yeşil leli **rast**
Yâlâ yâlâ tamam makamı
Tânâ tânâ tamam makamı

SABÂ KÂR-I NATIK

Zekâi Dede

Güfte: // //

Dağıtma ey **sabâ** geysûy-i yâri
Perîşan eyleme ben **dilfikârı**

Dilem sad-pare itme şâne asla
Dokunma kâkûl-i cânâne bari

Olalı **çârigâhe** râgıb ol şuh
Hüseyniye çıkardı iştihârı

O gülden ayrılıb gitti **hicâze**
Gönül **uzzal** okur evsaf-ı yâri

Kelâmı **rahatülervahadır** hep
O **şehnaz** itse de itmam firârı

Muhayyerdir işinde dilrubâmız
Olur hep zârı **zirüfkendi** kârı

O zülfe **sünbüle** benzer dinilmez
Nevâdır cânê bûy-i müşk-ı bâri

Benim **uşşak** içinde şimdi meşhur
Bayâtî itmişim ahile zârı

O gül bir **buselik** yer gösterirse
Aşîran zâr ider göynüm hezârı

Sürer rume **acem** ol bînezârı
Gü **gerdâniye** vardır iştihârı

Beni mecnûn idüp bir **kürdî** dilber
Nihâvend semtine idi güzârı

O mest-i işvebâze **rastı** geldim
Rehâvî eylemiş sâze medârı

Olur bir nakşı mutrib **pençügâhdan**
Dil-i **nikrîze** verme inkisârı

Nefesler mi yeter **mâhûre** ey dil
Bu şeb zâvilde eyle neğmekârı

Ayağı tozu kuhl-i **isfehandır**
Bilür ânı **nişâburun** kibari

Arakla aldatmış dildârı ağyar
Muhalif rey ile almış şikârı

Sakın olma sakın **bestenigâre**
Harab olma ta göynün **hisârı**

İdüp vâsf-ı **segâhe** o dem âğâz
Tüket **evcile** nazmî nâmidârı

İlet her bir makamı **dilküşâyê**
Sabâ lutfeyleyüb bu yâdigârı

HİCAZ KÂR-I NATİK

Manisa Müftüsü Alîm Efendi

Güfte: // //

Ba selâm **devr-i kebir** et hep makamata bugün
Gel **hicâze** kâr-ı nâtık ile beyte dahil ol

Sofiyane kıl ziyaret aşk ile eyle niyaz
Rahatülervah-ı ancak böyle bulmuştur fuhul

Pek **hafif** bas bu makamat bildiğin yerler değil
Kaymasın payın **eviçden** çünkü müthişdir nüzul

Çenber-i devrane pek belbağlama iğfal eder
Duş eder **bestenigâre** faide vermez duhul

Pek **sakil** olmaz yavaşça etmiş olsan intikal
Bir güzel bad-ı **sabâyı** andırır hoşça nükûl

Fahite görsen eger yolda sakın aldirmakim
Eylesün **şevkütarabla** tiz-i reftarın hüçûl

Bir **remel** deryasını geçmek gerek baştanbaşa
Ta **nihâvende** kadem bassan ümit bulsun husul

Devr-i hindiden geçüp hep mâsivadan el çeküp
Suzinak ol âteş-i aşk-ı Nebiye Hakkı bul

Çekse **zencire** ne gam kurban da olsan çok değil
Ol **hicazkâr-ı** edaya durma sen de aşık ol

Öyle **aksak** sekmek olmaz doğrudur Hakkın yolu
Rastı daim iltizam et eyleme Hakdan nükûl

Nim devir eyle çıkarsın rah-ı nim devrane sen
Olma **hüzzam-ı** dilim sen afîtab-ı canım ol

Sen de bir **devrirevansın** ruhu tehsiz eyleyüp
İltifat et nim nighle kalb-i **uşşaka** sokul

O **muhammes** ehlibeyti Mustafa'ya bendegan
Şet **Hüseynî** hem Hasan-ı Hayder-i ibn-ü Betül

Ha **düyek** de ha iki bir halka-i tevhide gir
İsfahan'ı, Erzurum'u, Şam'ı bir saymış Resul

Bir **semaî** hâtıra geldi heman döndü gerû
Vardı bir **şehnaz** ile arz-ı hicâze girdi ol

RAST KÂR-I NATIK

Ahmet Avni Konuk

Güfte: // //

Kavli de kaddi gibi **rast** olsa ger ol mehveşin
Hiç bükülmezdi beli üftâde-i hasretkeşin

Vâd-î vasl itmiş iken ol döndü dolab eyledi
Ol rehâvi dilberi uşşâkı biytâb eyledi

Her ne dem siynekemân ile ol meh **sazkâr** ider
Cânına üftâdegânın nağme-î sazkâr ider

Pençgâh-ı asl ile taksim idüb siyne kemân
Bu makamın seyri meclisde duyuldu bir zemân

Pençgâh-ı zâide meyletti nıayın nağmesi
Mıtrıbânın kâr okurken çıkdı hep birden sesi

Nağmemiz bu beytimizde bir latif **rast mâyedir**
İhtiyâcı meclisin kanûn ile bir nâyedir

Etse hânende eğer taksiymini **rast-ı cediyd**
Fikr-i gam ol dem olur süratle dilden nabediyd

Mıtrıbâ meclisde her bir nağme-i âteşfeşân
Âşık-ı biçâreye **sûz-i dilâradır** heman

Sûr sâl itdi küsfend-i sabrîma mânend-i gürk
Gamzesi gûyâ o şâhın leşker-i hân-ı **büzürk**

Halka-i meclisde **nikrîz** eylese ol meh heman
Sabr-ü sâ mânım olur benden girizyan nâgihân

Bu **nihavend-i kebir-i** duymadık hayli zaman
Seyrini göster bize ey nây-ü tânbur-ü kemân

Neşesi **rûmi nihavend**in gönülde berkarar
Meclis-i ehl-i tarabda bu makamın zevki var

Dün gice fasl-ı **hicazkâr-ı** teganni eyledik
Duymadık tekrârını dilden temenni eyledik

Tarz-ı **kürdîlihicazkâr**ın da pek şûhânedir
Doğrusu her nağmesi ervâhâ bir kâşânedir

Nağme-i hunyager ile oldu sabrım **çâk-ı çâk**
Gûş edince yandı tekrâren bu cismi **sûzinâk**

Her ne dem ol işvebâzın nağmesi **mâhur** olur
Sabr-ü tâkat âşık-ı mihnetkeşandan dûr olur

Sanma ki mihr-i muhabbet cevri ile zâil olur
Nâle-i âh-ü feganım nağme-i **zâvil** olur

Bir **pesendîde** edâ ile göründü dilberim
Nâzına sabreyleyen uşşâka aşk olsun derim

Dinleyenler gıssa-i devrandan azâdedir
Şevk-i dille zevk-i dil üftâde-vü dildâdedir

Perdebâzım gerçi oldun dürlü dürlü nağmesâz
Sûzinâkım perde-i **zirgüleyi** göster biraz

Dinle cânım zevk ile bir dilküşâdır **neveser**
Hüsn-ü tesiri gönüllerde uzun müddet gezer

Dilrubâmız nâzına vermişdi bir **tarz-ı nevin**
Âşıkın sabrı tükendi eyledi âh-ü eniyn

Bir makam-ı **dilnişiyne** geldi nevbet mitrîbâ
Nağme-i mevzunu dillerden gamı itsin hebâ

Gel terennüm eyle cânâ **zevk-i dilden** nağmeler
Tâze tâze nağme ârâlıkda göster bir hüner

Âlem-i elhân içinde eyledik devr-i makam
Mavera-ünnehride seyr eyledik şimdi tamam

İtdigiyçün aşk ile subh-u mesâ feryâd-ü ah
Oldu ey çeşm-i gazâlîm perde-i âhım **dügâh**

Pesden eylerdi niyâzı sayd için ol dilberi
Dil bulub ruhsat **hüseynîye** çıkardı işleri

Şanma **uşşak**ın heman bu bende-i âzâdedir
Ârz-ı gülğûnuna zülfün dahi dildâdedir

Zülfünü tasvir için gelseydi behzât-ı **acem**
Aczile titrerdi destinde görünce kıl kalem

Nideyim ister darıl ister barış ey gonca gül
Sen **muhayyersin** ferâgat eylemez senden gönül

Gayrı sen de ol biraz ey bülbül-i gönlüm hamûş
Vasfını ol goncanın bâd-ı **sabâdan** eyle gûş

İtifâkan seyr iden ol mehveşi dirdi heman
Sürme-i çeşmin siyâhım fedâdır **İsfahan**

Tûtiyâ-yı dide-i üftâdesin mutrib heman
İsfâhanekle safâ ver bezme gel lûtfet heman

Âl âl olmuş kızarmış şerm ile rûyi heman
Böyle bir **tâhir** meseb görmüş değil çeşm-i cihân

Bir sadâ-yı dîlnüvaz ile okunur **karcığâr**
Kalbine gamdiyenin elbet meserretler yağâr

Perde-i pesden nezaketle o meh çok iş yapar
Fasl-ı **gerdâniye** de uşşak-ı zâre dik çıkar

Mutribâ sevdâsını halkın **beyâtî** tazeler
Ateş-i aşkı devâm-ı şevk ile yelpazeler

Ol kadar olmuş ruhun sâf-ü lâtif ey mehlîka
Mahasal reng-i **arazbâr**-ı giran olmuş sana

Bezme gel ben zârı bekletme aman ey gonca leb
Vasf-ı hüsnündür **nevâ**-yı mûrg-i dil her sûz-i şeb

Ah eder neyler firâkınla senin ey gülizar
Hasretinle kan döker minâ-yı mey ley-ü nihâr

Mâhitâb olsun cihan zevk eylesun üftâdeler
Nâz ile ey meh buyur semt-i **hisâr**-ı kıl makar

Dilberânın meclisinde düşdü gönlüm sen güle
Ol sebebden oldu feryâdım **muhayyer sünbüle**

Bezme gel ey mâh-ı rûyim sen hean zevk eyle tek
Mıtribân çalsın çağırsın oynasın rakkas **kuçek**

Şah-ı **sultân**-ı ırâka gönderir şûh-ı ırâk
Olmaz ey akıl bilirsin âşîka bağdad ırâk

Bir **dügâh mâye** semaî-yi hazini dinledim
Ruhumun vecdiyle ol anda gönülden inledim

Ehl-i zevkî coşdurur fasl-ı **beyâtî arabân**
Hâtıra ol dem gelir sûratle aşk-ı mihribân

Gerçi pek esmer olur ruhsâr-ı mahbûb-ı **hicaz**
Nağmesin gûş eyleyince yanmadık gayetle az

Mahi-yi dil **bahr-i nâzikde** şinaverlik eder
Bir akıntıya tutuldu seyr edüb daim gider

Yalnız bir ben miyim ey şah meftunun senin
Oldu câri âleme emr-i **hümâyunun** senin

Lutfedüb gel bezme revnak ver efendim nâz ile
Mutrıb âgâz eyledikçe nağme-i **şehnâz** ile

Her ne dem düşman fîlîyle o meh bağrım yakar
Top gibi tak-ı **sîpîhre** külle-i âhım çıkar

Fasl-ı **nişabûrek**-i kim gûş idüb nûş itse mül
Hükmidir tâ semt-i nişabûre şevkiyle gönül

Vech-i şehnâzı temâşa eyleyen üftâdeler
Bir daha ol dilberi görmek için hasret çeker

Nağme-i **uzzal**ı azl itmiş idi ehl-i makam
Kârimızda yer bulub verdik o mâzûle makam

Başladı meclisde mutrıb bir **hicazzirgüleden**
Çıkdı ehli meclisinde âhı her peygûlden

İtse bir kerre o meh nâz ile fasl-ı **arabân**
Şaşıır Türkcesin ârâb ve gürûh-u urban

Bezm-i meyde faslı ol şûh-ı **nişabûr** eylesin
Aşık-ı mehcurunu lutfiyle mesrûr eylesin

Bülbül-i dil **gonca-i rânâya** oldu mübtelâ
Ol sebebdan nâle-ü feryâd eder subh-u mesâ

Bezl ider geh bir nigâh-ı yâre mâh-ü cânını
İstemez üftâde-i nâ **çargâh** ihsânını

Aşık-ı dilhasteye rahmeyle sen ey gülbeden
Bâri ol çehre zü **kürdî** düşmene yüz vermesin

Seyr-i **kürdîyi** diğér sûretde de itdim ayân
Düşmesinler şübheye meclisde bâri mutrıbân

Bezmimizde mutrıb ile hayretfezâ-yı bezm-i cem
Dinle ey şûh acem **kürdîdir** işte bu negam

Bir **muhayyer kürdî** taksim et bize ey hoş-neğam
Kalbimizde kalmasın lutfeyle gel bir zerre gam

Ehl-i aşkın zevkı dilde munhasırdır her deme
Mest eder âşıkları vakt-ı **sabâda zemzeme**

Meclis-i **zevk-i tarab**dır musiki erbâbının
Dâim olsun zevkı her an ehl-i dil erbâbının

Bir usul ile şevk-ı nevâ-yı mutrıbı dinleyerek
Dil gider şevk-ı **Nevâ kürdîle** kürdistanedek

Gördüm âgâz eyliyor bir **kürdî gerdâniyeden**
Raks eder şevk-ı sadasiyle bütün sahn-ı çemen

Kesme mutrıb nağmeni gelsin dile **şevk-ı cedit**
Olsun ehl-i meclisin müstağrak-ı zevk-ü mediyd

Bûselikle ol mehe çatlatsa mutrıb sâzını
Arttırır gitdikçe bezm-i meyde ol şeh nâzını

Sevdiğimden dün **hisar** da **bûselik** etdim recâ
Döndü va'dinden o dilber etmedi ahde vefâ

Bak ne **tahir bûselik** yerdir o ruhsâr-ı nigâr
Ger leb-i âşık temas etse o ruhsâre kayar

Bir **muhayyer bûselik** va'd eyledi cânânımız
Döndü va'dinden hep oldu bûselik efgânımız

İstedik şûh-ı **acemden bûselik** bir hoş makam
Perde açdı nâz ile lutfetdi gösterdi tamam

Bak **sabâda bûselik** olmaz mı cânâ pek hazin
Faslının vakti seherde kalbe te'siri derin

Bûse ümmidiyle ey meh kalmadı dilde karar
Bûselik oldu **nevâyı** mürğ-i dil leyl-ü nehâr

Ah o mâh-ı **evc-i nahvet âşıkı gamhârına**
Vermedi bir **bûselik** ruhsat, savar hep yarına

Bir **beyâtî bûselik** oldu kulûbe neş'ebâr
Duysa ızhâr-ı mesâr eylerdi biçâre hezâr

Bûse fikriyle hulûs arz etmek için mutrıban
Bir usul ile **arazbar bûselik** eyler heman

Pek hararetle olur cânâ **hicazda bûselik**
Tir-i te'siri eder ehl-i dilin kalbin delik

Ey gözü âhu bizi mahrûm-ı vasl etme aman
Bezm-i **mâhur bûselikle** pür nişan eyle heman

Oturub bir şûh-ı mutrıbla dün ihsâniyede
Etdik icra **bûselik** faslını **gerdâniyede**

Gel **beyâtî araban bûselikle** ver karar
Mutrıba bu imtizac-ı hoş da bir zevka yarar

Ehl-i meclis fasl-ı **şehnâz bûselikden** zevk alır
Fikr-i gam her nağmesinden dilde kuvvetden kalır

Verse ol meh bende-i gamhârna bir busegâh
Perde-i âhım benim olmazdı böyle bir **segâh**

Mâye-i aşk-ı dilimdir bu makamın nağmesi
İnletir rûh-ı revânım dilde bu ten mahlesi

Kimden ahzetdin ki oldun böyle bigâne edâ
Öyle tavr-ı **müstear** ey şûh layık mı sana

Sâzın al âgûşa mızrâbın ile del siynemi
Nağme-i **hüzzam** ile def eyle gönlümden gamı

Vech-i yar **vech-i arazbâr** etse şûh-ı mutribân
Dinleyenler mest olur seyr etmeden vechin hemân

Pür arak keyf-i arakla geldi ol **şâh-ı irak**
Eyledi üftâde-gânın tâkatun ceriyle tâk

Kim olursa şevk ile **bestenigârın** zülfüne
Muntazır olsun heman vâd-ı visâlin hülfüne

Ol hümâpervâze **evc-i vahşet** olmuşken mekân
Dinlese sâz-ı dili âgûşum eyler aşiyân

Alemin aklın biyhuş eder haylı zaman
Etse ol hurşiyd-i dilkeş fasl-ı **dilkeşhaverân**

Ol güzel cây-ı **ferahnâk** istemiş üftâdeden
O da bahsetmiş o şûha meclis-i amâdeden

Ey terennümsâz olan mutrib hele dikkatle bak
Pek haziyn nağmatı cem'etmiş bize **rûy-i irak**

Hiç söz olmaz hâsılı muhrık sadâlı tazeye
Râhatülervah olurdu başlasa ağazeye

İsfahanlı bir güzel gördüm suâl etdim bugün
Eylemiş keysûye **beste isfahân** halkın bütün

İtse ağâze eğer hey hey deyû ol hoş edâ
Nağmesi üftâde-i zâre olur **rahatfezâ**

Ol güzel takmış takışdırmış da olmuş dilrübâ
Meclis-i uşşaka olmuşdur bu şeb **revnaknumâ**

Kaddi bâlâ hoş edâ afet nigh yosma reviş
Böyle bir hurşiyd-i **evcârâ** cihâna gelmemiş

Gel **hüseynîde aşirânı** terennüm et bize
Ehl-i meclis eylesin birçok teşekkürler size

Pertev-i ruhsârına halk-ı cihan hep bendedir
Şevk ile Şems ü mihr-i âlemde **ziyrûfkendedir**

Yandı nağmenle cihân hep, yalnız bir ben değil
Serteser aşk ehline oldu nihâyet **sûz-i dil**

Bûselikden etse üftâde niyâz ol dik çıkar
Giderek yumuşar verir sonra **aşirânda karar**

Etme ruhsârın **nühüft** üftâde-i nâçâreden
Kurtar ey gülruh dil-i şeydâyı âh-ü zârdan

Bir **aşirân mâye** taksimi neyin pürzevk olur
Nağme-i mevzûnu kalb-i ehl-i dilde şevk olur

Mutrıba çekmiş **aşirânı hicaze** fasl okur
Destgâh-ı aşk içinde âşıkın kalbin okur

Sâkı-yı gülçehre mey sun âşika etme ezâ
Nâz-ü refâtârınla ehl-i meclise ol **canfezâ**

Kûşe-i nisyânda layık mı kala **tarz-ı cedîd**
Seyrini bu beytimizde eyledik ez nev bedîd

Bir **acem** oldu **aşirân** perdesinde nağmesâz
Bu makamı dinleyenler buldu gayet ruhnevâz

Şevkefzâ olur efendim iltifâtın âşika
İhtiyâcî âşıkın yok başka dürlü sâika

Verme gel red-di niyâz ile dil-i zâre kesel
Nağmen ile mutrıba **şevk-i tarab** ver bezme gel

Halka-i mecliste mest etmek için ol dilberi
Fasl-ı **şevkâver**le sun sâkı-i mey şevkâveri

Cevr-i peyderpeyle şimdi âşık-ı zârın sesi
Çıkmaz oldu âkıbet indi **yegâha** perdesi

Eyledin bezm-i tarabda fasl-ı **sultâniyegâh**
Nâzeninin hoşlanıb etdi bize bir nimnigâh

Bir nigâh-ı iltifâtın âşika **ferahfezâ**
Gel diriğ itme nigâh-ı lûtfuna ey bîvefâ

Dilkeşide faslının tesiri vardır dillere
İntişar itşe sezâdır şöhreti her bir yere

Her makamın nağmesinde ayrı ayrı neş'e var
Himmet-i dille açıldı bir de bu **bend-i hisâr**

Dinlese **şed-di arabânı** andan bir kez
Terk ider mâmelekin gayrı Hicâza gitmez

Bak arablar bu makama bir ruhâvidir demiş
Türklerin indinde bu seyrin adı **gûlzâr** imiş

RAST KÂR-I NATIK

Refik Fersan

GÜFTE: Yenişehirli Ferid Hoca

Târik-i rastı sor râh-ı aşkın muktedasından
Bu hestide olan devrikebiri rehnümâsından
Bileydi sofıyan bu hilkatın ta asl-ı ferinden
Bilirdi pencügâhı zat-ı hakkın istifasından
Bulanlar şevkidil suzidilârâdan bu kesrette
Rehâ buldu sipihrin na pesendide edasından
Hüseynî olduğum suzidilimden anla ey zâhid
O sultanırakın suzinak ol Kerbelâ'sından
Hicaz ü İsfahanın nağmesin bilmez ise kürdî
Acemden sorma hûbân-ı ırakın mâverâsından
Hevası, perdesi saz-ı derûnun hep dügâh olmaz
Düyekler mırıba kanun-u şevkin iktizasından
Dilâ ol gülşen-i kudsideki şevk-ütarab noldu
Meğer dembestesin zencir-i zülfün ibtilâsından
Hayat-ı müstearın hoş geçüp zevk-ütarablarla
Sakın bestenigârı olma dehrin macerasından
Niyazım puselikdir sâki-i gülçehreden amma
Muhayyerdir bu kârın dembedem red-ü atâsından
Dönerse âşkın halvetgehinden ol küçek zâde
Nevası bîkararın tiz çıkar evçi semasından
Hisârı aşkını sînemde sengin eyle ey şehnaz
Kerem kıl mâye-i can tahir olsun mâsivâsından
Figan ü ah ü vâh-ı ta seher varsın segâh olsun
Neden hüzzam eder gül bülbül-i hârın edâsından
Safayâb eyle uşşakın makamât-ı hümayunun
Saba ol gülizarın lûtfedüp bûy-i safâsından
Safây-ı sümbül-i hattı ezelden râhatülervâh
Ferahnâk oldu âşıklar rûh-i revnâknümasından
Dilim berdâr-ı gerdâniye eyle ey keman ebrû
Asılsın ta be mahşer çember-i geysû hevasından
Beyâtidir biter bu zemzeme ey mırıb-ı şûri
Biraz da bî nevâlar nağmesin dinle nidâsından
Değil evfer açılmak bezm-i şevkefzayı işrette
Nühüfte râzını söyler isen nâyin sedâsından
Yegâh oldu girince vahdete sâliklerin tavrı
Bu kesret "Ferdiyâ" devrirevanın ihtifasından. (Rast)

RAST KÂR-I NEV'EDÂ

Cinuçen Tanrıkorur
Güfte: Mustafa Tahralı

1. Âşinâ-yı derd arar dil belki bir gün rast gelir
Âlem-i âhenge varsa önce bir şûh **rast** gelir
2. Gösterip endâmını ahbâba etti bir nigâh
Gâhi mahzun gâh vakur seyretti mecliste **segâh**
3. Uğrayıp mahfîce gülden aldı bûyün **müste'âr**
Bülbülün feryâdına tutturdu âhenk ol nigâr
4. Ayrılık vechinde çekmiş hep mükedder çizgiler
Gurbetin ulkunda **hüzzam** seyrederek, ağlar güler
5. Yanmasın mı **sûznâk** ettikçe seyrin âşikâr
Söyleyin dostlar dil-i pervâne kaldı bîkarar
6. Müjdeler sunmuş garîb üftâdeye yardan haber
Neş'e vermiş gönlüne uddan **hicazkâr** nağmeler
7. Tutulup dâmına **kürdîlihicazkâre** düşer
Şevk ile dâmen-i Leylâ-yı füsunkâre düşer
8. Sûz-i firkat duyulur nağme-i **şevkefzâda**
Seyreder dil deli dîvâne reh-i Leylâ'da
9. Tutunca seyrini diller **acemaşîrânın**
Gönülde perdesi bir an düşerdi hicrânın
10. Seslenir sanki visâl hissi **acemkürdîden**
Ürperir duyduğu nağmeyle gönül ûdîden
11. N'ola seyrinde bıraksaydı **muhayyer-kürdî**
Dil olur hendesi ettikçe terennüm ûdî
12. Hiç **muhayyer-sünbüle** ile âh edip yandın mı sen
Cehle kurban bestekâr hünkârını andın mı sen
13. Bak **sabâdan zemzem**yle estî bur şûh rüzgâr
Kaldı birkaç parça âsâr ol makamdan yâdgâr
14. Tutuşur firket-i dilberle **dügâhın** ateşi
Yükselir darbe-i mızrâb ile âhın ateşi
15. Yükleyip derdini gam yüklü **sabâ** kervanına
Getirir vuslatı hicrân ile hemdem yanına
16. Yandırır **bestenigâr** seyr ile bîçâreleri
Çünkü pervânelerin nâr iledir çâreleri

17. Bir visâl zevkıyle dil âheng-i **evce** yükselir
Lîk fîrâk emriyle nâcâr âlem-i fasla gelir
18. Açtığı gündən beri gülşende **evcârâ** gülü
Özge bir şîveyle mahzun söyleşir can bülbülü
19. Söyletir mutrıb **ferahnâk** seyr ile her dilberi
Savrulur dil kal'asın mahsur tutan gam leşkəri
20. Tâ **yegâh**dan dem tutar bezm-i safâ dildâdesi
Âh çekip hayran düşer âvâzına üftâdesi
21. Duy, **nühüftün** nağmesinden sırr-ı aşk ifşâ olur
Cümle uşşâk neş'esinden ser-te-sedr ihyâ olur
22. İşte yıllar var ki şen-şakrak **nihâvend** dildedir
dinledikçe mest olan âşıkları müşkildedir
23. Bir tegannî ile yârân işitip **nev'eseri**
Edeler cân ü gönülden yine tekrâr eseri
24. Göçürüp serviye bir reng ile üdun teline
Dediler **şeddaraban** geldi bu âheng iline
25. Ürperir aşk ile **nikrîze** varan duyguları
Dağılır birbirini ardınca gönül kuşkuları
26. Eğlenir zirve-i **zâvilde** kemâl şevkıyle
Unutur çektiği hicrânı visâl zevkıyle
27. Perdelerden indi geldi ol güzel **mâhur** gibi
Vaslına leh-teşneler içti sular billûr gibi
28. Sanki aşkıyla **muhayyer** görünür seyrinde
Dolaşır vâsıl u hâcir bu fenâ deyrinde
29. Gurbetin yolcusu dil aşk-ı **hüseynîde** ölür
O denizden güle hasret suya hasret dökülür
30. Bir de **gerdâniyeden** aç fasl-ı aşkın bağrını
Gizler ammâ inci-gerdanlık soğutmaz nârını
31. Buldu **dilkeşhâveranda** cân ü dil bir an ferâh
Oldu mesrûr ol hevâ-yı mâverâdan diller âh
32. Telde **tâhir** görünen dildeki aşk duygusudur
Titreşen tel değil âşıktâ gönül kaygusudur
33. Bir **nevâ** tuttu gönül nâyı, serâpâ ahenk
Tâ ki feryâdımız âfâka saçılsın renk renk
34. **Isfahandan** uçuşan nağmeyi söyler dilimiz
Kûy-i yâr semtine hasret ile titrer telimiz

35. Bir **acem** Kâr'dır bütün ehl-i hevânın neş'esi
Sâhibi mechûl de olsa, muhteşemdir nağmesi
36. Devreder kubbemiz altında **bayâtî** güzeli
Ezelî sarhoşuyuz, zevkını bildik bileli
37. Verir **uşşâkına** sevdâ gülü şevk bûseleri
Ûrperir aşk ile doldukça gönül kâseleri
38. **Karcıgar** neş'esi düşmüş gam-ı hicranda dile
Dolaşır şevk ile âvâre güzelden güzele
39. Yâri andıkça **bayâtîaraban** yâda gelir
Dem-i hicranda sadâsı koşar imdâda gelir
40. Bir **arazbar** çeşniyle cümle ihvan pür-sürûr
Geldi birden âlem-i âhenge engin bir huzûr
41. Gel **hisarlardan** tulû-i âftâbı seyre dal
Çık zamandan hem mekândan âlem-i ma'nîde kal
42. **Sûzidilden** bahs açıp da sormamak mümkün müdür
Hûn-i dil nûş etmiş "Âşık" gül müdür, bûlbûl müdür
43. Lûtfedip bir **bûselik** kılmış atâ üftâdeye
Bîbahâ ihsan imiş, vermez onu bin bâdeye
44. Tâ **hisardan** **bûselik** şevkiyle tutmuş menzili
Seyredip pür-neş'e mesrûr eylemiş mahzun dili
45. Buldu **tâhir-bûselik** faslında sevdâdan eser
Bir muattar bâd-ı aşktır bâğ-ı Leylâ'dan eser
46. Sundu **şehnâz-bûselik** bin nâz ile endâmını
Nûş eder âşıkları verdikçe âhenk câminı
47. Gir **nevâdan** zemzemeye **bûselik**de kıl karar
Bûseler merhem olunca yâreyi güller sarar
48. Sardı **mâhur-bûselik** mecrûh-i aşkın yâresin
Yâ ilâhî, derdin ancak sen bulursun çâresin
49. Duy **arazbar-bûselik**den nâle vü feryâdımı
Nâle mi, yoksa o mahrem demlerin bir yârı mı
50. Mutrib-ı aşk dervişanla bak nasıl bir **evc** okur
Bûselik vermiş karârı, âdetâ gergef dokur
51. Geldi ol **şehnâz** ile kıldı cemâlin âşikâr
Kaldı ahbâb içre nâz-ı dîlnüvâzı yâdigâr
52. Nây-ı dil **uzzâl** açıp yârân-ı aşka tuttu dem
Cân ü dil âvâzını duy, dem bu demdir, dem bu dem

53. Şanki bir efsânedir dilde **hicâz**ın dilberi
Âlem-i âhenkte tâ seyrettiği günden beri
54. Belki bir **gülbûsenin** ilhâmı vermiş rûha şevk
Söylesin çalsın meserret içre herbir ehl-i zevk
55. **Ferahfezâ** duyulur âsmân-ı cân içre
Cihân-ı aşkı terennüm eder cihân içre
56. **Dilkeşîdesinde** meknûz rûhu Ahmed Avni'nin
Şübhe yok ki ehl-i aşkın'tab'idır âh ü enîn
57. Geldi **sultanîyegâh** işveyle ol çeşm-i siyâh
Oy nigâh ettikçe dil sûzân olup çekmez mi âh
58. Dilde **zengûle** çalar yâr, susar elbet ağyâr
Yok ki ağyârda vücûd, seyreder ancak ol yâr
59. **Mâyedir** bezm-i elestten bize rûh nağmeleri
Bu makamat ile yoğruldu gönül perdeleri
60. Şimdi **sâzkâr** okuyup yâre niyâz eyledi dil
Sazı kâr etmeyip âvâz ile nâz eyledi dil
61. **Sûzidil'ârâda** bulmuş ism-i sultân iştihâr
Hânedân-ı Âl-i Osman'çün büyük bir iftihâr
62. **Pencügâhın** reng ü bûyün anlatır Kâr-ı Kadîm
Feyz-i rabbânîden almış hüsn-i lâhninden naîm
63. Bak **pesendîdeye** basmış bir büyük hünkâr mühür
Bilmeyenler lûtf-ı Hakkın kıymetini etmez şükür
- Rast olur kâr-ı Mürîd çün Cinuçen verdi sadâ
Söylenir cân ü gönülden, nev'edâdır bu hevâ
- Âkıbet **rastta** karâr etti nevâ'yı ûdu
Ki sadâ-yı dili gûş eyleye yârân-ı hevâ

Not: 12,13,21,30,31,35,40,41,42,47,48,49,50,54,56,61,62 ve 63 numaralı beyitler besteci tarafından ilave edilerek bestelenmiştir

RAST KÂRÇE-İ NÜH FELEK

Cinuçen Tanrıkörür
Güfte:Mustafa Tahralı

Nüh felek seyrine çıkmış deli dîvâne gönül
Götürür rast ile yârânını seyrâne gönül
Tenni tennâne gönül
Erdi seyrâne gönül

Bir nevâ çekti yanık sînesi pür-hûn olarak
Düşerek âh yine hüzzam ile hicrâne gönül
Tenni tennâne gönül
Düştü hicrâne gönül

Dolaşır şöylece mızrâb ile her perdesini
Girdi kürdîlihicazkârına mestâne gönül
Tenni tennâne gönül
Âh bu mestâne gönül

Tatlı bir neş'eye ermiş uçuşur nağmeleri
Dolaşır semt-i nihâvendi bu pervâne gönül
Tenni tennâne gönül
Âh bu pervâne gönül

Perdeden perdeye bir reng alarak cûşa gelip
Geçti mâhûr ile son perdeyi şâhâne, gönül
Tenni tennâne gönül
Geçti şâhâne gönül

Söylesin her teli ûdun nicedir dil ateşi
Bir hicâz âfete vurgun okur efsâne gönül

Tenni tennâne gönül
Okur efsâne gönül

Tâ fecirden gelen âhengine hemdem düşerek
Uçar estikçe sabâ rüzgarı cânâne gönül
Tenni tennâne gönül
Uçtu cânâne gönül

Ürperir sînesi gurbet dolu, hasret dolu hep
Ulaşır semt-i hüseyîye fakirâne gönül
Tanne tennâne gönül
Âh fakirâne gönül

Aşk imiş derdi de dermânı da aşk ehlinin âh
Girdi uşşak okuyup şevk ile devrâne gönül
Tenni tennâne gönül
Girdi devrâne gönül

Cinuçen rast ile döndürdü Mürîd nüh feleği
Sanki bir çâre arar hâl-i perîşâne gönül
Tenni tennâne gönül
Dile dîvâne gönül

RAST KÂRÇE-İ NEV-EDÂ

Cinuçen Tanrıkorur
Güfte: Mustafa Tahralı

I

Bir kamet-i rast dilberin âhengine meftûn
Aşk ehli okur kıssa-i Leylâ ile Mecnûn
Sahrâda segâh semtine düşmüş dil-i mahzûn
Leylâ'sın arar sînesi bin âh ile pür-hûn
Feryâdına bir aks-i sadâ vermedi gerdûn
Nakş eyledi şekvâsına hüzzam ile tuğrâ

Sûznâk derdlere düşmüş gezer âvâre gönül
Seyr eder nâle ve efgan ile bîçâre gönül
Yükleyip âteş-i sûzânını rûzgâre gönül
Girdi gülşengâh-i küdîlihicazkâre gönül
Derd-i fîrkat, gam-ı gurbet ile seyyâre gönül
Kıldı âhir dil-i nâçâre devâ şevkefzâ

Hep âşinâ görünür ehl-i aşka bîgâne
Koşup varınca gönül tâ acem-aşîrâne
Kadem kadem yol alır gülistân-ı cânâne
Saçınca gülleri bûy-i ferahfezâ cânê
Yanar hicâz ile pervâne gönlü hicrâne
Verir mi hiç felek âteşten özge bir sahbâ

II

Ey dil firâk derdine bir gün devâ düşer
Leylâ yolunda seyrine uşşak sezâ düşer
Aheng-i bûselik verir encâm, şifâ düşer
Âgûş-i kalbe nağme-serâ mehlîka düşer
Sürmez safâ-yı dil, yine yârdan cüdâ düşer
Mecnûn erişti kûy-i hüseyînîye âşinâ

Bestenigâr nağmesi bülbül gibi zâr eyledi âh
Hasret-i yâr derdine gülzârını nâr eyledi âh
Evc visâl şevkine bir bülbülü yâr eyledi âh
Cûşîş-i dil bir gül-i rânâda karâr eyledi âh
Seyr-i muhayyer görünüp terk-i diyar eyledi âh
Devr edip âlâkı gönül eyledi âheng-i safâ

Açıp mâhur yüzünden perdesin devrâne gelmiş aşk
Cihan bilmez değil, mâşuk yüzünden cânê gelmiş aşk
Nihâvend gülsitânın hüsnünü seyrâne gelmiş aşk
Gönül şehrinde pinhan seyredip meydâne gelmiş aşk
Bugün nikrîz cemâlinden dile ihsâne gelmiş aşk
Nihân olmaz cihandan, perdelerden ol nihan peydâ

"Zeyl"

Rast gelip âhir Cinuçen verdi hitâm Kârçe'sine
Dergeh-i Zîşân'e dönüp etti hemân hamd ü senâ
Düştü Mürîd nağme-i uddan dil-i yârâne niyâz
Ömrünü müzdâd ede Mevlâ, kıla ihsân ü atâ!..

UŞŞAK KÂR-I NATIK

Ahmet Hatipoğlu
Güfte: Mustafa Tahrah

Gelin uşşak açalım perdeyi hayran olalım
Perdeden perdeye seyran ile hem can olalım

Gel niyâz eyle bayâtî ile cânâne gönül
Şenlenir gizlice bir seyr ile vîrâne gönül

Gönlümüz içre açan lâle hüseyinî söyler
Âh u feryadını tanburda derûnî söyler

Dilde estikçe sabâ rüzgârı sevdâ uyanır
Tutulup sihrine her nağmede eşyâ uyanır

Nâçâr kapılıp seyrine geçtik bu diyârı
Seyretti hicaz devr ile dil sînede yârı

Nikrîz ile bir işvesi âşıklara mahrem
Dillerde terennüm gibi devretti demâdem

Efsun gibi kâr etti hicazkâr ile dildâr
Hep yâdını ettikçe gönül inleyip ağlar

Şerh eylesin aşk derdini dil böylece yâre
Kürdîlihicazkâr ile kılsın dile çâre

Bir nihâvend seyre düşmüş cûş eder dîvânesi
Gâh yanar hicrâna, devrettikçe aşk peymânesi

Söylemek ister gönül cân içre bir dem hasreti
Dilde tanbur sûzinâk eyler demâdem fîrkati

Ayrılık derdiyle neyler çırpınır hüzzam açar
Bîn şikâyet eyleyip her perdeden feryâd saçar

Nağmelerden bir tesellîdir segâh aşk ehline
Düşmüş aşktan bir kıvılcım, bînbir âh aşk ehline

Rast eylesin gönülde nihan aşkı âşikâr
Yâr ülkesinden âşığa kalmış bu yâdigâr

Mâhûru tuttu böylece neş'eyle cânımız
Yârâna âşikâr olur ancak, cihânımız

Ağyâr ne bilsin, evce çıkar şevkımız bizim
Duymuş değil, nedir, nicedir zevkımız bizim

Bir perdeden açınca ferahnâke dil sefer
Pür-neş'edir gönül kuşu gönlünce seyredir

Hüzün, keder duyulur seyredince bestenigâr
Gönül yanar yakılır, âşıkane hazzı tadar

Bir ince **şevk u tarab** rüzgârıyla can buluruz
Bu can içinde nihan başka bir cihan buluruz

Kanat açıp yönelir dil **acem aşîrâne**
Refîk olup katılır âsüman bu seyrâne

Ferahfezâ gülünün seyri can verince dile
Birer birer uçuşur nağmeler düşer gönüle

Açtı **dügâh** âh ile bir menzili, hicran görünür
Lutf ile nâgâh erişir menzile, cânan görünür

Şimdi **muhayyer** ile tuttuk yolu cevân ederiz
Tâ ezeli aşk ile yanmış dili handan ederiz

Âşığa **gerdâniye** verseydi tesellî ve karar
Çırpınıp etmezdi şikâyet bu seyirden dil-i zâr

Oldu **nevâ** perdesi feryâdına hemdem ney ile
Eyledi âvâzını hicrânına merhem ney ile

Yâr derdine düşmüş yine bir "kâr" ile diller
Firkatte arar aşkına beyhûde karârı
Dîvâneye dil yangını vermişse susuzluk
Neyler dili bir bâdede âsûde karârı
Feryâd ü figân, âteş-i hicran ile hemdem
Aşk ehli, Mürîd, bulmadı âlemde karârı
Bitmez nice bin cilvesi varmış ki bu aşkın
Uşşâka varıp buldu Hatipzâde karârı

SEGÂH KÂR-I NATIK

Alâeddin Yavaşca
Güfte: Mustafa Tahralı

Neylerde **segâh** nağmesi dillerde sadâsı
Gönlümce sürer haşre kadar canda safâsı
Yâr, yâr-i cenânım
Hem rûh-ı revânım

Hicranda yakar âşığı cânâne hayâli
Hüzzam ile zâhir imiş elhanda cefâsı
Feryâd ü figânım
Âvâze-i cânım

Bîgâne değil seyrine yârânımız aşkın
Âhenk evinin tâ açılır evce semâsı
Yâr, gayre nihânım
Yârâne ayânım

Gül vechini gösterse **ferahnâk** ile dilber
Gam ehline derman olur ihsân u atâsı
Yâr, tûti-i cânım
Yektâ-yı zamânım

Mâhur ile geçtikçe gönül perdeyi pür-şevk
Dil bülbülünün cûşa gelir aşk u hevâsı
Yâr, serv-i revânım
Hem şevk-ı cihânım

Bir renk ile arz eyledi **şehnâza** niyâzı
Makbul olur elbet dil-i bîçâre ricâsı
Yâr, feyz(i)-feşânım
Hem zevk-ı cenânım

Sahrâya düşüp devreder aşkıyla **hicâzı**
Nâgâh erişir menzil-i vuslatta devâsı
Yâr, pîr-i mugânım
Bî-şekk ü gümânım

Bir bir dolaşıp perdeler üstünde, nigârın
Âhir görünür devr-i **muhayyerde** edâsı
Ey gonca-dehânım
Ferhunde-zebânım

Her nağmede **gerdâniyeden** sunduğu seyri
Derd ehlinin olmuş idi dermân u şifâsı
Yâr, dilde nişânım
Dermân-ı nihânım

Dil âteş-i sûzan ile yanmışsa derinden
Tâ arşa çıkar seyr-i **hüseynîde** duâsı
Yâr, cân-ı cihânım
Bitmez ki figânım

Feryâd erişir meclise neylerle gönülden
Tuttukça nevâ dalgalanır aks-i sedâsı
Yâr, dilde beyânım
Hem emn ü emânım

Uşşak eder âvâzını aşk ehline hemdem
Dilden dile aşkın uçar âzâde hümâsı
Yâr, cevher-i kânım
Hem vird-i zebânım

Söylerse Mürid yâre segâh-kâr-ı Yavaşça
Olmaz mı ayân âlem-i âhenge vefâsı
Yâr, yâre ayânım
Ağyâre nihânım